

Redogörelse

1976/77:7

Fullmäktiges i riksbanken förvaltningsberättelse för år 1976

1976-01-27

Till Riksdagen

Jämlikt föreskrift i 37 § lagen för Sveriges Riksbank får fullmäktige i riksbanken avge härvid fogade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1976.

Valutastyrelsens årsberättelse till fullmäktige återges i bilaga 1.

Redogörelse för utvecklingen under år 1976 av Riksbankens Jubileumsfond och Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne återfinns i bilagorna 2 respektive 3.

Stockholm den 27 januari 1977

TORSTEN BENGTON

ALLAN HERNELIUS	CARL-HENRIK NORDLANDER	ERIK WÄRNBERG
BIRGER NILSSON	GUNNAR E. STRÄNG	ERIC ENLUND <i>/ Thomas af Jochnick</i>

Innehåll

	Sid
Kreditpolitiken	5
Bakgrund	5
Kreditpolitikens utformning	9
Kreditmarknaden	19
Likviditeten inom ekonomin	19
Bankerna	23
Försäkrings- och pensionsinrättningar	32
Kreditaktiebolag och hypoteksinrättningar	34
Obligationsmarknaden	36
Utvecklingen hos vissa låntagargrupper	40
Ränteutvecklingen	46
Ränteutvecklingen i utlandet	46
Ränteutvecklingen i Sverige	49
Bankinstitutens utlåningsräntor enligt ränteanalysen	57
Betalningsbalansen	62
Huvuddrag i utvecklingen	62
Bytesbalansen	64
Kapitalbalansen	70
Restposten	74
Valutareserven	77
Valutamarknaden	79
Internationellt finansiellt samarbete	86
Internationella valutafrågor	86
Världsbanken och Internationella utvecklingsfonden	90
Nordiskt finansiellt samarbete	92
Övrigt internationellt finansiellt samarbete	92
OECD	93
Kreditpolitiska åtgärder 1976	95
Riksbankens bokslut	101
Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder	110
Valutastyrelsens berättelse	Bilaga 1... 118
Riksbankens jubileumsfond	Bilaga 2... 128
Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne	Bilaga 3... 130

Kreditpolitiken

Bakgrund

Det internationella ekonomiska läget

Efter en kraftig konjunkturåterhämtning i industriländerna under vinterhalvåret 1975/76 inträdde en markerad dämpning av expansionen från sommaren 1976. Den främsta drivkraften bakom uppsvinget var lagerutvecklingen som innebar att nedgången i lagren 1975 följdes av en återuppyggnad under första halvåret 1976. Däremot visade de fasta investeringarna en fortsatt svag utveckling som en följd av den föregående osedvanligt djupa och varaktiga konjunktursvackan. Uppgången fick därigenom inte den styrka och bredd som krävdes för en fortsatt stark expansion, och när lageranpassningen avslutats framträdde klara avmattningstendenser. En bidragande faktor till denna utveckling var övergången i flertalet länder till en mer restriktiv ekonomisk politik. Konjunkturuppgången blev därmed långsammare och svagare än vad man tidigare väntat. Vid ingången av 1977 rådde betydande osäkerhet om styrkan i den fortsatta återhämtningen.

I de större OECD-länderna hade den ekonomiska politiken under 1975 varit expansiv. Effekterna av denna politik kvarstod till viss del under första delen av 1976 för att därefter ebba ut. Samtidigt med uppsvingtendenserna ett år tidigare inleddes en skärpning av den ekonomiska politiken som fortsatte under 1976 och i vissa länder rentav kom att förstärkas. Beslutssamheten att föra en återhållsam penningpolitik återspeglades bl. a. i att centralbankerna i ett antal länder offentliggjorde kvantitativa mål för penningmängdens tillväxt. Sådana mål användes i bl. a. USA och Förbundsrepubliken Tyskland. Återgången till en restriktiv politik motiverades allmänt av målsättningen att genom en balanserad ekonomisk återhämtning nå bättre prisstabilitet. Dessutom utgjorde för många länder stora externa balansproblem en kraftig restriktion på en i och för sig önskvärd expansiv politik med sikte på att lösa interna obalanser.

Återhämtningen var mest markerad i Förenta staterna, Japan och Förbundsrepubliken Tyskland. I övriga Västeuropa var bilden mer splittrad och tendenserna i allmänhet svaga. I de mindre OECD-länderna kom uppgången förhållandevis sent samtidigt som expansionen skedde i en mycket måttlig takt. Problemen för dessa länder komplicerades vidare genom stora bytesbalansunderskott i kombination med hög inflation och arbetslöshet. Detta var ännu mera utpräglat i Storbritannien och Italien. För hela OECD-området uppgick arbetslösheten till ca 15 miljoner personer hösten 1976 – endast obetydligt lägre än ett år tidigare. Vid oförändrad ekonomisk politik torde antalet arbetslösa på nytt stiga under 1977.

Konsumentpriserna i OECD-länderna uppskattas ha stigit med ca 8 % 1976 att jämföra med inemot 11 % 1975. Reducerad takt i lönekostnadsstegringar och ökad produktivitet bidrog till denna bromsning i prissteg-

ringstakten. Dämpningen var också en följd av flera länders ökade prioritering av inflationsbekämpningen i den ekonomiska politiken. Skillnaderna i inflationstakt mellan olika länder var vid årsskiftet fortfarande besvärande stora, även om spridningen minskat det senaste året. Inflationstakten kan väntas sjunka ytterligare något 1977 främst på grund av den moderata takten i den fortsatta återhämtningen och de betydande produktivitetsreserver som allttjämt finns i näringslivet.

Konjunkturåterhämtningen i OECD-länderna under andra halvåret 1975 och början av 1976 medförde en snabb ökning i utrikeshandeln. Ländernas samlade import och export beräknas ha ökat med drygt 10 % i volym 1976 att jämföra med en minskning med drygt 5 % 1975. OECD-ländernas sammanlagda bytesbalansunderskott steg från ca \$ 6 miljarder 1975 till drygt \$ 20 miljarder 1976.

Försämringen föll nästan helt på ett fåtal större länder – bl. a. förbyttes det mycket stora amerikanska överskottet från 1975 i ett mindre underskott. Mycket stora skillnader i bytesbalansutfall OECD-länderna emellan kvarstod likväl, och en grupp mindre länder, vari Sverige ingår, registrerade ett samlat underskott av samma storleksordning som för hela OECD-området. OPEC-länderna hade ett överskott i sina bytesbalanser på sammanlagt drygt \$ 40 miljarder 1976 att jämföra med \$ 35 miljarder 1975.

De stora – och i vissa fall kraftigt ökade – underskotten i många OECD-länders bytesbalanser 1976 finansierades genom en fortsatt betydande upplåning på de internationella kapitalmarknaderna. Dessutom anlätades i större utsträckning än under tidigare år stöd från statliga och internationella organ för betalningsbalansfinansiering. Den fortgående stegringen av skuldbördan för underskottsländerna medförde växande motstånd att ytterligare öka denna.

Aktiviteten på de internationella kapitalmarknaderna var 1976 högre än någonsin tidigare. En förklaring härtill är den sedan början av 1975 rådande differensen mellan korta och långa räntor, vilken medförde att medel- och långfristiga placeringar åter blev attraktiva. Emissionsvillkoren för obligationer förbättrades under året – på euromarknaden förekom på nytt lån med löptider på 10–15 år medan räntan successivt sjönk. En stor del av de obligationer som emitterats på euromarknaden låg emellertid kvar hos bankerna, vilket innebär risker för marknadsstörningar i händelse av att en uppgång av den korta räntan skulle medföra att räntemarginalen krymper. Även på den amerikanska marknaden var volymen utländska emissioner betydligt större under 1976 än föregående år. Allttjämt förblev dock den amerikanska marknaden av underordnad betydelse för utländska låntagare, om man bortser från de kanadensiska. Utländska emissioner på nationella obligationsmarknader i övrigt var liksom tidigare begränsade till i första hand den schweiziska marknaden. Även här skedde en markant uppgång från 1975 till 1976.

Volymen av medelfristiga av bankerna förmedlade lån på euromarknaden

var under 1976 hög, dock inte i nivå med rekordåret 1974. Under året visade löptiderna en **s**vag tendens mot att öka, medan lånekostnaderna minskade något.

Kraftiga kursrörelser förekom under våren samt sensommaren och hösten 1976 på valutamarknaden. Dessa orsakades av förväntningar om kursjusteringar på grund av den olikartade ekonomiska utvecklingen i de europeiska länderna och fick till följd en utströmning av kapital från underskottsländerna till i första hand Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz. I syfte att stoppa spekulativa kapitalrörelser höjde underskottsländerna de korta räntorna kraftigt. Därmed uppstod betydande räntedifferenser mellan dessa länder å ena sidan och USA, Förbundsrepubliken Tyskland och Schweiz å andra sidan där de korta räntorna under loppet av året sjönk något. Oron på valutamarknaden medförde att även det europeiska valutasamarbetet, den s. k. ormen, i vilket Sverige deltar, utsattes för spänningar. Sålunda tvingades Frankrike i mars ånyo lämna ormsamarbetet endast åtta månader efter återinträdet i juli 1975. Vidare resulterade den förnyade oron i mitten av oktober i vissa **j**usteringar av de i ormsamarbetet ingående valutornas inbördes kurser. De innebar för den tyska markens del en uppjustering gentemot kronan med 3 %. Ministrarna och centralbankscheferna bekräftade vid detta tillfälle sin beslutsamhet att vidmakthålla valutakurssamarbetet inom ormen på basis av de nya växelkursrelationerna samt att fullfölja en politik syftande till intern och extern stabilitet.

Trots kursjusteringen i oktober steg den svenska kronans genomsnittsvärde under 1976 i förhållande till utländska valutor. Den amerikanska dollarns utveckling i förhållande till ormvalutorna var under 1976 lugn med tendenser till en försvagning under senare delen av året då räntorna på den amerikanska kreditmarknaden fortsatte att sjunka.

Det inhemska konjunkturläget

Vändningen i konjunkturen kom i Sverige under de första månaderna 1976. Då var uppsvinget utomlands redan på god väg, vilket för Sveriges del gav utslag i ökad exportefterfrågan för industrin under första kvartalet. Under andra kvartalet började efterfrågan öka även från hemmamarknaden och industriproduktionen började långsamt att stiga från ett bottenläge under början av året.

Under sommaren skedde en märkbar dämpning i det utländska konjunkturuppsvinget. Detta ledde till att företagens förväntningar beträffande efterfrågeökningen främst från exportmarknaderna under tredje kvartalet inte infriades, vilket i sin tur medförde att produktionsplanerna inte heller kom att följas. Ökningen i industriproduktionen under året blev därför inte tillräckligt kraftig för att produktionsvolymen för året som helhet skulle nå upp till 1975 års **s** nivå.

Även prognosen för bruttonationalproduktens ökningstakt, som under våren låg på 2 %, fick senare nedjusteras. Den tillväxttakt som faktiskt uppnåddes var endast 1 %, dvs. en obetydlig förbättring jämfört med 1975 då bruttonationalproduktionen steg med 0,5 %. Detta kan jämföras med utvecklingen i OECD-länderna totalt där tillväxttakten förbättrades från en minskning med nästan 1,5 % 1975 till en ökning med 5 % 1976.

Trots denna relativt betydande ökning av tillväxten utomlands blev stimulansen för den svenska ekonomin i form av ökad export inte så kraftig som man hade räknat med. Den privata konsumtionen utgjorde emellertid ett expansivt element i den totala efterfrågan. Industriinvesteringarna fortsatte trots lågt kapacitetsutnyttjande att stiga svagt. Däremot verkade den avtagande takten i lageruppbbyggnaden under 1976 starkt återhållande på den inhemska produktionsutvecklingen jämfört med 1975. Lageruppbbyggnaden var mindre 1976 än 1975 trots fortsatt statligt lagerstöd. Till en viss del skedde lageruppbbyggnaden också som en följd av att den utländska efterfrågeutvecklingen blev svagare än väntat. Bostadsinvesteringarna sjönk för fjärde året i följd. Sysselsättningen ökade svagt under 1976 och arbetslösheten kunde hållas nere på samma låga nivå som under 1975.

En märkbar dämpning i prisstegringstakten skedde internationellt mellan 1975 och 1976. I Sverige blev dock stegringen i konsumentpriserna under 1976 av ungefär samma omfattning som föregående år dvs. ca 10 %. Producentpriserna ökade under senare delen av året åter snabbare efter en viss dämpning i uppgången under loppet av 1975. Exportpriserna utvecklades i samma riktning.

Hushållens reala disponibla inkomster steg under 1976 inte lika kraftigt som under 1975 (2,1 % 1976 jämfört med 4,7 % 1975). Ändå ökade den privata konsumtionen i högre takt 1976 än året innan. Konsumtionen förefaller alltså ha anpassats till inkomstutvecklingen med viss eftersläpning och sparkvoten sjönk något från den höga nivån den nått under 1975.

Underskottet i bytesbalansen fortsatte att växa. Detta sammanhängde i hög grad med den ogynnsamma utvecklingen av utrikeshandeln. Visserligen svarade tjänster, transfereringar och andra transaktioner av annat slag än utrikeshandel för huvuddelen av bytesbalansunderskotten 1975 och 1976 men den förbättring i den totala balansen som man i början av 1976 hade förväntat ske genom en gynnsammare utveckling av utrikeshandeln uteblev.

Mkr	1974	1975	1976
Utrikeshandel	- 2 400	- 2 300	- 3 400
Övriga transaktioner	- 1 800	- 4 400	- 6 600
Bytesbalans	- 4 200	- 6 700	- 10 000

Ett flertal faktorer bidrog till denna utveckling. En anledning var som nämnts att den internationella efterfrågan inte expanderade så snabbt som väntat. Den svenska exporten steg emellertid inte heller i samma takt som den totala importen i OECD-länderna, vilket innebar förlust av marknadsandelar i dessa länder. Detta hade delvis sin grund i att inriktningen i den utländska efterfrågeökningen på lageruppbyggnad och privat konsumtion i stället för på investeringar i anläggningar var oförmånlig för svensk export.

En förklaring till den svaga utvecklingen i exportvolymen var också att de svenska exportpriserna steg snabbare än världsmarknadspriserna, vilket ledde till en försämring av konkurrenskraften hos svensk industri. Stegringen i lönekostnad per producerad enhet, justerad för växelkursutvecklingen, var under 1975 och 1976 snabbare i Sverige än i de viktigaste konkurrentländerna. Detta kontrasterar mot vad som hände under åren fram till 1975, då den svenska kostnadsutvecklingen var gynnsam i förhållande till omvärlden.

Även på den inhemska marknaden förlorade de svenska företagen marknadsandelar. Importvolymen steg därför överraskande kraftigt under 1976. Eftersom såväl exporten som importen utvecklades mer ogynnsamt än väntat uteblev den förväntade förbättringen i handelsbalansen och underskottet blev av ungefär samma storlek som 1975.

Den långfristiga upplåningen utomlands blev under 1976 av ungefär samma omfattning som under 1975. Ändå försvagades kapitalbalansen kraftigt bl. a. till följd av ökade varvskrediter till utlandet, ökade direktinvesteringar och minskad kortfristig upplåning utomlands. Valutareserven ökade under första halvåret och Sverige var i stort sett oberört av den oro på den internationella valutamarknaden som uppstod under våren. I samband med en ny period av valutaoro inträffade betydande valutautflöden i augusti, september och början av oktober. Dessa förbyttes till ett visst inflöde efter de kreditpolitiska åtgärder som vidtogs under oktober. För året som helhet kom dock valutautströmningen att uppgå till 2,6 miljarder kronor.

Kreditpolitikens utformning¹

Sammanfattning

Kreditpolitiken utformades under 1976, liksom skett under 1974 och 1975, i syfte att skydda balansen i transaktionerna med utlandet. Denna hotades av växande underskott i de löpande betalningarna. Kreditpolitiken ställdes därmed inför uppgiften att bereda finansiellt utrymme för industrins kapacitetsutbyggnad och samtidigt att främja kapitalimport och möta valutastörningar. Förutsättningarna för denna politik ändrades väsentligt i sam-

¹ En detaljerad beskrivning av under året vidtagna åtgärder återfinns i avsnittet "Kreditpolitiska åtgärder".

band med den under loppet av året skiftande bedömningen av den internationella konjunkturåterhämtningens styrka och varaktighet.

Under senare delen av 1975 hade kreditpolitiken fått en mindre restriktiv inriktning och banksystemet reagerade med en mycket stark ökning av utlåningstakten. Vid ingången av 1976 bedömdes det som nödvändigt att begränsa kreditexpansionen till en sådan nivå att den reala likviditeten inom ekonomin inte skulle öka ytterligare. Trots en åtstramning av penningmarknaden, en justering av likviditetskravet för bankerna under våren och en höjning av diskontot kring halvårsskiftet fortsatte bankernas utlåning att öka i en takt som på sikt bedömdes vara oförenlig med de uppsatta målen. Det fanns emellertid goda skäl att vänta sig en uppbromsning i bankernas utlåning. Ökning och riksbanken ville undvika alltför kraftiga åtgärder i restriktiv riktning. Vad beträffar räntepolitiken hade i början av året fallande räntesatser utomlands i samband med den långsamma konjunkturåterhämtningen skapat utrymme för en diskontosänkning i Sverige. I juni höjdes diskontot återigen, även i detta fall som en anpassning till ränteutvecklingen utomlands.

Under sommaren skedde en nedjustering av prognoserna för produktionstillväxten inom OECD-länderna. Samtidigt inleddes en ny period av valutaoro, denna gång koncentrerad till förväntningar om en uppskrivning av D-marken. Ett kraftigt utflöde av valutor ägde rum i augusti och förstärktes i september. I detta läge kom omsorgen om valutaställningen i förgrunden och riksbanken vidtog åtgärder för att med större precision och snabbhet bryta ökningen i bankernas utlåning. I oktober höjdes diskontot och direkt utlåningsreglering återinfördes för affärsbankerna.

Kreditpolitiken gavs under 1976, liksom under det föregående året, en selektiv inriktning i syfte att ge finansieringsutrymme för en utbyggnad av industrins produktionskapacitet och en fortsatt lagerhållning. Samtidigt vidtogs en rad åtgärder för att säkerställa de mindre och medelstora företagens finansiering på den svenska kreditmarknaden.

Valutareglering och utlandsupplåning

Den liberala praxis i fråga om tillstånd till upplåning i utlandet och de krav som ställs på upplåningen har med smärre undantag bibehållits oförändrade under 1976.

Tillstånd till långfristig upplåning i utlandet för användning i Sverige gavs för finansiering av industriell investering som bedömdes angelägen från bytesbalans- och valutasynpunkt. Normalt krävdes också att lånen skulle ha en genomsnittlig löptid på minst fem år.

Näringslivets stora möjligheter att finansiera sig i Sverige och oron på valutamarknaderna ledde till ett mattare intresse för utlandsupplåning under

våren och sommaren. Detta ändrades därefter som följd av en successivt tilltagande åtstramning på den svenska kreditmarknaden och gynnsamma lånemöjligheter utomlands. Tillståndsgivningen visade under resten av året en uppåtgående trend.

Till ökningen i tillståndsgivningen bidrog att valutabankerna från november medgavs att i administrativt enklare former upplåna medel i utlandet för vidareutlåning till mindre och medelstora företag för direkt finansiering av allmänt produktiv verksamhet. Det medgivna rambeloppet sattes till ca 800 mkr.

I fråga om kommunernas utlandsupplåning skedde ingen ändring av tidigare gällande regler, innebärande att de största kommunerna medgavs uppta lån i eget namn och övrig upplåning i utlandet förutsattes ske genom kommunkreditinstituten.

Den helt övervägande delen av den svenska internationella upplåningen skedde i dollar på euromarknaden. Upplåningen i tyska mark var mindre än under 1975. Viss upplåning förekom i schweiziska francs och holländska floriner.

Tillståndsgivningen för svenska investeringar i utlandet ökade kraftigt under 1976. De utländska investeringarna i Sverige blev däremot av ungefär samma omfattning som 1975.

Även om valutaregleringen i sin tillämpning bibehölls i stort sett oförändrad under 1975 och 1976 har utlandsupplåningen visat inte obetydliga fluktuationer, främst sammanhängande med det inhemska kreditmarknadsläget. För medel- och långfristig upplåning i utlandet låg tillståndsgivningen kring årsskiftet 1975/76 vid ca 1 300 mkr per månad. Därefter minskade takten och fram t. o. m. oktober uppgick tillståndsgivningen till i genomsnitt 700 mkr per månad för att sedan åter öka. För året som helhet var tillståndsgivningen större än under 1975.

Kapitalmarknaden

I april 1975 vidtog riksbanken åtgärder inriktade på att vidga kapitalmarknaden. Räntesatserna vid emission av bostads-, kommun- och industriobligationer höjdes med 1 procentenhet och övriga långtidsbundna räntesatser förväntades anpassa sig till dessa. Diskontot höjdes ej vid detta tillfälle. Den sålunda ändrade relationen mellan långa och korta räntor beräknades på sikt innebära en vidgning av kapitalmarknaden. Senare sänktes diskontot med 1 procentenhet i augusti 1975 och ytterligare med 1/2 procentenhet i januari 1976. I juni vidtogs en höjning med 1/2 procentenhet. De långtidsbundna räntorna har däremot fram till oktober 1976 legat på en oförändrad nivå sedan höjningen i april 1975. Den 4 oktober höjdes diskontot med 2 procentenheter till 8 %. Samtidigt höjdes de långtidsbundna räntorna med 1/2 procentenhet. Den kraftiga höjningen av diskontot i oktober var

betingad av den internationella valutaoran och därmed följande räntehöjningar utomlands och innebar jämfört med läget före april 1975 att den långa räntan höjts med 1 1/2 procentenhet mot 1 procentenhet för diskontot.

Det omedelbara syftet med denna politik var att öka tillförseln av långa lån till näringslivet genom obligations- och förlagslåneemissioner och utlåning från de företagsfinansierande mellanhandsinstitut. Som ett första mål hade i april 1975 angivits en ökning fram till halvårsskiftet 1976 på 2 miljarder kronor över tidigare nivå för kapitalflödet. Senare i april underbyggdes denna inriktning genom överenskommelser mellan riksbanken och allmänna pensionsfonden, försäkringsbolagen och bankerna. Kapitalmarknadsinstitut. skulle svara för en ökning av industriplaceringar i form av förvärv av industriobligationer och förlagslån eller genom obligations- eller reverslångivning till de företagsfinansierande mellanhandsinstitut. Allmänna bankernas bidrag till industrins långfristiga finansiering skulle ske antingen genom försäljning av industriobligationer och förlagsbevis till nya placerargrupper eller genom egna placeringar.

Vid utgången av 1975 kunde konstateras att kreditpolitikens inriktning på att vidga den svenska kapitalmarknaden och att prioritera industrins finansiering på denna marknad i nyssnämnda former hade givit påtagliga resultat. Industrins emissioner av obligations- och förlagslån hade nära fördubblats från 1974 till 1975, nya placerargrupper svarade för mer än en sjättedel av de teckningar av industriobligationer som skett sedan höjningen av den långa räntan och även industrins upplåning på den svenska kapitalmarknaden via de företagsfinansierande mellanhandsinstitut hade ökat. En fortsatt prioritering av industrins finansiering ingick som ett viktigt led i kreditpolitiken under 1976.

I februari beslöt riksdagen att fjärde fondstyrelsen i allmänna pensionsfonden skulle tillföras 500 mkr. Det bedömdes vara av stor vikt att denna satsning på fjärde fondstyrelsens aktieköp i storföretagen kompletterades med motsvarande förbättring av finansieringen för de mindre och medelstora företagen, vilket enligt riksdagen borde ske genom att första, andra och tredje fondstyrelserna i allmänna pensionsfonden ytterligare ökade sina placeringar i de mellanhandsinstitut som i första hand finansierar den mindre och medelstora företagsamheten. Som riktmärke angavs att lånekön hos AB Industrikredit och AB Företagskredit skulle elimineras och att dessa institut i fortsättningen skulle tillförsäkras en nettoutlåningskapacitet på 1 miljard kronor. Ökat utrymme på kapitalmarknaden borde enligt riksdagen också beredas. Allmänna hypoteksbanken och AB Lantbrukskredit. Ramen för emission av obligationer för hypoteksbanken angavs till 500 mkr. 1 maj antog riksdagen ett förslag som innebar en ytterligare höjning av ramen till 600 mkr. När det gällde Lantbrukskredit förordades inte någon ram. Beslutet hade en kvalitativ innebörd och syftade till att främja finansieringen av tillverknings- och förädlingsindustri.

För Industrikredit och Företagskredit hade riksbanken inte tillämpat något tak för upplåningen. Något köproblem förelåg inte heller för dessa institut. För hypoteksbankens obligationsemissioner hade riksbanken ursprungligen satt ett tak om 450 mkr. Efter riksdagens senare beslut höjdes det till 600 mkr. Försäljningen av hypoteksbankens obligationer underlättas av att de är prioriterade hos banker och försäkringsinrättningar.

För Lantbrukskredit höjdes ramen för upplåning ursprungligen från 200 mkr till 225 mkr. Efter riksdagens senare beslut fastställdes inte någon ny ram. Riksbanken inriktade sig i stället på att hålla nära kontakt med Lantbrukskredit för att finansieringsfrågorna skulle lösas i linje med det av riksdagen angivna syftet.

Uppgifter om de företagsfinansierande institutens nyutlåning visar att åtgärderna att underlätta de mindre och medelstora företagens upplåning på kapitalmarknaden givit avsett resultat. Industrikredit och Företagskredit refinansierar sin utlåning huvudsakligen genom reverslån från allmänna pensionsfonden. Denna upplåning ökade från 975 mkr 1975 till 1 250 mkr 1976. Pensionsfondens reverslångivning till Lantbrukskredit ökade från 200 mkr 1975 till 320 mkr 1976. Härtill kom för vissa institut en mindre upplåning från andra långivare. Liksom under 1975 skedde Investeringsbankens bidrag till de mindre företagens kapitalförsörjning bl. a. genom utlåning i samarbete med företagareföreningarna.

Riksbanken fullföljde under året även i övriga avseenden den kapitalmarknadspolitik som påbörjats 1975. Försäkringsbolagen ökade sitt engagemang i industrins finansiering i de former som hade överenskommits i april 1975. Deras placeringar uppgick under perioden juni 1975–juni 1976 till ett belopp som var drygt 1/2 miljard kronor större än under föregående 12-månadersperiod. För 1976 sänktes placeringskravet avseende bostads- och statsfinansiering för försäkringsbolagen till 60 % i livrörelsen och 50 % i sakrörelsen. Riksbanken förutsatte därvidlag att det utrymme som sålunda skapades skulle användas till industrifinansiering i de former som hade angivits i aprilöverenskommelsen. Under hösten minskade emellertid försäkringsbolagens placeringar av detta slag. Teckningarna i industriobligations- och förlagslån sjönk sålunda både beloppsmässigt och mått som andel av totala teckningar.

Sammanlagt ökade företagens upplåning på den svenska kapitalmarknaden i form av obligations- och förlagslån från 2.6 miljarder kronor 1975 till 3.0 miljarder kronor 1976. De företagsfinansierande mellanhandsinstitutens totala utlåning hade ökat kraftigt från 1974 till 1975. Ökningen fortsatte 1976. Nyutlåningen uppgick då till 4.9 miljarder kronor att jämföra med 2.8 och 3.6 miljarder 1974 och 1975.

Som ett led i förbättringen av kapitalmarknadens kapacitet och funktionsätt hade riksbanken under 1975 godtagit att emissionsbankerna tillämpade en större differentiering i räntesättningen för obligations- och för-

lagslån än tidigare. Räntesatserna fastställdes på grundval av en bedömning av det emitterande bolagets ställning, s. k. rating.

Bankernas likviditet och utlåning

Vid ingången av 1976 var det uppenbart att en utlåningsexpansion och därmed sammanhängande likviditetsuppbyggnad inom ekonomin av samma styrka som under fjärde kvartalet 1975 inte skulle vara förenlig med återställandet av den externa balansen. I augusti 1975 hade det då gällande utlåningstaket för bankerna slopats och riksbanken avsåg att i fortsättningen reglera bankernas utlåningskapacitet genom likviditetskraven. Vid flera tillfällen under fjärde kvartalet 1975 och början av 1976 tillkännagav riksbanken att en fortsatt tillämpning av likviditetskraven skulle ske med sikte på en utlåningsexpansion på 11 å 12 % i årstakt.

Likviditetsökningen under 1975 hos såväl hushållen som företagen skedde jämsides med en betydande likviditetsförbättring inom bankerna. Valutarens ökning och budgetunderskottet bidrog till att förstärka banklikviditeten, vilket endast delvis motvägdes av likviditetsindragningen till följd av den förda statsskuldspolitiken och nettoinsättningar på investerings- och arbetsmiljökonton i riksbanken (se nedanstående tablå). Likviditeten stramades åt under första halvåret 1976. Valutarens ökning i långsammare takt och statens budget förstärktes mycket kraftigt. Samtidigt gavs stats-skuldspolitiken en sådan utformning att dess likviditetsindragande effekt under första halvåret blev större än under första halvåret 1975.

Mkr	1975		1976	
	1:a hå	2:a hå	1:a hå	2:a hå
Valutarens ökning	2 800	2 500	1 400	- 4 000
Statens utgiftsöverskott	1 700	9 800	- 6 300	13 200
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = -)	- 3 000	- 2 800	- 4 900	- 3 400
Investeringskonton i riksbanken (ökning = -)	- 3 900	1 700	- 100	1 200
Övriga riksbanksransaktioner	0	- 1 100	- 300	- 3 900
Summa = förändring i bankernas likvida tillgångar	- 2 400	10 000	- 10 200	3 100

Utvecklingen av bankernas likviditet blev fortsatt stram under andra halvåret som normalt kännetecknas av en säsongsmässigt betingad likviditetsökning. Åtstramningen åstadkoms då inte av statsbudgetens utfall och finansiering utan av valutautflödet.

Affärsbankernas faktiska likviditetskvoter ökade under 1975 med 5 procentenheter och låg kvar på en förhållandevis hög nivå i januari och februari. I syfte att förmå bankerna att anpassa sin utlåning till den tidigare angivna

expansionstakten höjdes därför genom beslut i februari likviditetskraven för affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker.

Trots upprepade uppmaningar till affärsbankerna att iakttaga återhållsamhet i sin utlåning fortsatte kreditgivningen att öka i en takt som inte var förenlig med det riktmärke som tidigare hade angivits. Den under hösten 1975 kraftiga kreditexpansionen hade fortsatt under våren. Utlåningen till annat än bostadsbyggande hade stigit med ca 19 % eller mer än 11 miljarder kronor över 12-månadersperioden fram t. o. m. april 1976. Därtill kom att utestående belopp av beviljade, ej disponerade krediter i checkräkning hade ökat med inte mindre än 30 % över samma period. Det var uppenbart att en kreditexpansion av denna omfattning kunde medföra risker med tanke på både den inhemska konjunkturutvecklingen och betalningsbalansen.

Ett stramare läge på penningmarknaden hade redan inträtt i april och lett till en sjunkande faktisk likviditet hos bankerna. Nedgången i budgetunderskottet som iigt rum kompenseras inte genom en sänkning av likviditetskraven. Detta ledde till ett ökat tryck på bankerna att dämpa takten i sin utlåning. Bankernas upplåning i riksbanken hade också ökat kraftigt och förblev omfattande även efter halvårsskiftet.

I juni vidtogs vissa ändringar i systemet med likviditet~~s~~kvoter. Dessa innebar inte någon skärpning men avsåg att göra systemet mer effektivt i ett läge då kraven på bankerna blev starkare kännbara genom den ovan skildrade utvecklingen av bankernas faktiska likviditet. Likviditet~~s~~kraven för affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker ändrades med verkan från 1 juli 1976. Vid beräkning av likviditetskvoten skulle därvid, förutom de förbindelser som dittills hade ingått i nämnaren, även inräknas av bankerna utfärdade kreditgarantier för lån upptagna i Sverige samt beviljade, ej disponerade krediter i räkning. Syftet med införandet av de nya beräkningsreglerna för likviditetskraven var förutom att motverka den pågående alltför kraftiga ans~~v~~ällningen av beviljade krediter i räkning även att motverka en eventuell tillväxt av den "grå" kreditmarknaden, för vilken kreditgarantierna utgör en viktig grund. Samtidigt utfärdades förordnande om likviditetskrav enligt lagen om kreditpolitiska medel även för sparbanker och förenings~~s~~banker, för vilka dittills rekommendationer hade utfärdats.

Likviditet~~s~~indragningen tillsammans med likviditet~~s~~kraven torde åtminstone mot slutet av våren påverkat bankerna så att de i avtagande grad gav löften om krediter. Under de föregående månaderna hade emellertid en stor stock av utlovade och beviljade krediter byggts upp. Allteftersom de utlovade krediterna utnyttjades fortsatte därför den registrerade utlåningen att växa i snabb takt. I och för sig har en långsam uppbromsning av bankernas utlåning många fördelar framför en kreditpolitik med tvära omkastningar. Utvecklingen på valutamarknaden ledde emellertid till att en snabbare verkande restriktiv politik blev nödvändig.

Sedan halvårsskiftet hade valutaservan minskat successivt och i en allt snabbare takt. Reservnedgången uppgick i augusti till 1,3 miljarder kronor.

i september till 1,4 miljarder kronor och under en tredagarsperiod kring månadsskiftet september/oktober till ytterligare 1,3 miljarder kronor. Den centrala valutarenserven reducerades sålunda under en period av drygt två månader från 11,5 miljarder kronor till 7,5 miljarder kronor. En fortsatt minskning av valutarenserven i denna takt kunde inte accepteras.

Det var uppenbart att det stora underskottet i den svenska bytesbalansen och beroendet av en kontinuerlig upplåning utomlands medförde att valutaströmmarna till och från Sverige var känsliga för störningar på de internationella valutamarknaderna. Under de episoder av valutaoro som förekommit under första halvåret hade emellertid Sverige ej nämnvärt berörts. Valutaoron under augusti-oktober drabbade däremot Sverige starkt och det var uppenbart att över denna period den svenska valutaavtappningen visade en tendens att växa jämfört med den som förekom i andra länder inom det europeiska valutasamarbetet.

Denna ökade sårbarhet kunde antagas sammanhänga med en relativt låg räntenivå i Sverige och med en relativt god likviditet inom det svenska näringslivet, som stod i samband med den starka kreditexpansionen. Detta gav ytterligare incitament och möjlighet till omkastningar i betalningar för export och import och fördröjningar i hemtagning av likvider för lån i utlandet. I sin bedömning av nödvändiga åtgärder hade riksbanken även att ta hänsyn till att den tidigare väntade förbättringen av bytesbalansen uteblivit.

Riksbanken vidtog därför en serie åtgärder som innebar en höjning av räntenivån och en snabb begränsning av kreditexpansionen hos affärsbankerna. Även andra länder som drabbats av valutaautströmning vidtog vid ungefär samma tidpunkt kraftiga räntehöjningar och det var möjligt att detta kunde stilla valutaoron. En justering av kursrelationerna inom det europeiska valutaarrangemanget kunde också bli aktuell. Under alla förhållanden var dock en skärpning av kreditpolitiken nödvändig för att skydda vårt betalningsbalansläge.

Den 3 oktober beslöt fullmäktige sålunda att höja diskontot från 6 till 8 % och att hemställa hos regeringen om direkt utlåningsreglering för affärsbankerna. Tidigare erfarenheter visar klart att ett direkt utlåningstak på bankutlåningen är ett ändamålsenligt instrument för att snabbt begränsa en kreditexpansion. Regeringen biföll fullmäktiges hemställan om utlåningstak för affärsbankerna. Den utlåning som regleringen omfattade var densamma som vid det informella utlåningstaket åren 1974–1975, nämligen utlåning till allmänheten (exklusive bostadsbyggnadskrediter) minus i utlandet refinansierade krediter plus kreditgarantier för lån upptagna i Sverige. Härigenom gavs möjlighet för en bank att utan hinder av regleringen fungera som kanal för sina kunders upplåning i utlandet.

Utlåningsregleringen skulle gälla t. o. m. utgången av mars 1977. För Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken fick den utestående reglerade utlåningen, bestämd på ovan angivna sätt, stiga med 10 %

från den sista mars 1976 till den sista mars 1977. För övriga affärsbanker fick stegringen uppgå till 12 %. Avstämning skulle göras även vid slutet av december 1976 och vid slutet av januari och februari 1977. Det hårdare kravet på de förstnämnda bankerna förklaras av att de med hänsyn till sin kundstruktur har större möjligheter att refinansiera lån i utlandet.

Utlåningstaket innebar att affärsbankerna, som kraftigt ökat sin utlåning från mars till september, genomsnittligt inte kunde öka det utestående beloppet av reglerad utlåning under tiden oktober 1976 – mars 1977. Det belopp bankerna erhöll i form av amorteringar och avlyft av lån skapade dock utrymme för nyutlåning, ehuru av betydligt mindre omfattning än under den gångna delen av 1976. Bankerna uppmanades att i första hand använda nyutlåningen så att hårda effekter undveks för sådana låntagare som hade svårare att lösa sina finansieringsproblem på annat sätt, såsom mindre företag.

Flertalet affärsbankers faktiska likviditetskvoter hade under hösten börjat underskrida då gällande krav. Som en följd av att utlåningsreglering införts vidtogs vissa justeringar av systemet med likviditetskrav. För det första beslöt fullmäktige att så länge utlåningsregleringen tillämpades – oktober 1976 t. o. m. mars 1977 – icke använda någon sanktion vid bristande uppfyllande av likviditetskraven. För det andra sänktes fr. o. m. november de för affärsbankerna gällande likviditetskraven. Avsikten var att anpassa kraven till en nivå som skulle göra dem till ett effektivt instrument vid den tidpunkt då utlåningsregleringen upphörde. Sänkningen av kraven var olika för olika banker och uppgick för affärsbankerna som helhet till 1 1/2 procentenhet.

För sparbankerna och föreningsbankerna hade tidigare aviserats en höjning av likviditetskravet med 1 procentenhet fr. o. m. december 1976. I november beslöts att denna höjning inte skulle genomföras och att kraven skulle förbli oförändrade.

Begränsningen av tillgången på kredit från den svenska kreditmarknaden kompletterades med en höjning av räntenivån. Redan i augusti hade valutautflödet föranlett en mindre anpassning av räntenivån. Riksbanken höjde då den straffräntesats – utöver diskontot på 6 % – som tillämpas vid bankers upplåning utöver 75 % av det egna kapitalet från 2 till 4 %, innebärande en straffränta på 10 %. Denna åtgärd avsåg att genom inverkan på specialinlåningsräntorna motverka utflödet av kortfristiga medel till utlandet.

Den 4 oktober höjdes, som nämnts, diskontot från 6 till 8 %. Vid diskontohöjningen rekommenderades bankerna att höja sina räntesatser i motsvarande mån. Riksbanken var dock beredd att medge att räntesatsen vid kredit i räkning (med undantag av bostadsbyggnadskrediter) tillfälligt höjdes med ytterligare 1 procentenhet. Straffräntan höjdes vid detta tillfälle med 1 procentenhet från 10 till 11 %.

Åtgärderna i oktober 1976 följdes av en förändring i utvecklingen på valutamarknaden och kreditmarknaden. En valutainströmning följde och

kronans läge i ormen förbättrades. Kreditexpansionen avtog och den totala kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden i Sverige, som tidigare ökat mycket kraftigt, blev härigenom mindre för helåret 1976 än för helåret 1975. Minskningen av utlåningen från affärsbankerna mot slutet av året blev av sådan styrka att bankerna med bred marginal underskred utlåningstaket. Stegningen av det utestående beloppet av andra krediter än till bostadsbyggande kom härigenom att för året som helhet bli omkring 12 %.

Kreditmarknaden

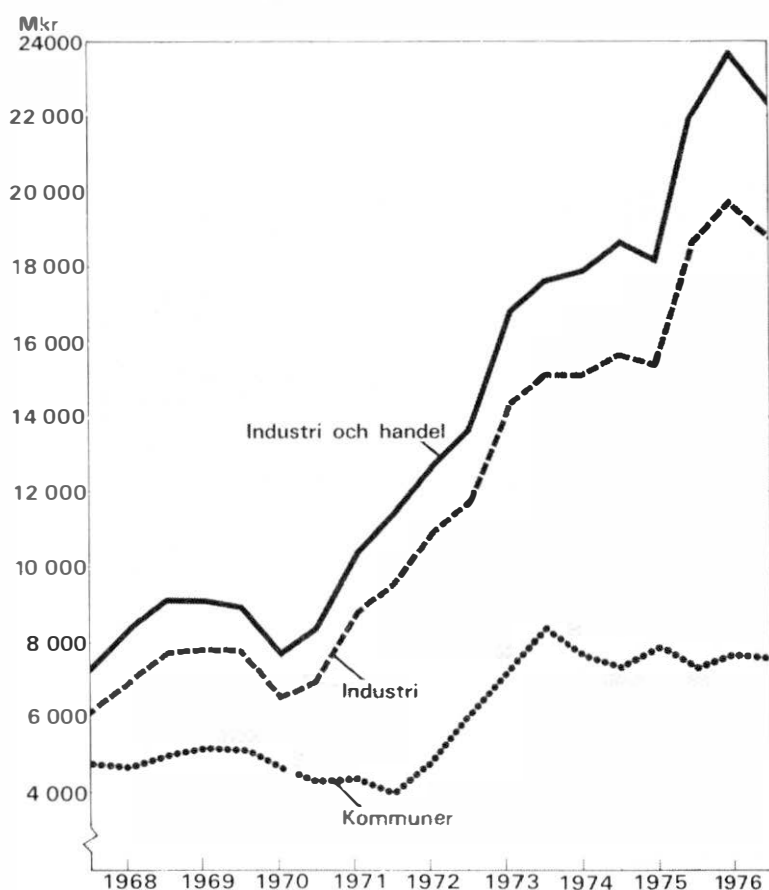
Huvuddragen i utvecklingen på kreditmarknaden har tecknats i föregående avsnitt. I detta skall en mer detaljerad beskrivning ges av likviditetsutvecklingen inom ekonomin, av bankernas och kapitalmarknadsinstitutens rörelse och av kreditflödet till olika låntagargrupper.

Likviditeten inom ekonomin

Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

Den snabba likviditetssuppleggnaden inom den svenska ekonomin under senare delen av 1975 dämpades under våren 1976, varefter en stramare ut-

Diagram A. Industrins, handelns och kommunernas likvida medel
Säsongrensade ställningsuppgifter

Anm. De likvida medlen innefattar för industrin och handeln kassa och banktillgodohavanden, andra kortfristiga penningplaceringar samt beviljade icke disponerade checkräkningskrediter och för kommunerna kassa och banktillgodohavanden.

veckling följde. Likviditetsutvecklingen var svagare under loppet av 1976 än 1975 för såväl företag och kommuner som hushåll.

För större och medelstora industri- och handelsföretag, för vilka likviditetsutvecklingen kan följas löpande, visar en säsongrensad serie över de likvida medlen (kassa och banktillgodohavanden, andra korta penningplaceringar och beviljade icke disponerade krediter i räkning) en fortsatt ökning under första halvåret 1976 (diagram A). Den var dock svagare än tidigare och under andra halvåret 1976 följde en minskning.

Två speciella faktorer verkade återhållande på företagens likviditetsutveckling 1976. Den ena gällde avgiftsbeläggningen av efterskottsinbetalningar av arbetsgivaravgifter av olika slag, till såväl staten som allmänna pensionsfonden. Denna åtgärd ledde till att företagen vid månadsskiftet april-maj inbetalade ett belopp om ca 2 700 mkr som eljest skulle ha betalats in i februari och april 1977. Valutainströmningen och kreditexpansionen under våren uppvägde dock mer än väl den åtstramning, som denna inbetalning medförde. Den andra faktorn gällde förväntningarna under hösten om en uppskrivning av den tyska marken. Svenska företag tidigare lade då betalningar till utlandet för import, medan betalningar till Sverige för svensk export senarelades. Dessa tillfälliga förändringar i betalningsterminerna utgjorde en mycket kraftig påfrest-

Tabell 1. Penningmängden

Mkr

	1974	1975	1976 (prel)
A. Penningmängdens förändring			
Allmänhetens banktillgodohavanden	11 879	16 448	6 860
Affärsbanker	6 654	9 598	2 080
Sparbanker	3 500	4 902	4 065
Föreningsbanker	1 497	1 606	1 500
Postgiro	165	1 472	- 699
Postverkets inlåning i PKbanken (ökning = -)	63	- 1 130	- 86
Sedlar och mynt	1 939	2 807	2 035
Summa	13 818	19 255	8 895
B. Tillskott genom:			
Valutareservens förändring	- 3 292	5 262	-2 661
Statens utgiftsoverskott	10 721	11 461	6 952
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = -)	- 4 862	- 5 783	-8 291
Medel på investeringskonton i riksbanken, alla slag (ökning = -)	- 1 040	- 2 186	1 147
Övriga riksbanksransaktioner	- 670	- 724	-1 732
Bankernas utlåning till allmänheten	11 915	13 511	15 053
Bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer (nom värde) och mellankrediter	3 178	4 214	4 018
Bankerna, diverse	- 2 132	- 6 500	-5 591
Summa	13 818	19 255	8 895

Anm. Penningmängdens ökning har i denna tabell beräknats som förändringen från årsslut till årsslut. I raden Bankerna, diverse ingår bl. a. bankernas upplåning i utlandet och skillnaden mellan nominella och bokförda värden (negativa poster).

ning på företagens likviditet, som senare kan väntas följas av en likviditetsförstärkning.

Även för kommunerna var likviditetsutvecklingen svagare 1976 än 1975. Deras kassa och banktillgodohavanden växte visserligen under första halvåret (säsonggrensade uppgifter), men stegringen var svag. Det är föga sannolikt att en likviditetsförbättring inträdde för kommunerna under andra halvåret 1976. Däremot förväntas en sådan följa under loppet av 1977.

För hushållen avspeglas den något vikande sparandeutvecklingen 1976 i en lägre tillväxt i deras banktillgodohavanden.

Penningmängden

Företagens, kommunernas och hushållens sammanlagda banktillgodohavanden och deras innehav av sedlar och mynt brukar betecknas total pen-

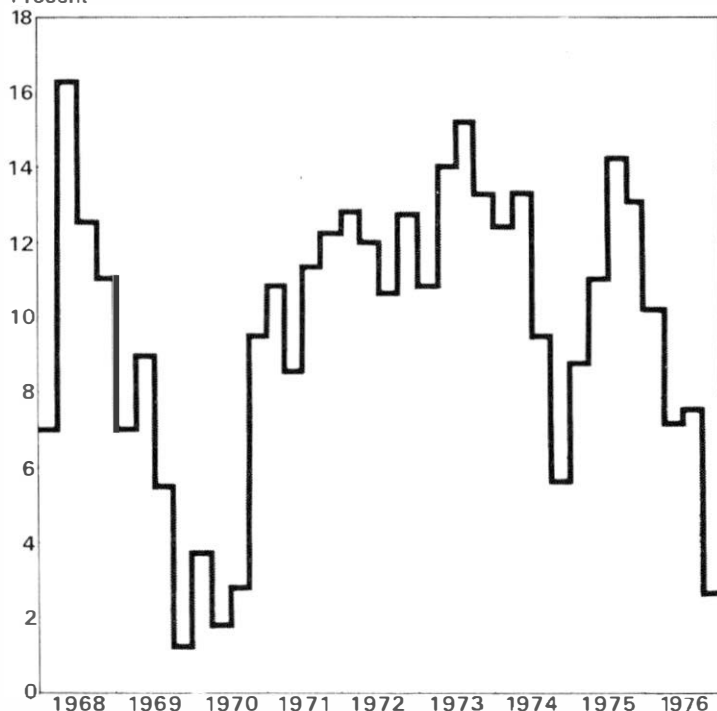
Diagram B. Penningmängden

Förändring från kvartal till kvartal.

Till årstakt uppräknade värden.

Säsonggrensade uppgifter.

Procent

Ann. Penningmängden innefattar allmänhetens inlåning i bankinstituten samt allmänhetens innehav av sedlar och mynt.

Kvartalsuppgifterna för penningmängden har beräknats som medeltalet av uppgifterna för de tre månadssluten under kvartalet. I diagrammet redovisade procentuppgifter visar förändringen från ett kvartal till nästföljande kvartal uppräknad till årstakt, dvs. förändringsuppgifterna har upphöjts med fyra.

ningmängd. Denna hade under en stor del av 1975 ökat i ett snabbt tempo. Under 1976 vände utvecklingen, och för årets fjärde kvartal var årstakten för penningmängdens ökning nere i 2,3 % (diagram B).

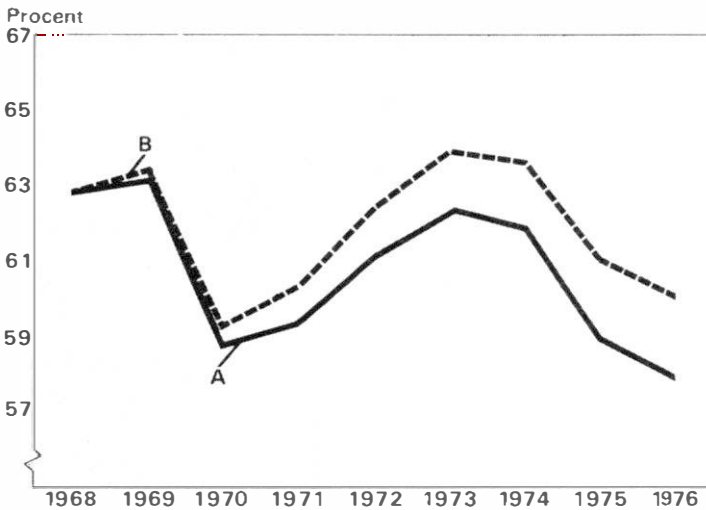
Den beloppsmässiga ökningen av penningmängden blev betydligt mindre 1976 än 1975. Därtill bidrog framför allt två faktorer, omkastningen i valutareservens utveckling från ökning till minskning och förstärkningen av statsbudgeten. Även statsskuldspolitikens utformning medverkade till ökad stramhet (tabell 1). Bankernas egna transaktioner i form av utlåning och förvärv av hypoteksobligationer bidrog å andra sidan i växande utsträckning till penningmängdens ökning.

Den reala likviditeten

Sätts den totala penningmängden i relation till bruttonationalprodukten i löpande priser, erhålles ett mått på den reala likviditeten. Likviditeten i denna mening har en långsiktigt fallande trend. Kalkyler tyder på att en uppjustering av årsvärdena med omkring 1/2 % erfordras för att eliminera denna trend.

Diagram C. Real likviditet

Kvoten mellan penningmängden och bruttonationalprodukten till löpande priser

A. Real likviditet, faktisk kvot

B. Real likviditet, med 1/2 % per år trendjusterad kvot

Såväl en ojusterad som en justerad serie över den reala likviditeten visas i diagram C. Som framgår av diagrammet har den reala likviditeten fallit från den höga nivå, som nåddes 1973 efter tre års kraftig likviditetspåspädning, till en nivå något över den som rådde 1970 (trendjusterad serie).

Bankerna

Riksbanken

Valutautströmningen hösten 1976, vilken ledde till en minskning av riksbankens valutainnehav för året som helhet, följdes av förvärv av statspapper. Dessa förvärv fick dock inte större omfattning än att affärsbankerna i stort sett ständigt var i behov av upplåning i riksbanken. Under vissa perioder, redan innan valutautströmningen hade börjat, var denna upplåning, som längre fram skall visas, mycket omfattande.

En viss minskning i allmänhetens efterfrågan på sedlar inträffade under året. Tillväxten i den utelöpande sedelmängden hade under 1975 uppgått till drygt 16 %. Under 1976 uppgick den till 11 %. Affärsbankernas tillgodohavanden i riksbanken utöver kassavotsmedel var på sedvanligt sätt av ringa omfattning och förändrades knappast.

Riksbankens balansräkning för 1975 och 1976 redovisas på s. 101 ff.

Affärsbankerna

Affärsbankernas likviditetssituation hade påtagligt förbättrats under 1975. Under 1976 framträdde en tendens till försvagning redan under årets första kvartal vad gällde kassalikviditeten (tabell 2). Förstärkningen av statsbudgeten och ökningen av statsupplåningen på marknaden utanför bankerna balanserade mer än väl valutainflödets likviditetsökande effekt, och bankerna drevs till ökad upplåning i riksbanken.

Under årets andra kvartal följde en kraftig minskning i bankernas kassalikviditet. Orsaken härtil var det då omfattande överskottet i statsbud-

Tabell 2. Affärsbankernas nettoställning gentemot riksbanken

Mkr

	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Januari	- 480	90	52	74	-1 582	- 248
Februari	- 924	37	49	53	-2 986	-1 448
Mars	- 969	35	57	68	-2 411	-1 810
April	- 867	128	94	-3 113	-1 863	-2 026
Maj	-1 541	45	54	-3 648	-3 225	-4 806
Juni	-1 894	-268	-691	-6 346	-4 126	-7 435
Juli	- 649	78	89	-4 669	-1 512	-3 011
Augusti	- 357	46	- 23	-6 040	-1 922	-5 768
September	- 498	99	124	-4 120	-2 658	-4 775
Oktober	- 359	158	-178	-4 188	-1 508	-6 807
November	- 326	2	- 61	-3 427	- 596	-4 284
December	- 21	181	219	-2 706	- 433	-3 071

Anm. Nettoställningen under en månad har beräknats som medeltal av de vid månadens fyra rapportdagar föreliggande differenserna mellan affärsbankernas tillgodohavanden på checkräkning i riksbanken och deras skuld till riksbanken för upptagna lån. I checkräkningstillgodohavandena ingår ej medel inestående i enlighet med kassavotslagens bestämmelser.

Tabell 3. Förändringar i bankernas likvida tillgångar

Mkr

	1974	1975	1976 (prel)
<i>Påverkande faktorer</i>			
1. Total valutareserv	-3 292	5 262	-2 661
2. Statens utgiftsöverskott	10 721	11 461	6 952
3. Statens upplåning utanför bankerna (ökning = -)	-4 862	-5 783	-8 291
4. Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning = -)	-1 939	-2 807	-2 035
5. Medel på investeringskonton i riksbanken (ökning = -)	- 214	- 104	- 303
6. Medel på arbetsmiljökonton i riksbanken (ökning = -)	- 826	- 949	781
7. Medel på särskilda investeringskonton i riksbanken (ökning = -)		-1 133	669
8. Kassavotsmedel i riksbanken (ökning = -)	-3 795	2 496	- 513
9. Övriga riksbankstransaktioner	- 670	- 724	-1 732
10. Summa 1-9 = 15 + 23	-4877	7 719	-7 133
<i>Alfärsbankernas likvida tillgångar</i>			
11. Korta nettofordringar på riksbanken	-2 640	2 194	-2 587
12. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	-3 515	3 073	-3 455
13. Korta nettofordringar på utländska banker	192	250	- 576
14. Statsobligationer	638	2 039	- 920
15. Summa 11-14	-5 325	7 556	-7 538
16. Korta nettofordringar på sparbanker och föreningsbanker	147	- 338	634
17. Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	229	- 137	-1 823
18. Summa 16-17	376	- 475	-1 189
19. Summa 15 + 18	-4 949	7 081	-8 727
<i>Sparbankernas och föreningsbankernas likvida tillgångar</i>			
20. Korta nettofordringar på riksbanken	63	9	- 31
21. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	212	- 114	- 96
22. Statsobligationer	173	268	532
23. Summa 20-22	448	163	405
24. Korta nettofordringar på alfärsbanker	- 147	338	- 634
25. Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	- 99	326	- 700
26. Summa 24-25	- 246	664	-1 334
27. Summa 23 + 26	202	827	- 929

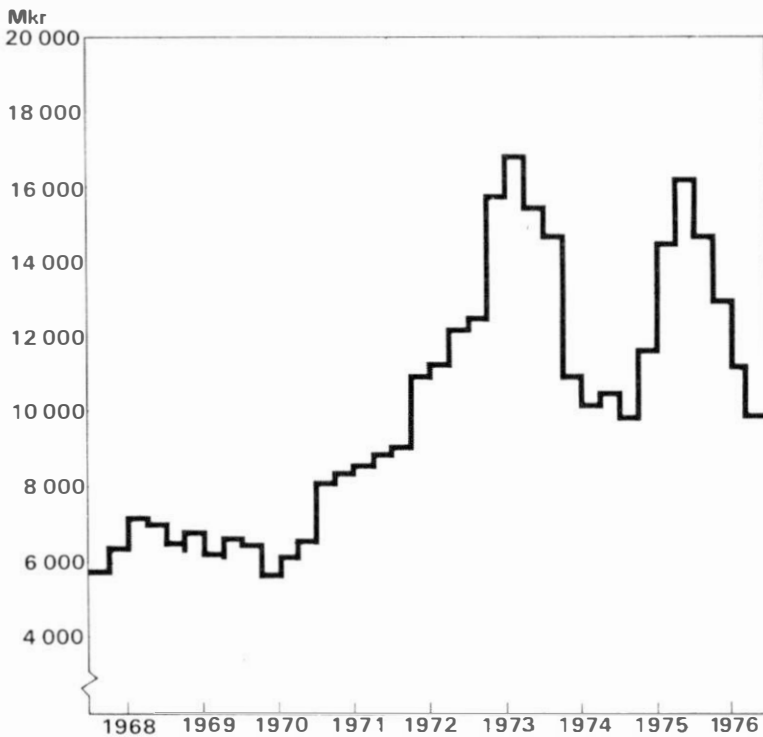
Amm. Valutareservens förändring redovisas i tabellen efter vidtagna upp- och nedskrivningar. För att få en rättvisande bild av valutaflödets effekt på bankernas likviditet måste uppskrivningarna dras ifrån och nedskrivningarna läggas till (jfr avsnittet om betalningsbalansen). De har i tabellen lagts in i raden "Övriga riksbankstransaktioner". I alfärsbankernas korta nettofordringar i riksbanken ingår ej medel inneslående i enlighet med kassavotslagens bestämmelser.

geten, till en del betingat av den ovan beskrivna tidigareläggningen av inbetalningarna till staten av vissa arbetsgivaravgifter.

Det kassamässiga läget för bankerna förblev stramt året ut med undantag av tillfälliga säsongmässiga lättnader. Valutautströmningen och den statliga upplåningen utanför bankerna neutraliserade i stor utsträckning den likviditetsökning som följde av höstens ganska omfattande statliga utgiftsöverskott.

Bankernas totala likvida tillgångar i form av nettofordringar på riksbanken, utlandet och staten, som under 1975 ökat med 7 700 mkr, minskade kraftigt under loppet av 1976 t. o. m. oktober, varpå en viss ökning följde. För året som helhet utgjorde minskningen 7 100 mkr (tabell 3 och diagram D).

Diagram D. Affärsbankernas nettofordringar på staten, riksbanken och utlandet
Säsongrensade ställningsuppgifter

Anm. Innehavet per kvartal av ifrågakvarande likvida tillgångar har beräknats som medeltalet av innehavet vid de tre månadssluten. I nettoställningen gentemot utlandet har endast de avista tillgångarna och skulderna tagits med.

Likviditetskvotsmässigt framträdde stramheten mera långsamt än i fråga om kassalikviditeten och de totala likvida tillgångarna. Detta förklaras av gällande utjämningsregel, enligt vilken överskott får kvittas mot underskott inom en 12-månadersperiod. Under loppet av 1975 hade överskottet för

Tabell 4. Affärsbankernas likviditetskoter

Genomsnittligt överskott för affärsbanksystemet under successiva 12-månadersperioder

	Procent	
	1975	1976
Januari		6,4
Februari		6,2
Mars	6,0	6,2
April	6,1	5,9
Maj	5,6	5,5
Juni	5,5	5,0
Juli	6,1	4,5
Augusti	6,4	3,6
September	6,4	3,0
Oktober	6,4	2,3
November	6,3	2,1
December	6,4	1,8

Anm. Systemet med utjämningsregel infördes i mars 1975. Första fullständiga 12-månadersperioden avser således värdet för februari 1976. Tidigare uppgifter har beräknats successivt från mars 1975.

banksystemet som helhet vuxit från 6,0 % i mars, då utjämningsregeln först började tillämpas, till 6,4 % vid årets slut. Spridningen av likviditeten mellan bankerna gör det nödvändigt med ett överskott för bank-systemet som helhet, om envar bank skall kunna fylla likviditetskravet. Överskotten började falla redan tidigt under 1976, ehuru med endast någon tiondels procentenhet per månad. Från och med maj gick ned-

Tabell 5. Inlåning hos bankerna

Mkr

Förändring i innestående belopp	Affärs- banker	Spar- banker	Förenings- banker	Summa
1974 1 kv	4 262	3 007	291	7 560
2 kv	– 870	178	227	– 465
3 kv	1 703	728	362	2 793
4 kv	1 559	– 413	617	1 763
Hela året	6 654	3 500	1 497	11 651
1975 1 kv	4 769	3 751	335	8 855
2 kv	– 1 566	– 64	147	– 1 483
3 kv	2 475	1 407	492	4 374
4 kv	3 920	– 192	632	4 360
Hela året	9 598	4 902	1 606	16 106
1976 1 kv	5 369	4 629	374	10 372
2 kv	– 3 883	– 837	– 50	– 4 770
3 kv	1 324	1 227	471	3 022
4 kv ¹	– 730	– 954	705	– 979
Hela året	2 080	4 065	1 500	7 645
Ställning 1976-12-31	100 653	53 276	11 921	165 850

¹ Preliminära siffror

gången i snabbare takt och fortsatte året ut. I juni underskred en bank gällande krav följd av andra senare under hösten. I december underskreds kraven av sju banker.

Minskningen av överskotten och uppkomsten av underskott för vissa banker under sommaren 1976 förklaras av att den växande stramheten i likviditetspolitiken inte snabbt nog hade åtföljts av en minskning i bankernas utlåning. Den kraftigt växande bankutlåningen pressade ned de faktiska likviditetskvoterna utöver vad som följde av likviditetsindragningen och åstadkom underskridanden. Likviditetskvotssystemet är ett långsamt verkande instrument. Utlåningens tillväxt hos en bank bör vika, när överskotten börjar vika. Sker inte detta, föreligger risk, att banken försätter sig i en likviditetskvotsmässig svår situation.

Det kraftiga valutautflödet under hösten minskade bankernas likvida tillgångar på ett dramatiskt sätt. En situation uppkom, i vilken bankerna inte skulle ha kunnat fylla likviditetskraven utan speciella åtgärder (t. ex. extraordinärt stora förvärv av hypoteksobligationer), även om utlåningens stegringstakt varit mycket låg. I det läget sänktes likviditetskraven för flertalet banker, i störst utsträckning för de banker, som drabbats hårdast av valutautströmningen.

Insättarbehållningen hos affärsbankerna ökade i en betydligt långsammare takt under 1976 än under 1975. Ökningen för 1976 blev 2,1 % mot 10,8 % året innan (tabell 5 och diagram E).

Tabell 6. Affärsbankernas utlåning

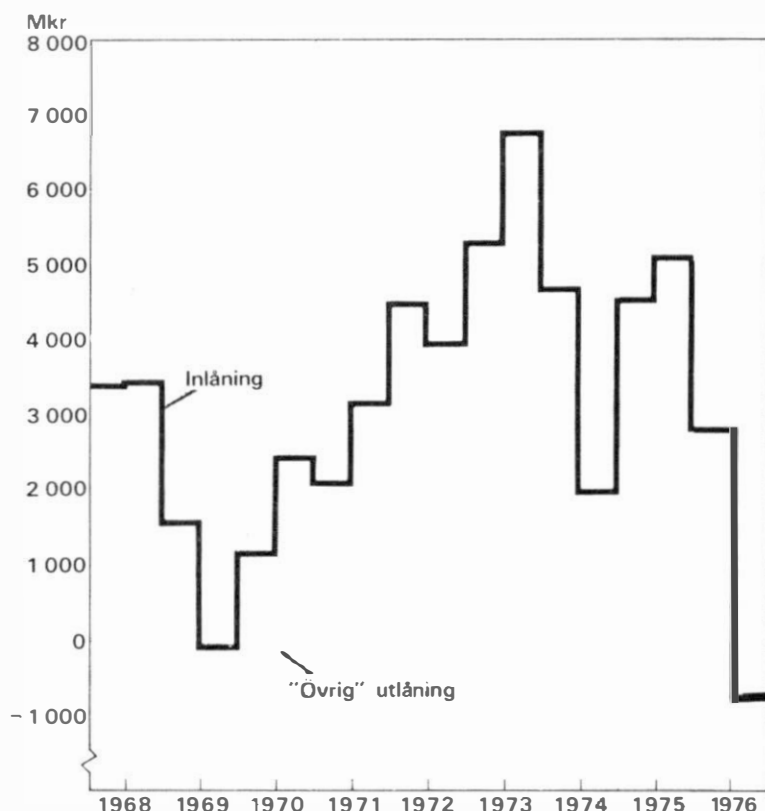
Mkr

Nettobelopp	Prioriterade byggnadskrediter			Mellankrediter		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
1 kv	219	679	-1 782	- 259	- 80	- 198
2 kv	322	- 54	1 067	74	60	142
3 kv	240	-882	776	- 211	- 39	153
4 kv	461	219	1 281	- 190	121	15
Hela året	1 242	- 38	1 342	- 586	62	112
Ställning 12-31	12 719	12 681	14 023	438	500	612
Nettobelopp	Övrig utlåning			Total utlåning		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
1 kv	3 298	1 924	2 762	3 258	2 523	782
2 kv	2 915	2 091	6 120	3 311	2 097	7 329
3 kv	- 141	1 773	2 501	- 112	852	3 430
4 kv	396	2 729	-2 973	667	3 069	-1 677
Hela året	6 468	8 517	8 410	7 124	8 541	9 864
Ställning 12-31	57 014	65 531	73 941	70 171	78 712	88 576

Diagram E. Affärsbankernas inlåning och "övriga" utlåning

Nettolöden per halvår

Säsongrensade uppgifter

Affärsbankernas totala utlåning blev å andra sidan större 1976 än 1975. Bostadsbyggnadskreditgivningen ökade betydligt, medan den övriga utlåningen för året som helhet blev av ungefär samma omfattning som ett år tidigare (tabell 6 och diagram E).

Nya bostadsbyggnadskrediter lämnades under 1976 till ett belopp av 10 562 mkr mot 9 703 mkr 1975. Genom affärsbankernas stora köp av bostadsobligationer i början av 1976 blev avlyften under ganska lång tid väl så stora som de nya krediterna, men mot slutet av året minskade avlyften och det utestående beloppet av bostadsbyggnadskrediter växte. För året som helhet uppgick avlyften till 9 221 mkr att jämföra med 9 741 mkr för 1975.

Affärsbankernas övriga utlåning hade under en stor del av 1975, då utlåningstak ännu tillämpades, vuxit i ett lugnt tempo. Ökningen av det utestående beloppet, räknat på 12-månadersbasis, höll sig under 10 %. Efter det att utlåningstaket avlägsnats i slutet av augusti 1975, följde en period av kraftig kreditexpansion. Den pågick praktiskt taget ända fram till den

tid, då utlåningstak på nytt infördes i oktober 1976. och ökningstal om 23 % nåddes. En viss dämpning av stegringstakten hade dock inträtt redan innan utlåningstaket infördes. Löften om nya krediter och avtal om sådana hade i någon mån börjat avtaga ännu tidigare. Valutaoron nödvändiggjorde emellertid en snabbare neddragning av utlåningens stegringstakt, vilket förklarar utlåningstakets återinförande. En snabb neddragning av utlåningen kom också att äga rum mot slutet av året, och ökningstalet för 1976 blev 12 å 13 %.

Tabell 7. Affärsbankernas övriga utlåning
Fördelning på låntagarsektorer

	Ställning ultimo dec 1975 Mkr	Förändring jan-sep 1976	
		Mkr	%
Kommuner	5 788	274	4.7
Icke-finansiella företag	32 372	7 501	23.2
därav tillverknings- industri	10 290	3 278	31.9
Finansiella företag	969	252	26.0
Hushåll (inkl personliga företagare)	21 894	3 493	16.0
Utländet	795	688	86.5
Övriga sektorer	523	33	6.3
Ej sektorfördelad utlåning	3 121	- 795	-25.5
Summa övrig utlåning	65 462	11 446	17.5

Under 1976 introducerade statistiska centralbyrån en ny statistik över bankernas in- och utlåning. Fördelning ges på insättar- och låntagarkategorier, och i fråga om företagen lämnas uppgifter även med avseende på företagens storlek. Möjligheter att göra jämförelser bakåt i tiden saknas ännu, vilket tills vidare begränsar statistikens användbarhet.

Utlåningsstatistiken, som summariskt återges i tabellerna 7 och 8. ger vid handen, att ungefär hälften av det vid slutet av 1975 utestående beloppet av den s. k. övriga utlåningen avsåg näringslivet, i tabellmaterialet redovisat som "Icke-finansiella företag". Ungefär en tredjedel föll på hushållen, vartill räknas även personliga företagare. Kommunernas andel var betydligt mindre.

Tillväxten av det utestående beloppet under tiden januari-september 1976, den enda period för vilken information f. n. föreligger, gällde i hög grad näringslivet. En betydande del därav gick till industrin. Utlåningen till hushållen utvecklades i en lägre takt.

Fördelningen på storleksgrupper av utlåningen till företag visar, att kreditgivningen till de små och medelstora företagen ökat i något snabbare takt än till de stora företagen.

Tabell 8. Affärsbankernas övriga utlåning till icke-finansiella företag
Fördelning på storleksgrupper

	Ställning ultimo dec 1975 Mkr	Förändring jan-sep 1976	
		Mkr	%
<i>Totalt icke-finansiella företag</i>	29 359	7 168	24,4
< 20 anställda	7 135	1 745	24,5
20 – 199 anställda	7 572	1 978	26,1
> 200 anställda	12 040	2 623	21,8
okänt antal	2 612	822	31,5
<i>Därav tillverkningsindustri</i>	10 290	3 278	31,9
< 20 anställda	912	401	44,0
20 – 199 anställda	2 391	794	33,2
> 200 anställda	6 987	2 083	29,8

Anm. Växlar och rembursar ingår ej.

Sparbankerna

Den allmänt ökade stramheten under loppet av 1976 kom även till uttryck hos sparbankerna, ehuru mindre kraftigt än hos affärsbankerna. Insättarbehållningens stegringstakt avtog och likviditetsläget försvagades, trots återhållsamhet i utlåningen.

Försvagningen i likviditetsläget hos sparbankerna kunde avläsas såväl i en minskad tillväxt av de likvida tillgångarna som i en vikande utveckling av likviditetskvoterna. För de 69 större sparbankerna föll överskottet från 4,0 % i december 1975 till 1,7 % i december 1976. På några undantag när fyllde dock sparbankerna gällande likviditetskrav.

Den allmänna åtstramningens mildare effekt på sparbankerna kom till uttryck i en lugnare nedgång i inlåningens stegringstakt än hos affärsbankerna. För affärsbankerna hade som visats stegringstakten per tolv månader fallit från ca 11 % till ca 2 % under loppet av året. För sparbankerna föll den från ca 11 % till ca 8 %.

Sparbankernas nya krediter till bostadsbyggandet blev större 1976 än 1975. Beloppen var 3 855 mkr resp. 3 165 mkr. Avlyften uppgick för de båda åren till 3 118 mkr resp. 3 282 mkr. Det utestående beloppet av bostadsbyggnadskrediter, som minskat 1975, ökade på nytt under 1976 (tabell 9).

Ökningstakten hos sparbankernas övriga utlåning, som tidigare länge hållit sig under 10 % per tolv månader, steg mot slutet av 1975 till drygt 11 %. Den fortsatte att stiga under första halvåret 1976, men endast med ett par procentenheter. Därefter följde en nedgång, och vid årets slut var den åter något under 10 %. Denna lugna utveckling av utlåningen kontrasterar särskilt mot affärsbankernas utlåningsexpansion men även mot föreningsbankernas.

Tabell 9. Sparbankernas utlåning

Mkr

Nettobelopp	Prioriterade byggnadskrediter			Mellankrediter		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
1 kv	43	– 144	69	–	–	6
2 kv	100	12	45	–	–	14
3 kv	325	– 32	252	2	–2	84
4 kv	– 234	47	341	–	–	–27
Hela året	234	– 117	737	2	–2	77
Ställning 12–31	3 917	3 849	4 610	2	–	77

Nettobelopp	Övrig utlåning			Total utlåning		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976
1 kv	593	571	867	636	427	942
2 kv	1 144	917	1 410	1 244	929	1 469
3 kv	455	696	540	782	662	906
4 kv	304	1 045	221	70	1 092	535
Hela året	2 496	3 229	3 038	2 732	3 110	3 852
Ställning 12–31	28 609	32 041	35 389	32 528	35 890	40 076

Anm. Uppgifterna avser Sparbanksföreningens statistikgrupp (f. n. 69 sparbanker). Nettobeloppen men ej ställningsuppgifterna är korrigerade för fusioner.

Föreningsbankerna

Föreningsbankerna fick minst känning av den allmänna åtstramningen. Visserligen föll insättarbehållningens stegringstakt från 18 % till 14 % under loppet av året, men den låg ändå kvar på en jämfört med andra banker hög nivå.

Tabell 10. Föreningsbankernas utlåning

Mkr

Nettobelopp	Bostadsbyggnadskrediter			Övrig utlåning			Total utlåning		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976	1974	1975	1976
1 kv	12	73	– 21	228	178	261	240	251	240
2 kv	20	58	– 45	279	185	347	299	243	302
3 kv	54	51	17	236	343	255	290	394	272
4 kv	119	46	16	79	476	185	198	522	201
Hela året	205	228	– 33	822	1 182	1 048	1 027	1 410	1 015
Ställning 12–31	403	631	598	6 749	7 931	8 979	7 152	8 562	9 577

De utestående bostadsbyggnadskrediterna, som minskade under årets första hälft, ökade ånyo under andra hälften (tabell 10). Den övriga utlåningen expanderade länge i snabb takt men fick efter hand ett lugnare tempo. För året som helhet ökade det utestående beloppet med 13 %. Under 1975 hade ökningen uppgått till drygt 17 %.

Under en stor del av året var föreningsbankernas likviditetsläge ansträngt p. g. a. en snabb tillväxt av utlåningen. Gällande likviditetskrav underskreds under en följd av månader. En förbättring i likviditetsläget inträdde mot slutet av året. Det rekommenderade likviditetskvotskravet uppfylldes i november men underskreds ånyo i december.

Försäkrings- och pensionsinrättningar

Försäkringsbolagen

Kostnaderna för försäkringsfallen fortsatte att öka i snabb takt under 1976. De uppgick till 4 917 mkr under de tre första kvartalen att jämföra med 4 173 mkr under motsvarande tid ett år tidigare. De totala inkomsterna växte emellertid mera och inkomstöverskottet ökade. Premieintäkterna inbringade 8 327 mkr mot 7 258 mkr de tre första kvartalen föregående år. Influten kapitalavkastning uppgick till 2 774 mkr att jämföra med 2 411 mkr ett år tidigare.

Försäkringsbolagens sammanlagda placeringskapacitet under de tre första kvartalen 1976 uppgick till ca 4 400 mkr mot ca 3 900 mkr motsvarande tid året innan. Genom att försäkringsbolagens banktillgodohavanden ökade efter att ha minskat ett år tidigare kom deras placeringar på kapitalmarknaden att bli i stort sett lika stora under ifrågavarande period de båda åren eller 4 100 mkr.

Under de tre första kvartalen 1976 skedde en viss förskjutning i placeringsmönstret jämfört med föregående år. Förvärven av obligationer minskade liksom inteckningslångivningen. Minskningen av placeringarna i obligationer gällde helt bostadsobligationer (1 100 mkr mot 2 100 mkr fö). Ökade förvärv av bostadsobligationer väntas ske under fjärde kvartalet. Försäkringsbolagens åtagande i fråga om bostadsfinansieringen var detsamma för 1976 som för 1975 nämligen en nettoplacering om minst 1 900 mkr.

För året som helhet kan försäkringsbolagens totala placeringar på kapitalmarknaden beräknas ha uppgått till 6 000 mkr. För information om en kalkylerad fördelning av dessa placeringar på olika låntagargrupper hänvisas till tabell 19.

Allmänna pensionsfonden

Fondtillväxten hos allmänna pensionsfondens tre första fonder uppgick 1976 till 13 639 mkr. Detta innebar en icke obetydlig ökning. Under 1975 hade

Tabell 11. Allmänna pensionsfonden

Nettobelopp	Mkr				
	1972	1973	1974	1975	1976
Fondökning	9 585	10 026	10 324	11 390	13 639
Upplåning	- 968	- 142	- 141	- 176	- 315
Summa	8 617	9 884	10 183	11 214	13 324
Placeringar på kapitalmarknaden i Sverige (nom värde)	7 943	9 159	8 518	9 594	11 838
Återlån	352	454	767	584	794
Andra lån till banker	119	14	606	633	433
Utlandet	- 1	40	- 6	- 2	- 7
Diverse ¹	204	217	298	405	266
Summa	8 617	9 884	10 183	11 214	13 324

Anm. Uppgifterna i tabellen avser de tre första fonderna.

¹Kassa och banktillgodohavanden samt räntefordringar, differens mellan nominellt och bokfört värde m. m.

fondtillväxten uppgått till 11 390 mkr (tabell 11). En del av ökningen, ca 800 mkr, betingades av den inledningsvis omnämnda tidigareläggningen av avgiftsinbetalningarna.

Under de senaste åren har allmänna pensionsfonden successivt avvecklat tidigare upptagna banklån, vilket minskat fondens placeringskapacitet. Avvecklingen fortsatte under 1976 i ökad takt. Samtliga banklån var återbetalade vid slutet av året och hade följts av en icke obetydlig uppbyggnad av banktillgodohavanden. Utvecklingen av banklån och banktillgodohavanden minskade sålunda allmänna pensionsfondens placeringskapacitet mer 1976 än 1975. Även återlånen utgjorde under 1976 i högre grad än under 1975 en belastning på fondens placeringskapacitet. De drog 794 mkr 1976 mot 584 mkr 1975. Däremot minskade fondens refinansiering av allfärsbankernas exportkrediter; annan utlåning till banker än återlån uppgick 1976 till 433 mkr jämfört med 633 mkr 1975.

Allmänna pensionsfondens placeringar på kapitalmarknaden växte likväl. För de tre första fonderna uppgick de under 1976 till 11 838 mkr mot 9 594 mkr under föregående år. Fjärde fondens placeringar, allt i aktier, uppgick till 293 mkr att jämföras med 203 mkr för 1975.

Av de tre första fondernas totala nettoplaceringar erhöll samtliga sektorer större belopp 1976 än 1975. Procentuellt sett var ökningen störst i fråga om långivningen till kommunerna. Den relativa fördelningen av placeringarna blev: staten 25 % (1975 26 %), kommunerna 12 % (8 %), bostadssektorn 34 % (37 %) och näringslivet 29 % (29 %). Bostadsinstitutens obligationer har här i sin helhet förts till bostadssektorn. Fondens åtagande om förvärv av bostadsobligationer - 3 500 mkr - över-

skreds, medan det av riksbanken angivna riktmärket för nettoförvärv av statsobligationer underskreds.

Kreditaktiebolag och hypoteksinrättningar

Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna svarar i stor utsträckning för den långfristiga utlåningen till kommunerna, bostadssektorn och näringslivet. De ombesörjer sin kapitalanskaffning till en del genom reverslån hos andra kreditinstitut, framför allt allmänna pensionsfonden. För ett stort antal av dem sker dock kapitalanskaffningen främst genom emissioner av obligationer. Under 1976 liksom under 1975 kom också de utländska marknaderna att spela en viss roll för de kommun- och näringslivsfinansierande kreditaktiebolagen.

Kommuninstituten

Under 1976 emitterade de båda kommuninstituten sammanlagt obligationer på den svenska marknaden till ett lägre belopp än året innan – 165 mkr mot 205 mkr. Även kapitalanskaffningen på övriga lånemarknader i Sverige minskade. Upplåningen i utlandet förblev däremot i stort sett oförändrad

Tabell 12. Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas utlåning
Nettobelopp

	Mkr				
	1972	1973	1974	1975	1976
<i>Kommuninstitut</i>					
Kommunlåneinstitutet	111	79	53	103	304
Kommunkredit	203	131	250	943	56
Summa	314	210	303	1 046	360
<i>Bostadsinstitut</i>					
Stadshypotekskassan	2 701	3 418	4 789	4 735	4 512
Kreditaktiebolag för bostadsfinansiering	3 432	4 567	5 169	6 872	6 070
Summa	6 133	7 985	9 958	11 607	10 582
<i>Företagsinstitut</i>					
Investeringsbanken	428	268	476	675	498
Industrikredit, Företagskredit och Företagskapital	456	587	555	751	1 030
Exportkredit	79	6	300	307	530
Lantbrukskredit	150	151	139	147	238
Allmänna hypoteksbanken	172	179	241	410	559
Skeppshypotekskassor	99	81	8	54	127
Summa	1 384	1 272	1 719	2 344	2 982
Totalt	7 831	9 467	11 980	14 997	13 924

– drygt 200 mkr såväl 1976 som 1975. Sammanlagt upptog de båda kommuninstituten nya lån till ett lägre belopp 1976 än under föregående år.

Minskningen av nyupplåningen 1976 för de båda kommuninstituten följdes av en minskning av nytulåningen. Även nettoutlåningen avtog. Den uppgick 1976 till 360 mkr mot 1 046 mkr året innan (tabell 12).

Bostadsinstituten

Bostadsinstitutens låneförmedling som expanderat kraftigt under de föregående åren mattades betydligt under 1976. Obligationer emitterades till ett belopp om 10 393 mkr, exkl. konverteringar, mot 10 817 mkr året innan, dvs. en minskning med 424 mkr. Medel anskaffades även på andra lånemarknader i Sverige än obligationsmarknaden, men också denna upplåning blev mindre 1976 än 1975. Institutet företog inte någon upplåning i utlandet.

Under 1976 lämnade de bostadsfinansierande instituten nya slutliga lån till ett lägre belopp än året innan. Även nettoutlåningen blev mindre 1976 än 1975 eller 10 582 mkr mot 11 607 mkr (tabell 12).

Företagsinstituten

Företagsinstitutens bruttoupplåning på den svenska kreditmarknaden i form av emissioner av obligationer och reverslån från andra kreditinstitut blev 1976 av större omfattning än 1975 (tabell 13). Exportkredit och Investeringsbanken företog dessutom upplåning på utländska marknader. Exportkredit ökade denna sin upplåning, medan Investeringsbanken minskade sin. Investeringsbanken finansierade en icke obetydlig del av sin utlåning genom en minskning av sina banktillgodohavanden och en reduktion av sitt innehav av statspapper.

Tabell 13. Företagsinstitutens långfristiga upplåning

Bruttobelopp	Mkr		
	1974	1975	1976
Investeringsbanken	100	1 004	337
Industrikredit, Företagskredit och Företagskapital	775	979	1 335
Exportkredit	579	722	990
Lantbrukskredit	195	200	328
Allmänna hypoteksbanken	275	417	600
Skeppshypotekskassor	72	145	238
Summa	1 996	3 467	3 828
varav:			
I Sverige	1 996	2 603	3 379
I utlandet	—	864	449

Företagsinstitutens nya lån blev mer omfattande 1976 än 1975. Även nettoutlåningen ökade betydligt. Den uppgick till 2 982 mkr under 1976 att jämföra med 2 344 mkr 1975. För samtliga institut utom Investeringsbanken ägde en kraftig utlåningsökning rum (tabell 12).

Obligationsmarknaden

Långfristig bruttoupplåning

Den totala långfristiga bruttoupplåningen på den svenska obligationsmarknaden, exkl. konverteringar, blev något mindre 1976 än 1975. Totalt uppgick bruttoupplåningen under 1976 till 23 700 mkr mot 24 300 mkr 1975. Från

Tabell 14. Långfristiga obligationslån
Emissioner i Sverige. Bruttobelopp

	1973	1974	1975	1976
Staten				
Räntelöpande lån	3 363	3 795	8 077	6 832
Premielån, inkl. konverteringar	975	1 700	1 850	2 200
Premielån, exkl. konverteringar	800	1 450	1 575	2 025
Summa (exkl. konverteringar)	4 163	5 245	9 652	8 857
Kommuner och kommuninstitut				
Kommuner				
Inkl. konverteringar	525	490	435	420
Exkl. konverteringar	485	490	435	420
Kommuninstitut	135	149	205	165
Summa (exkl. konverteringar)	620	639	640	585
Bostadsinstitut				
Inkl. konverteringar	8 877	12 316	11 964	10 787
Exkl. konverteringar	8 331	10 217	10 817	10 393
Avseende prioriterad bostadsfinansiering	7 492	9 216	9 741	9 355
Näringslivet				
Företag	1 549	1 395	2 620	2 990
Företagsinstitut	357	364	562	867
Bostadsinstitut avseende andra ändamål än bostadsfinansiering	839	1 001	1 076	1 038
Summa	2 745	2 760	4 258	4 895
Utländska låntagare	75	—	—	—
Totalt	15 095	17 860	24 291	23 692

Anm. Gränsen mellan långfristiga och kortfristiga obligationer dras i det statistiska materialet vid högst 7 års löptid vid emissionstillfället. I tabellen ingående lån har dock alla haft minst 10 års löptid. Sparobligationer ingår ej i tabellen. Den del av bostadsinstitutens upplåning, som får användas till icke prioriterade ändamål (10 %), har förts till näringslivet.

1974 till 1975 hade en betydande ökning ägt rum (tabell 14).

Statens långfristiga bruttoupplåning på obligationsmarknaden blev mindre 1976 än 1975. Exkl. konverteringar uppgick den till 8 857 mkr mot 9 652 mkr ett år tidigare. Det var de räntebärande långfristiga obligationerna som minskade. Emissionerna av premieobligationer ökade däremot.

Liksom under tidigare år gav staten 1976 ut ett sparobligationslån. På detta tecknades 900 mkr mot 950 mkr på 1975 års. Eftersom sparobligationer inte kan omsättas på marknaden räknas de här inte med bland emissionerna på obligationsmarknaden.

Kommunernas och kommuninstitutens sammanlagda upplåning på den svenska obligationsmarknaden blev av något mindre omfattning 1976 än 1975. Minskningen gällde i högre grad kommuninstituten än kommunerna själva.

Även bostadsinstitutens emissioner av obligationer blev som ovan redovisats av mindre omfattning 1976 än under 1975.

Näringslivets kapitalanskaffning genom emission av obligationer på den svenska marknaden ökade däremot. Företagens egna emissioner uppgick 1976 till 2 990 mkr (få 2 620 mkr). Även de näringslivsfinansierande institutens bruttoupplåning på den svenska obligationsmarknaden ökade och uppgick till 867 mkr (få 562 mkr). Läggs här till de belopp, som bostadsinstituten använde för andra ändamål än den prioriterade bostadsfinansieringen, kom näringslivets kapitalanskaffning på den svenska obligationsmarknaden att uppgå till 4 895 mkr mot 4 258 mkr 1975.

Kännetecknande för den svenska obligationsmarknaden 1975 hade varit, förutom växande placeringar av banker och andra institut, en breddning till nya placerargrupper. Framför allt företagens och statens emissioner placerades i ökad utsträckning på marknaden utanför instituten. "Allmänhetens" totala nettoplaceringar i obligationer ökade från 1 700 mkr 1974 till 2 700 mkr 1975. Detta skedde efter den tidigare omnämnda höjningen av den långa räntan. Någon breddning av obligationsmarknaden ägde som framgått inte rum 1976.

Långfristiga och kortfristiga obligationer – nettoplaceringar

Reduceras de emitterade beloppen av långfristiga obligationer på den svenska marknaden med beloppen för konvertering, amortering och inlösen framträder i stort sett samma bild som för bruttoplaceringarna. Placeringarna avtog. De minskade från 21 600 mkr 1975 till 21 100 mkr 1976 (tabell 15).

Den kortfristiga obligationsmarknaden utnyttjas huvudsakligen av staten. Under 1976 emitterade emellertid staten endast ett kortfristigt obligationslån samtidigt som tre kortfristiga lån förföll till betalning. Härigenom kom nettobeloppet för kortfristiga emissioner att bli helt obetydligt 1976.

Nettobeloppet för de totala emissionerna på den svenska obligationsmark-

Tabell 15. Obligationsmarknaden

Nettobelopp

Mkr

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1975</i>					
Riksbanken	1 905	—	—	— 5	1 900
Affärsbanker	2 085	— 191	2 356	431	4 681
Sparbanker och föreningsbanker	268	54	1 357	312	1 991
Enskilda försäkringsinrättningar	663	28	2 293	888	3 872
Offentliga försäkringsinrättningar	2 525	281	3 186	1 666	7 658
Allmänheten	1 937	218	224	354	2 733
Summa	9 383	390	9 416	3 646	22 835
varav:					
Kortfristiga obligationer	1 105	31	—	100	1 236
Långfristiga obligationer	8 278	359	9 416	3 546	21 599
<i>1976</i>					
Riksbanken	2 103	3	— 6	27	2 127
Affärsbanker	— 1 109	— 245	2 343	288	1 277
Sparbanker och föreningsbanker	560	— 48	1 168	438	2 118
Enskilda försäkringsinrättningar	1 400	20	1 516	984	3 920
Offentliga försäkringsinrättningar	3 006	478	3 494	2 240	9 218
Allmänheten	2 062	166	26	244	2 498
Summa	8 022	374	8 541	4 221	21 158
varav:					
Kortfristiga obligationer	— 344	107	—	250	13
Långfristiga obligationer	8 366	267	8 541	3 971	21 145

Anm. Jfr anm. undertabell 14.

naden blev härigenom betydligt mindre 1976 än 1975. De uppgick till 21 158 mkr att jämföras med 22 835 mkr för 1975. För staten, kommunerna och bostadssektorn redovisas minskningar, för näringslivet en icke obetydlig ökning – från 3 646 mkr 1975 till 4 221 mkr 1976. På långgivarsidan observeras en ökning i allmänna pensionsfondens placeringar och en kraftig minskning i affärsbankernas.

Tabell 16. Kapitalmarknaden

Nettobelopp

Mkr

Placeringsförm	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1975</i>					
Långfristiga obligationer	8 278	359	9 416	3 546	21 599
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	- 19	491	269	2 853	3 594
Aktier	-	-	-	2 127	2 127
Summa	8 259	850	9 685	8 526	27 320
<i>1976</i>					
Långfristiga obligationer	8 366	267	8 541	3 971	21 145
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	-	916	486	3 033	4 435
Aktier	-	-	-	2 312	2 312
Summa	8 366	1 183	9 027	9 316	27 892

Anm. Enskilda och offentliga försäkringsinrättningars reverslån innefattar såväl de som lämnats direkt till de olika realsektorerna som till specialinstituten för dessa sektorer. Långfristiga obligationer har beräknats på samma sätt som i tabell 14.

Kapitalmarknaden – en summering av vissa långfristiga placeringar

Det är förenat med både principiella och praktiska svårigheter att från den totala kreditmarknaden avgränsa vad som bör kallas kapitalmarknaden. I tabell 16 har aktier och långfristiga obligationer sammanförts med utlåningen från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar såväl till realsektorer som till kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna, allt räknat netto. Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas låneförmedling kommer härvid med genom dessa instituts upplåning på den svenska obligationsmarknaden och i försäkrings- och pensionsinrättningarna. Kreditförseln genom upplåning på utländska kapitalmarknader är inte inkluderad.

En sådan avgränsning av kapitalmarknaden ger vid handen att kapitalmarknadsplaceringarna ökat under det senaste året – från 27 320 mkr 1975 till 27 892 mkr 1976. Ökningen gällde framför allt reverslånen.

Kapitalmarknadsplaceringarnas relativa fördelning på låntagargrupper blev för staten: 30 % (1975 30 %), kommuner 4 % (3 %), bostäder 33 % (36 %) och näringslivet 33 % (31 %). Bostadssektorns andel minskade således medan näringslivets ökade.

Utvecklingen hos vissa låntagargrupper

Staten

Det statliga budgetunderskottet, som under såväl 1974 som 1975 hade uppgått till ca 11 000 mkr, minskade betydligt under 1976 och kom att uppgå till ca 7 000 mkr (tabell 17).

Tabell 17. Statens upplåning

Nettobelopp	Mkr				
	1972	1973	1974	1975	1976
Skattkamarväxlar och korttidslån	1 779	-3 412	3 969	1 199	-3 218
Korta obligationer	2 025	3 989	950	1 105	- 344
Långa obligationer	2 037	3 162	3 645	6 703	6 341
Premieobligationer	500	800	1 450	1 575	2 025
Sparobligationer	150	671	469	630	1 010
Övrigt	- 146	940	238	249	1 138
Totalt	6 345	6 150	10 721	11 461	6 952

Anm. Riksgäldskontorets och statsverkets kassaförändringar, som vanligtvis är små, har dragits av från skattkamarväxlar och korttidslån för att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet. Beloppen för sparobligationer inkluderar under respektive år upplupen ränta.

Statens upplåning utanför banksektorn kom under 1976 att bli något större än 1975 – 8 291 mkr mot 5 783 mkr. Så gott som hela budgetunderskottet finansierades således utanför banksystemet.

Den under 1975 påbörjade förlängningen av statsupplåningen fortsatte under 1976. Totalt minskade statens kortfristiga skuld under 1976 med ca 3 600 mkr att jämföras med en ökning om ca 2 300 mkr 1975. Statens långfristiga nettoupplåning i form av räntelöpande långfristiga obligationer samt premie- och sparlån översteg statens budgetunderskott och uppgick till 9 376 mkr 1976 mot 8 908 mkr 1975.

Statens upplåning under 1976 skedde i följande former. Fyra långfristiga räntelöpande obligationslån emitterades på vilka sammanlagt 6 613 mkr inbetalades under 1976 och 219 mkr inbetalades på ett i slutet av 1975 emitterat lån. Amorteringarna och inlösen på äldre långfristiga lån uppgick sammanlagt till 490 mkr under 1976. I början av året emitterades ett kortfristigt lån på 1 100 mkr, samtidigt som under året 1 381 mkr inbetalats på två i december 1975 emitterade korta statslån. Under året har tre korta lån på sammanlagt 2 825 mkr förfallit till betalning. Tre premielån på tillsammans 2 200 mkr emitterades och ett lån på 175 mkr inlöstes. Liksom under tidigare år gav staten även 1976 ut ett sparobligationslån. På detta tecknades som nämnts 900 mkr. De totala inbetalningarna på sparobligationslån 1976 uppgick till 1010 mkr, inräknat de inbetalningar som då gjordes

på 1975 års lån samt räntekrediteringar på äldre lån. Under 1975 hade de totala inbetalningarna uppgått till 630 mkr.

Kommunerna

Utvecklingen hos kommunerna under 1976 blev i stort densamma som under de närmast föregående åren. De kommunala bruttoinvesteringarna mätt i fasta priser minskade, vilket de gjort under så gott som hela 1970-talet. Kommunernas konsumtion ökade i såväl fasta som löpande priser.

Kommunernas totala utgifter ökade under 1976 mer än deras inkomster, varför kommunernas finansiella ställning fortsatte att försämrats. Finansieringsbehovet, skillnaden mellan utgifter och inkomster, som 1975 utgjort något mindre än 3 miljarder kronor, översteg 1976 detta belopp.

Tabell 18. Kommunernas finansiella sparande, utlåning, likviditetsförändring och upplåning
Nettobelopp

Mkr

	1974		1975		1976
	1 hå	2 hå	1 hå	2 hå	1 hå
Finansiellt sparande	- 1 025	- 670	- 1 024	- 1 724	- 1 488
Utlåning	283	181	221	- 22	166
Likviditetsförändring	- 837	- 149	256	- 159	19
Upplåning	471	702	1 501	1 543	1 673
På den organiserade kreditmarknaden i Sverige	456	482	319	730	1 027
Övrigt i Sverige	15	220	542	655	376
I utlandet	-	-	640	158	270

Anm. Det finansiella sparandet är beräknat som ökningen av de finansiella tillgångarna minus ökningen av skulderna. Det svarar i princip mot skillnaden mellan inkomster och utgifter. I uppgifterna om utlåning och upplåning har lån mellan kommunerna uteslutits.

Försämringen av det finansiella sparandet hos kommunerna möttes huvudsakligen genom en ökad upplåning. Deras likvida tillgångar synes under året som helhet inte ha ändrats i nämnvärd utsträckning.

Fullständiga uppgifter över kommunernas finansiella situation finns ännu endast tillgängliga t. o. m. första halvåret 1976. Kommunernas upplåning uppgick sistnämnda halvår till ca 1 700 mkr. Under första halvåret de båda föregående åren hade den uppgått till omkring 500 resp. 1 500 mkr (tabell 18).

Upplåningens fördelning första halvåret 1976 avvek betydligt från fördelningen första halvåret 1975. Upplåningen i utlandet minskade, medan upplåningen på den organiserade kreditmarknaden i Sverige ökade. Övrig upplåning i Sverige avtog samtidigt.

Kommunernas upplåning synes ha blivit omfattande även under andra halvåret 1976. För helåret 1976 kan deras upplåning beräknas ha uppgått till 3 400 mkr, vilket var mer än under 1975. En viss ökning i upplåningen

ägde rum på såväl den organiserade som icke organiserade marknaden i Sverige. Även upplåningen i utlandet ökade något.

Bostäder

Det totala antalet påbörjade lägenheter uppgick under 1976 till 58 000, vilket är 7 000 fler än året innan. Ökningen föll helt på småhus, medan antalet påbörjade lägenheter i flerfamiljshus var i det närmaste oförändrat. De totala bostadsinvesteringarna fortsatte dock att minska, och minskningen var av större omfattning än året innan. Nedgången var 9 % att jämföra med en minskning om 4,5 % 1975. Mätt i löpande priser beräknas bostadsinvesteringarna 1976 ha uppgått till ca 13 000 mkr jämfört med ca 12 000 mkr 1975.

Bankernas bostadsbyggnadskrediter täcker mer än de enligt ovan beräknade bostadsinvesteringarna; byggprojekten kan innefatta mer än bostäder. Utbetalningar av nya bostadsbyggnadskrediter uppgick 1976 till 15 146 mkr att jämföra med 13 463 mkr 1975. Avlyften blev däremot mindre 1976 än 1975 – 13 100 mkr mot 13 390 mkr. Det utestående beloppet växte således med 2 046 mkr under 1976 (få 73 mkr). Denna tillväxt förklaras av ökningen i bostadsinvesteringarna i löpande priser, betingad av kostnadsstegringen, och den tidigare omnämnda minskningen i bostadsinstitutens utbetalningar av nya slutliga lån.

Näringslivet

Näringslivets totala investeringar i byggnader, anläggningar och maskiner beräknas volymmässigt ha minskat med ca 1 % under både 1975 och 1976. Nedgången i de totala investeringarna de båda åren sammanhänger med den kraftiga nedgången av investeringarna i handelsflottan. Den egentliga industrins investeringar beräknas ha ökat med 1 % per år 1975 och 1976.

Mätt i löpande priser beräknas den privata sektorns bruttoinvesteringar i byggnader, anläggningar och maskiner ha uppgått till ca 30 000 mkr 1976, vilket är drygt 2 000 mkr mer än 1975. Lagerinvesteringarna, som ökat kraftigt under 1975, mattades betydligt under 1976, även mätt i löpande priser, varigenom de totala investeringarna i löpande priser i stort sett upphörde att växa. Genom att vinstutvecklingen hos företagen fortsatte att försvagas, fortsatte även finansieringsbehovet att växa.

Företagens upplåning blev också större 1976 än 1975. Under första halvåret 1976 ökade näringslivets upplåning på den inhemska kreditmarknaden mycket kraftigt. Upplåningen tog framför allt formen av bankkrediter, vilka i det närmaste fördubblades jämfört med första halvåret 1975. Även upplåningen på kapitalmarknaden blev större första halvåret 1976 än under motsvarande halvår 1975.

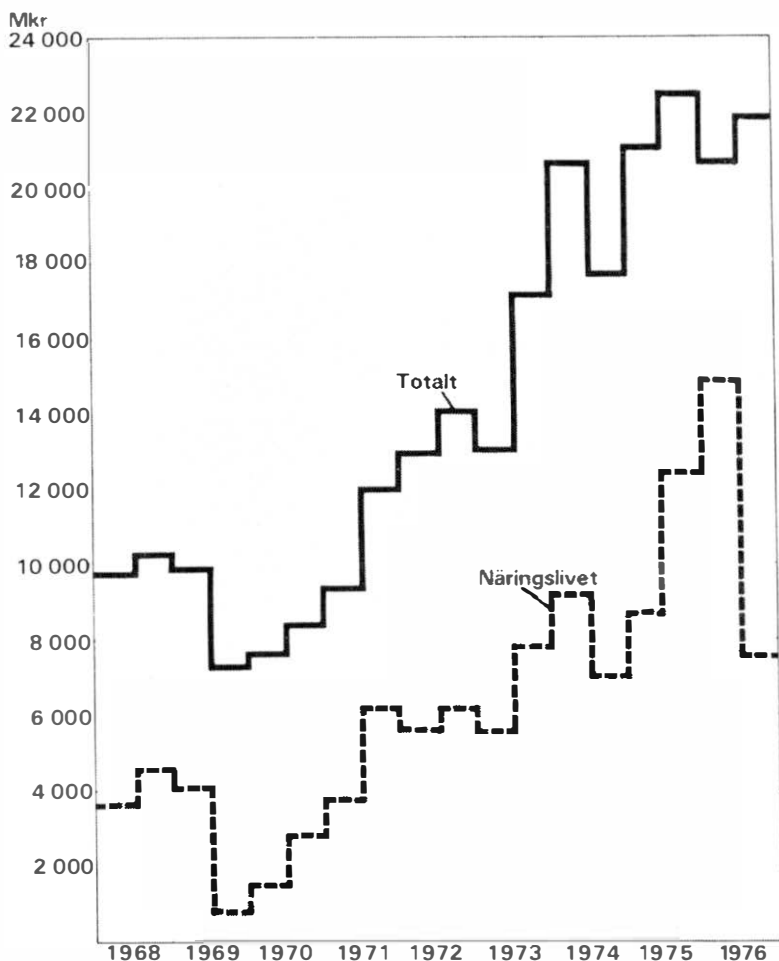
Näringslivets upplåning i form av bankkrediter fortsatte att öka även under

tredje kvartalet 1976 men avtog under det fjärde kvartalet till följd av att utlåningstak då infördes för affärsbankerna. För hela andra halvåret blev näringslivets bankkrediter mindre än ett år tidigare medan upplåningen på kapitalmarknaden blev av ungefär oförändrad omfattning.

En säsongrensad serie över näringslivets upplåning på den svenska kreditmarknaden visar en kraftig uppgång under andra halvåret 1975 och första halvåret 1976 och en nedgång under andra halvåret 1976 (diagram F). För helåret 1976 var näringslivets upplåning något större än 1975, både i bank-systemet och på kapitalmarknaden.

Diagram F. Kreditmarknaden totalt samt näringslivets upplåning på kreditmarknaden

Nettoflöden per halvår
Säsongrensade uppgifter

Anm. Jfr anm. till tabell 19

Näringslivets upplåning på den utländska kreditmarknaden, som under 1975 varit mycket stor, avtog under 1976. Den var omfattande i början av året men föll sedan kraftigt tillbaka, varpå den ökade på nytt mot slutet av året. I avsnittet om betalningsbalansen lämnas en närmare redovisning för denna upplåning.

Det förtjänar noteras att näringslivets upplåning såväl 1975 som 1976 var betydligt större än under de närmast föregående åren. Expansionen i upplåningen gällde såväl krediterna på inhemska marknader som på utländska och vad gällde upplåningen på de inhemska såväl bankkrediterna som upplåningen på kapitalmarknaden. Bakom denna upplåningsökning de båda senaste åren låg i hög grad nedgången i företagens självfinansiering

Tabell 19. Kreditmarknaden

Nettobelopp

Mkr

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1975</i>					
Riksbanken	333	—	—	45	378
Affärsbanker	5 198	— 73	2 394	8 115	15 634
Sparbanker och föreningsbanker	154	104	1 455	5 194	6 907
Enskilda försäkringsinrättningar	663	91	2 528	2 526	5 808
Offentliga försäkringsinrättningar	2 506	709	3 220	3 360	9 795
Allmänheten	2 607	218	224	1 979	5 028
Totalt	11 461	1 049	9 821	21 219	43 550
<i>1976</i>					
Riksbanken	2 371	3	—6	108	2 476
Affärsbanker	—4 145	—336	3 797	8 902	8 218
Sparbanker och föreningsbanker	436	— 1	2 027	4 910	7 372
Enskilda försäkringsinrättningar	1 400	50	1 916	2 634	6 000
Offentliga försäkringsinrättningar	3 006	1 364	3 580	4 166	12 116
Allmänheten	3 884	166	26	1 903	5 979
Totalt	6 952	1 246	11 340	22 623	42 161

Anm. Tabellen visar olika sektors upplåning på den organiserade svenska kreditmarknaden. Denna marknad är avgränsad till att omfatta riksbanken, affärsbanker, sparbanker, föreningsbanker, enskilda och offentliga försäkringsinrättningar samt allmänhetens förvärf av aktier, förlagsbevis och obligationer samt dessutom andra statspapper än obligationer. Låntagarkategorierna utgörs av staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet. Näringslivet har beräknats restpostvis och innefattar även enskilda personers upplåning i den mån denna upplåning inte utgörs av bostadsbyggnadskrediter eller långfristiga slutliga bostadslån, vilka ingår i bostadssektorn.

Kreditmarknadens avgränsning innebär att viss upplåning i Sverige, t. ex. företags lån hos andra företag eller hos institutioner icke uppräknade ovan, inte kommer med i redovisningen. Främst gäller detta företags och kommuners upplåning. Upplåningen i utlandet, annan än den som gått genom bankerna och kommit med i deras utlåning, redovisas inte heller i tabellen. Precisa uppgifter för upplåningen utanför den organiserade marknaden i Sverige föreligger inte och förklarar tabellens snäva avgränsning. För upplåningen i utlandet har dock vissa beräkningar gjorts som redovisas i avsnittet om betalningsbalansen.

av sina investeringar. Investeringsutvecklingen var svagare än tidigare men bidrog likväl till ökningen av företagens finansieringsbehov. De likvida tillgångarna ökade länge, men likviditetsutvecklingen försvagades efter hand.

Kreditmarknaden – en summering

Åtstramningen under 1976, som till en början tog form av en förstärkning av statsbudgeten och en skärpning av statsskuldspolitiken och som senare kom att förstärkas genom en betydande valutaströmning, medförde att affärsbankernas tidigare förvärv av statspapper förbyttes i en kraftig minskning av statspappersinnehavet. Detta ledde till att affärsbankerna, trots en länge snabbt expanderande utlåning till allmänheten, minskade sina totala nettoplaceringar på kreditmarknaden. Andra placerargrupper ökade däremot sina. Särskilt gällde detta allmänna pensionsfonden, varigenom de långfristiga placeringarna kom att hållas väl uppe. De totala placeringarna på kreditmarknaden minskade likväl. De blev för 1976 omkring 42 200 mkr att jämföra med 43 600 mkr året innan.

Sett från efterfrågesidan utgjorde minskningen i statens upplåningsbehov den kraftigaste förändringen. Den nedgång i statsbudgetens underskott, som låg bakom denna förändring, inträffade under första halvåret 1976. Detta förklarar nedgången i den totala upplåningen på kreditmarknaden från andra halvåret 1975 till första halvåret 1976 (diagram F).

Andra låntagargrupper än staten ökade sin upplåning på den svenska kreditmarknaden från 1975 till 1976. Det förtjänar nämnas att i uppgifterna för näringslivet i tabell 19 ingår även den kreditgivning till hushållen som ej avser bostäder. Denna kreditgivning torde ha avtagit under 1976, vilket innebär att tillväxten i näringslivets upplåning underskattas i redovisningen för 1976. Det förtjänar ytterligare att nämnas att såväl företagen som kommunerna upptagit lån i utlandet. Denna upplåning ingår inte i tabellen liksom inte heller den del av kreditaktiebolagens utlåning som refinansierats i utlandet. Vissa uppgifter härom har lämnats i det föregående. En mera fullständig redovisning följer i betalningsbalansavsnittet.

Ränteutvecklingen

Ränteutvecklingen i utlandet

Ränteutvecklingen på de internationella kreditmarknaderna och på vissa nationella marknader är av stor betydelse för svensk ekonomi och påverkar i hög grad räntepolitikens utformning i Sverige. Den återverkar på kostnaderna för svensk upplåning i utlandet och på möjligheterna att genomföra denna upplåning och den kan ge upphov till betydande kortfristiga kapitalrörelser, huvudsakligen tidsförskjutningar i kommersiella betalningar, mellan Sverige och utlandet.

Räntor på internationella marknader

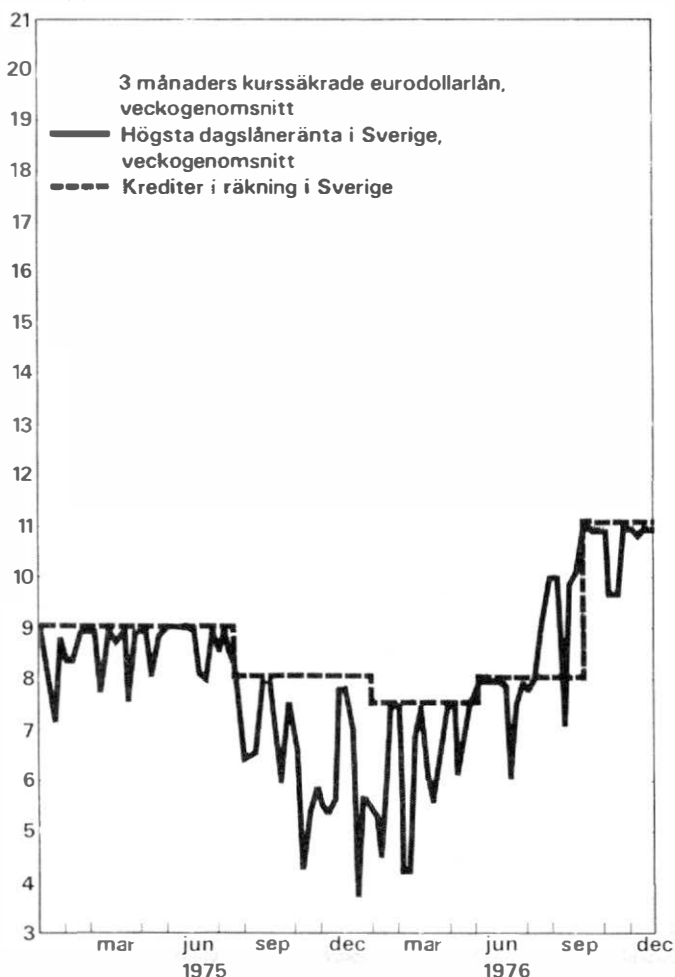
Räntan på framförallt korta placeringar i olika valutor kan variera avsevärt. Delvis sammanhänger detta med den på valutamarknaden rådande bedömningen av valutorna i fråga. Under 1976 höll sig exempelvis räntan för 3-månadersplaceringar på euromarknaden för tyska mark vid 3–5 %, för US-dollar vid 5–7 % och för pund vid 11–17 %.

Förett svenskt företag, som vill låna i utländsk valuta på dessa marknader, är det emellertid ofta viktigt att ha den upplånade valutan kurssäkrad genom en terminsaffär. Vid sidan av själva räntekostnaden för lånet är därför denna kurssäkringskostnad eller terminssats av stor betydelse. Den totala kostnaden för kurssäkrade 3-månaders eurodollarlån under 1976 framgår av diagram G. På grund av den höga terminssäkringskostnaden för dollar mot kronor nådde denna totalkostnad i början av oktober en extremt hög nivå. Efter de kreditpolitiska åtgärderna i början av oktober och de följande ändringarna av valutakurserna föll den på nytt och kom som förut att ligga i närheten av de korta räntorna i Sverige.

Räntenivån för längre lån på de internationella marknaderna föll något under 1976. Detta kan illustreras med några siffror om medellånga obligationslån i dollar och DM. För lån i dollar var räntan 9 % i början av året och 8.4 % mot slutet av året. För lån i DM sjönk räntan från omkring 8.5 % i januari till knappt 8 % i april, men steg därpå till omkring 8.25 % i juni. Under andra halvåret sjönk den återigen och var vid årets utgång ca 7.15 %. Uppgifterna avser effektiva räntor på utestående högklassiga industrilån, inklusive nyligen emitterade. Andra uppgifter om räntan för eurodollarbonds, grundade på ett bredare material, visar samma utvecklingstendens (diagram H). Nivån föll från 9.5 % vid årets början till 8.6 % vid årets slut.

Diagram G. Korta räntor

Procent

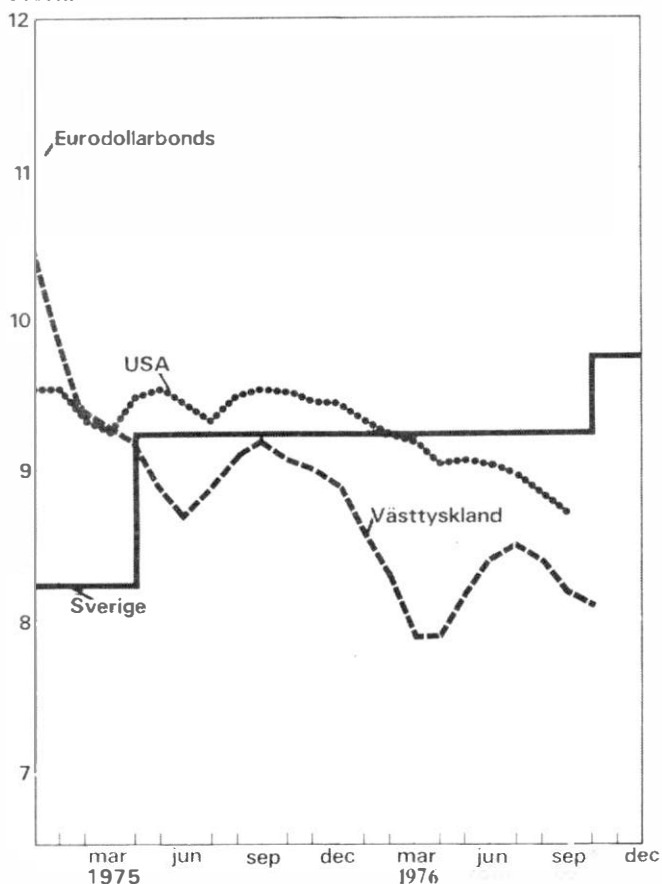
Räntor på utländska nationella marknader

På vissa utländska nationella marknader uppvisade den korta räntan stora variationer, på vissa andra en lugnare utveckling. I USA låg räntan för s. k. federal funds, dvs. dagslänemedel, i närheten av 5 % under hela 1976. I Västtyskland varierade motsvarande räntor mellan 3 och 4 % under året. I Danmark, Norge, Nederländerna och Belgien steg dagslåneräntorna under hösten till mycket höga nivåer. Dessa kraftiga höjningar betingades av den då pågående valutaoron.

Bankernas utlåningsränta till bästa låntagare, den s. k. prime rate, var relativt stabil i USA under 1976. Under hela första halvåret låg den på 6,75 %, steg till 7,25 % i juni men sjönk till 6,50 % i slutet av året (tabell 20). I Västtyskland sjönk bankernas prime rate från 7,25 % i början av

Diagram H. Industriobligationsräntor

Procent

Anm. För Sverige anges lägsta emissionsränta, för övriga månadsgenomsnittet av effektiva räntan.

Källa: OECD

Tabell 20. Bankernas utlåningsränta till bästa låntagare i olika länder

Procent

		Stor-britannien	Väst-tyskland	USA ¹
1975	10 dec	12.25	7.25	7.25
1976	18 feb	10.50	7.25	6.75
	14 apr	10.00	7.25	6.75
	23 jun	11.50	6.75	7.25
	1 sep	11.75	6.75	7.00
	27 okt	15.25	6.75	6.75
	8 dec	15.50	6.75	6.50

¹ Vid lånens upptagande avsätts i allmänhet 20 % av lånebeloppet på räntelöst konto, varför de angivna räntesatserna bör multipliceras med 1.25

Källa: Chase Manhattan Bank

året till 6,75 % i maj, där den låg kvar under återstoden av året. I Storbritannien med dess starka prisstegring låg prime rate vid 10–12 % fram till slutet av september, varefter den stegvis höjdes till över 15 %.

Räntorna på långa lån föll i olika länder under 1976. I USA sjönk den effektiva räntan på utelöpande industriobligationer, beräknad som ett genomsnitt för obligationer av olika kvalitetsklasser, från 9,5 % vid årets början till 8,6 % mot slutet av året (diagram H). Räntan för tidigare omnämnda eurodollarbonds följde mycket nära utvecklingen av obligationsräntan i USA.

Ränteutvecklingen i Sverige

Den allmänna räntenivån i Sverige ändrades vid flera tillfällen under 1976. I slutet av januari sänkte riksbanken diskontot från 6 till 5,5 %. Den förhållandevis låga räntenivå, som härigenom etablerades, bibehölls fram till början av juni, då den höjdes genom en uppjustering av diskontot till 6 %. I början av oktober genomfördes en historiskt sett mycket kraftig höjning av diskontot med 2 procentenheter till 8 % – en nivå på vilken den inte legat sedan 1931 i samband med att Sverige lämnade guldmyntfoten. På denna nivå låg diskontot kvar under återstoden av året.

Diskontoändringarna följdes av motsvarande ändringar i bankernas inlåningsräntor och rörliga utlåningsräntor. För utlåningsräntorna förekom härutöver vissa uppjusteringar. De bundna utlåningsräntorna ändrades endast vid ett tillfälle nämligen i oktober, då en höjning av den bundna räntan med 0,5 procentenheter genomfördes. Denna höjning innebar att stats- och bostadsobligationer kom att få en ränta på 9,50 %, kommunobligationer 9,75 % och industriobligationer lägst 9,75 %. Denna s. k. långa ränta hade varit oförändrad sedan i april 1975.

I syfte att dämpa den pågående ränteglidningen hos bankerna har riksbanken vid ett flertal tillfällen sedan mars 1974 träffat överenskommelser med de olika bankinstitutgrupperna om en begränsning av ränteglidningen. Under 1974 och 1975 genomförde bankerna stegvisa räntehöjningar som i några fall innebar ett överskridande av medgiven höjning. Anpassning skedde under 1976 så att vid avläsningsstidpunkten i september bankerna på något mindre undantag när höll sig inom fastställd ram.

Vissa penningmarknadsräntor

Enligt de regler för *bankernas upplåning i riksbanken*, som infördes i januari 1971, är räntan för upplåning i riksbanken lika med diskontot, förutsatt att upplåningen begränsas till 75 % av den låntagande bankens egna kapital. För upplåning över denna gräns tillämpas en högre räntesats, den s. k. straffräntan. Denna ändrades vid två tillfällen under 1976. Efter att ha utgjort

diskontot plus 2 procentenheter, höjdes den fr. o. m. den 19 augusti till diskontot plus 4 procentenheter, dvs. till en nivå på 10 % vid då rådande diskonto. Vid diskontohöjningen i oktober från 6 till 8 % sänktes tillägget från 4 till 3 %, innebärande att straffräntan höjdes till 11 %.

Räntan på dagslån mellan kreditinstituten steg under första halvåret 1976 till följd av bankernas alltmer försämrade likviditet, vilket tvingade dem till allt längre perioder av straffräntebelagd upplåning i riksbanken. Dagslåneräntan låg under våren långa perioder på 7,5 %.

Under andra halvåret 1976 fram till december var bankernas likviditetsläge ansträngt, vilket innebar att de tvingades till en i det närmaste kontinuerlig straffräntebelagd upplåning i riksbanken. Kostnaden för denna upplåning höjdes som ovan nämnts vid två tillfällen under andra halvåret, varav följde höjningar av även dagslåneräntor. Med undantag för vissa säsongmässigt betingade lättnader på penningmarknaden låg dagslåneräntan under årets sista kvartal i närheten av 11 %.

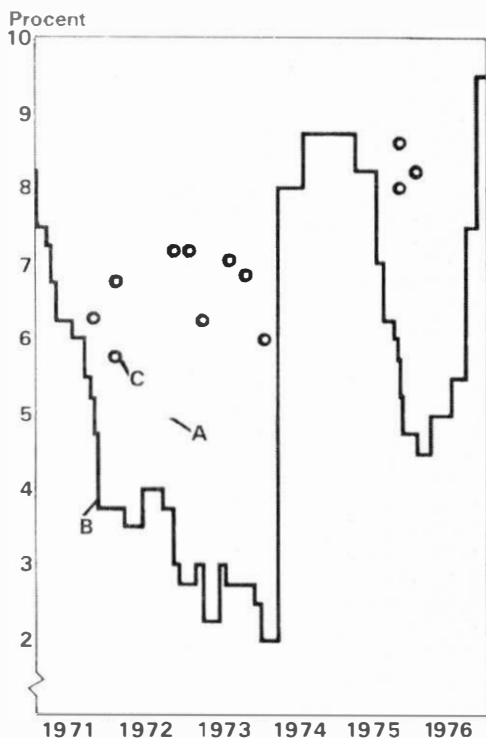
Riksgäldskontorets dagslåneränta, dvs. den ränta till vilken bankerna kan placera sina överskottsmedel i riksgäldskontoret, höjdes successivt under våren från 3,5 % i januari till 5,9 % i juni med undantag dock för lättare perioder i mars och maj då tillfälliga sänkningar till 3 % ägde rum. Under stora delar av vårhalvåret liksom hösthalvåret förekom sådana placeringar endast temporärt, beroende på det mycket strama läget på penningmarknaden, vilket till stor del betingades av förstärkningen av statsbudgeten. Under juni hade i stället riksgäldskontoret ett kassaöverskott som lånades ut till bankerna. Den sista juni uppgick denna utlåning till 1 500 mkr och räntesatsen var 7,75 %, dvs. något lägre än vad bankerna betalade för upplåning i riksbanken.

Tabell 21. Riksgäldskontorets diskonto vid försäljning av skattkamarväxlar

Procent

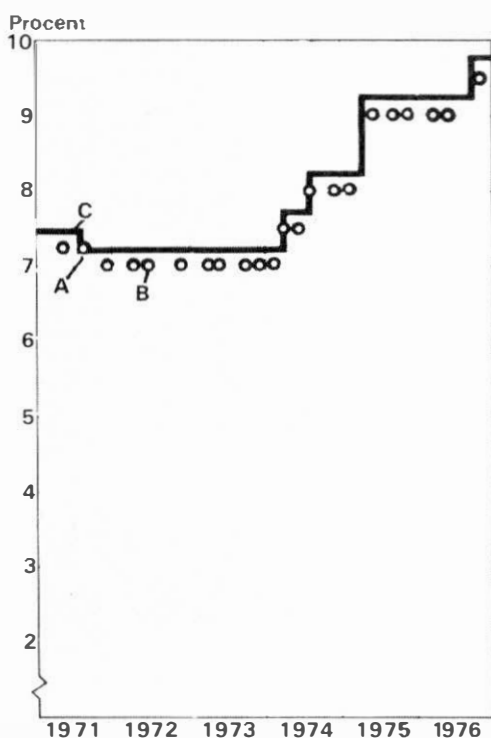
Löptid	1973				1974			
	31.3	30.6	30.9	31.12	31.3	30.6	30.9	31.12
3 mån	3,00	3,00	2,75	2,50	2,00	8,00	8,75	8,75
6 mån	3,75	3,50	3,50	3,25	2,75	—	—	8,75
9-12 mån	—	—	—	3,75	3,25	—	—	—
	1975				1976			
	8,75	8,25	6,25	4,75	4,50	5,50	7,50	9,50
3 mån	8,75	8,25	6,25	4,75	4,50	5,50	7,50	9,50
6 mån	8,75	8,25	6,75	5,25	5,00	5,75	—	—
9-12 mån	—	—	—	—	—	—	—	—

Diagram I. Riksbankens diskonto samt vissa kortfristiga statslåneräntor

- A. Riksbankens diskonto
- B. Diskonto för tre månaders skattkamarväxlar
- C. Effektiv ränta vid emissionstillfället för statslån med högst sju års löptid.

Diagram K. Emissionsräntor samt effektiv ränta på statliga lån

- A. Effektiv ränta på statliga lån med 15 års återstående löptid
- B. Emissionsränta för långa statslån
- C. Lägsta emissionsränta för långa industrilån

Diskontot för skattkamarväxlar med en löptid på 3 månader höjdes successivt under 1976 från 4,5 % i januari till 9,5 % i december (tabell 21 och diagram I). Det strama likviditetsläge som rådde under en stor del av året ledde till att bankerna under lång tid inte köpte några skattkamarväxlar.

Kreditinstitutens in- och utlåningsräntor

Bankernas annonserade inlåningsräntor följde förändringarna i riksbankens diskonto. Räntan på kapitalräkning med 12 månaders uppsägning, vilken är den högsta annonserade inlåningsräntan, sänktes vid diskontoändringen i januari från 6,5 till 6 %, men höjdes återigen till den tidigare nivån vid diskontoändringen i juni. I oktober höjdes den i samband med diskontoändringen till 8,5 % (diagram L).

Tabell 22. Ränta för inlåning på särskilda villkor
Antal procentenheter över gällande diskonto

Medelränta beräknad på den totala utestående stocken per ultimo	1975	1976			
	nov	feb	maj	aug	nov
Affärsbanker	1.41	1.35	1.38	2.54	2.48
Sparbanker, större	1.74	1.71	1.66	2.14	2.61
Föreningsbanker	1.53	1.46	1.42	1.88	2.81
Kreditaktiebolag	2.34	2.24	2.35	3.34	3.42

Medelränta beräknad på upplåning upptagen under perioderna	1975	1976			
	1-30 nov	1-29 feb	1-31 maj	1-31 aug	1-30 nov
Affärsbanker	1.31	1.24	1.28	2.74	2.51
Sparbanker, större	1.69	1.70	1.66	2.48	2.93
Föreningsbanker	1.38	1.25	1.28	1.96	2.80
Kreditaktiebolag	2.30	1.89	2.04	3.99	4.16

Riksbankens diskonto	6	5.5	5.5	6	8
Riksbankens straffränta	8	7.5	7.5	10	11

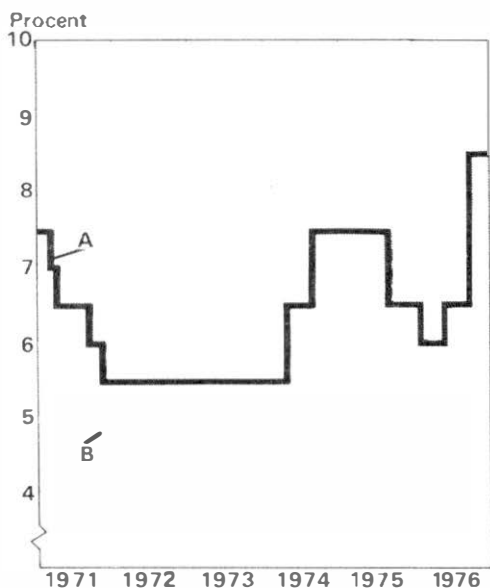
Räntan för inlåning på särskilda villkor, s. k. specialinlåning, blev liksom de kortfristiga penningmarknadsräntorna föremål för kraftiga uppjusteringar under andra halvåret 1976 (tabell 22). Specialinlåningens karaktär av upplåning i likviditetsförstärkande syfte medför nämligen att specialinlåningsräntan under perioder av en allmän likviditetsåstramning stiger ungefär i takt med straffräntesatsen för upplåning i riksbanken.

Bankinstitutens rörliga utlåningsräntor följer i stort ändringarna i riksbankens diskonto. De sänktes således med en halv procentenhet i samband med diskontoändringen i slutet av januari och höjdes därefter först i juni med lika mycket och sedan i oktober med 2 procentenheter. I oktober skedde en extra höjning av räntan för krediter i räkning, dock ej för bostadsbyggnadskrediter. Denna extra höjning uppgick till 1 procentenhet.

Under 1976 inträffade vissa ändringar av bankernas utlåningsräntor vid sidan av vad som föranleddes av diskontoändringarna. Så hade skett även under tidigare år, sedan 1974 efter överenskommelser med riksbanken av återhållande innebörd. För 1976 medförde överenskommelsen en viss neddragning av genomsnittsräntan för affärsbankerna. I övrigt har de inneburit möjligheter till vissa begränsade stegringar.

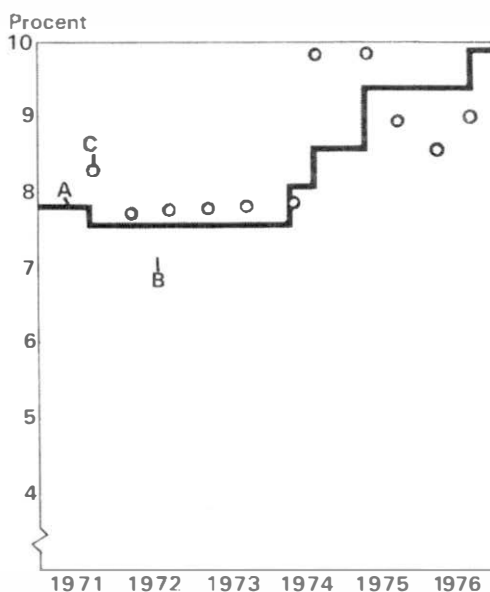
Rikedomerna av lånetyper hos bankerna gör det svårt att erhålla en klar bild av deras ränteutveckling. Ett beräknat medelvärde för räntor och avgifter visar emellertid att räntestegringen under senare år varit snabbare för sparbankernas och föreningsbankernas utlåning än för affärsbankernas. Medelräntan för affärsbankernas utlåning är dock högre än för övriga bankgrupper. För annan utlåning än krediter i räkning och diskonterade växlar var den

Diagram L. Inlåningsräntor

- A. Ränta på kapitalräkning med 12 månaders uppsägning
 B. Ränta på kapitalsamlingsräkning

Diagram M. Utlåningsräntor

- A. Försäkringsbolagens lägsta ränta för teckningslån mot säkerhet motsvarande den för industriobligationslån, bunden ränta.
 B. Hypoteksinstitutens ränta för lån mot teckning i bostadsfastighet, bunden ränta.
 C. Affärsbankernas medelränta för annan utlåning än krediter i räkning och diskonterade växlar, värden för mars och september, rörlig ränta.

i slutet av september 1976 för affärsbanker 8,99 % (diagram M), för sparbanker 8,76 % och för föreningsbanker 8,52 %. Efter diskontohöjningen i oktober med 2 procentenheter torde räntorna ha höjts något mer hos sparbanker och föreningsbanker än hos affärsbanker.

De bundna utlåningsräntorna höjdes, som tidigare omtalats, vid ett tillfälle under 1976, nämligen i samband med diskontoändringen i början av oktober. Bostadsinstitutens bundna lån mot säkerhet av teckning i bostadsfastighet inom 75 % av uppskattningsvärdet uppjusterades vid detta tillfälle från 9,20 till 9,70 % (diagram M).

I april utarbetade försäkringsbolagens riksförbund i samråd med riksbanken en rekommendation om högsta räntesats för vissa klart bestämbara låntyper. Den bundna räntan för lån till nya bostadsfastigheter, s. k. en-

Tabell 23. Försäkningsbolagens räntesättning under 1975

Lånekategori	Förändring i räntan	Medelränta	Räntespridning	Rekommendation
Bundna lån	Jan-apr/maj-dec 1975	Maj-dec 1975	Maj-dec 1975	
<i>Inteckningslån</i>				
Nya bostadsfastigheter	0,20	9,22	9,20 – 9,46	9,20 (för enhetslån inom 75 % av taxeringsvärdet)
Äldre bostadsfastigheter	0,73	9,24	8,65 – 10,01	
Kontors- och allärsfastigheter	0,41	9,52	9,18 – 10,07	9,40 (inom 60 % av taxeringsvärdet)
Kraftverk, skog och industrifastigheter med obligationsmässig säkerhet	0,35	9,33	9,29 – 9,74	9,40 – 9,70
Övrig industri	0,52	9,67	9,11 – 9,93	9,70 – 10,00 (inom 50 % av taxeringsvärdet)
<i>Kommunlån</i>				
Lån till kommuner eller mot kommunal borgen	1,00	9,35	–	9,35
<i>Annan säkerhet</i>				
Lån mot bankgaranti, bostäder	– 0,15	9,88	9,40 – 10,55	9,40
Lån mot bankgaranti, näringslivet	0,09	9,59	9,30 – 10,30	9,40
Lån mot bankgaranti, övriga	– 0,06	9,63	9,45 – 10,06	9,40
Lån mot annan säkerhet (inkl lån till finansiella och utländska låntagare)	0,04	9,72	8,00 – 10,00	
Obundna lån	Jan-aug/sep-dec 1975	Sep-dec 1975	Sep-dec 1975	
<i>Inteckningslån</i>				
Äldre bostadsfastigheter	– 0,75	8,69	7,79 – 9,38	
Övrig industri	– 0,64	8,89	8,78 – 9,13	
<i>Annan säkerhet</i>				
Lån mot annan säkerhet (inkl lån till finansiella och utländska låntagare)	– 0,77	7,65	7,25 – 9,02	

Anm. Samtliga värden avser lån inom de i rekommendationen angivna taxeringsvärdena. Redovisningen avser samtliga nybeviljade och omsatta lån under 1975. Obundna lån är dock ej medtagna om räntesättningen ändrats på samma sätt som diskontot.

hetslån, skulle ligga vid 9,2 % liksom för bostadsinstitutet, för kommunlånen skulle den ligga vid 9,35 % och för lån till industrier mot säkerhet motsvarande den för industriobligationslån inom intervallet 9,4–9,7 %. Efter diskontohöjningen i oktober 1976 ändrades rekommendationen så att det för de bundna räntorna genomgående skulle ske en höjning med 0,5 procentenheter.

Under senare år har en fortlöpande ränteglidning förekommit inom banksystemet. Även på kapitalmarknaden har tendenser till ränteglidning kunnat konstateras. Det har därför framstått som angeläget att i samband med de åtgärder som vidtogs i april 1975 även kartlägga räntesättningen på denna marknad, i första hand inom försäkringsbolagen.

Under 1976 framkom resultaten av en ränteundersökning för försäkringsbolagen avseende 1975. Undersökningen avsåg att i första hand belysa räntestrukturen och förändringarna i denna. De av riksbanken genomförda ändringarna av såväl långa som korta räntor nödvändiggjorde en periodindelning med hänsyn härtill. För de bundna lånen lades gränsen i april eftersom en höjning av den långa räntan då genomfördes och för de obundna lånen i augusti med hänsyn till då genomförd diskontosänkning. En sammanfattning av undersökningens resultat ges i tabell 23.

Ränteundersökningen visar att förändringarna av försäkringsbolagens bundna räntesatser genomgående, med undantag för kommunlån, understred den i april 1975 allmänna höjningen av den långa räntan. Detta innebär att räntenivån under perioden före rekommendationen låg på en förhållandevis hög nivå. Den bättre anpassningen av räntesatserna till rekommenderad nivå utgör en indikation på att rekommendationen i april 1975 fick en återhållande effekt på räntesättningen.

Emissionsräntor för obligationer och förlagsbevis

Endast ett kort statslån emitterades under 1976. Lånet, som emitterades i januari, gav en ränta på 8,25 % och hade en löptid på 5 år. Fyra långa statslån med tio års löptid emitterades – i januari, april, juni och november. På de tre första av dessa var räntesatsen 9 %, medan den på det sista lånet var 9,5 % (tabell 24).

Tre premieobligationslån emitterades under 1976, nämligen i februari, maj och september. De totala vinstbeloppen var av sådan storlek att de motsvarade en ränta på 6,90 % på vart och ett av lånen. I november emitterades ett sparobligationslån, SPAR 76. Lånet, som löper på knappt 7 år, ger en fast ränta på 7,5 % samt därtill en skattefri bonus på 33,2 %. Avkastningen för hela löptiden motsvarar därigenom en årsränta på 10,5 % före skatt. SPAR 75 gav motsvarande avkastning på 10 % per år.

Räntan för de bostadsfinansierande institutens upplåning på obligationsmarknaden höjdes i samband med uppjusteringen av den långa räntan i början av oktober från 9 till 9,5 %. Kommunlånen gav före höjningen 9,25 %

Tabell 24. Emissionsvillkor för långfristiga obligations- och förlagslån

Procent

Låntagare	22.8 1975– 29.1 1976	30.1 1976– 3.6 1976	4.6 1976– 3.10 1976	4.10 1976– 3.12 1976
Staten	9.0	9.0	9.0	9.5
Bostadsinstitut	9.0	9.0	9.0	9.5
Industrier				
Obligationslån	9.25–9.5	9.25–9.5	9.25–9.5	9.75–10.0
Förlagslån	9.75–10.0	9.75–10.0	9.75–10.0	10.25–10.5
Kommuner	9.25	9.25	9.25	9.75
Banker (förlagslån)	9.5	9.5	9.5	10.0
Riksbankens diskonto	6.0	5.5	6.0	8.0

Tabell 25. Köpkurser och effektiv förräntning för vissa statslån

Procent

			Kurser				
			1975 31/12	1976 31/3	30/6	30/9	31/12
Lån med kort återstående löptid							
4 1/2 %	1955/65/79	(9.5)	89	90 3/4	89 1/2	87 3/4	88
6 %	1964/74/80	(17.11)	90	91	90	87 3/4	87
6 3/4 %	1969/79	(5.6)	95 1/2	96 1/2	95 1/2	92 3/4	93
Lån med lång återstående löptid							
3 %	1945/55/85	(1.7)	61 1/2	62	62	62	62
6 %	1969/84	(23.1)	82 1/2	83	83 1/2	83 1/2	81 1/2
9 %	1975/85	(10.6)	100	100	99 3/4	99 1/4	96 1/2
			Effektiv ränta				
			1975 31/12	1976 31/3	30/6	30/9	31/12
Lån med kort återstående löptid							
4 1/2 %	1955/65/79	(9.5)	8.41	8.01	8.85	10.11	10.56
6 %	1964/74/80	(17.11)	8.59	8.39	8.83	9.69	10.16
6 3/4 %	1969/79	(5.6)	8.30	8.08	8.55	9.95	10.13
Lån med lång återstående löptid							
3 %	1945/55/85	(1.7)	9.30	9.32	9.46	9.64	9.82
6 %	1969/84	(23.1)	9.15	9.13	9.10	9.18	9.73
9 %	1975/85	(10.6)	9.00	9.00	9.04	9.12	9.61

och efter 9.75 %. En nyhet på den svenska obligationsmarknaden introducerades i september när Kommunkredit emitterade ett obligationslån med stegvis stigande ränta. Räntan uppgår under lånets första år till 7 %, stiger därefter med en halv procentenhet per år och uppgår under det tionde och

sista året till 13,5 %. Kommunkredit emitterade ytterligare ett lån av detta slag i oktober.

Industriobligationer emitterades fram till diskontohöjningen i oktober till räntesatser som låg inom intervallet 9,25–9,50 %. Därefterskedde en höjning av räntesatserna med 0,5 procentenheter. Förlagslån emitterades till räntesatser som låg en halv procentenhet över räntan för industriobligationer.

De effektiva räntorna på statsobligationer

De effektiva räntorna för utelöpande långfristiga statsobligationer följde i stort emissionsräntorna. Under våren 1976 sjönk de effektiva räntorna svagt, men steg återigen fr. o. m. juni. När emissionsräntorna för statslån steg med en halv procentenhet i oktober, följde de effektiva räntorna för dessa lån med upp på den högre nivån (diagram K).

Den effektiva räntan för statslån med kort återsläående löptid steg kraftigt under våren – för vissa lån med mer än 1 procentenhet. Under hösten fortsatte stegringen (tabell 25).

Bankinstitutens utlåningsräntor enligt ränteanalysen

Sedan 1970 har riksbanken två gånger om året, den 31 mars och den 30 september, genomfört analyser av bankinstitutens utlåningsräntor. En jämförelse mellan medelräntan hos bankerna 1970 och 1976 visar, att en glidning uppåt av nivån ägt rum under denna tid, räknat efter justering av det vid undersökningstillfällena rådande diskontot. Glidningen var störst för sparbankerna. För dessa uppgick den till 0,64 procentenheter. För föreningsbankerna var den dock nästan lika stor eller 0,55 procentenheter. För affärsbankerna uppgick den till 0,19 procentenheter (tabell 26).

Räntestrukturen i de olika bankgrupperna den 30 september 1976 redovisas i tabellerna 27 och 28. Tabell 27 innehåller uppgifter om, förutom medelräntor för olika creditslag, även creditslagens relativa andel av resp. bank-

Tabell 26. Bankernas ränteglidning från den 31 december 1970 till den 31 september 1976

	Procentenheter		
	Affärs- banker	Spar- banker	Förenings- banker
Bostadsbyggnadskrediter	0,51	0,06	0,29
Övrig utlåning	0,09	0,68	0,55
därav:			
övriga krediter i räkning	-0,43	0,45	0,44
diskonterade växlar	0,04	0,34	0,41
övriga krediter	0,33	0,68	0,59
Totalt	0,19	0,64	0,55

grupps totala utlåning. Tabell 28 ger en mer detaljerad bild av räntestrukturen i september 1976 hos de olika bankgrupperna.

Som framgår av tabell 27 ligger den totala medelräntenivån högre hos affärsbanker än hos sparbanker och föreningsbanker. Detta förklaras främst av skillnader i utlåningens fördelning på olika utlåningsformer och graden av säkerhet hos dessa. Den ränteglidning som ägt rum sedan 1970 har dock minskat skillnaden i räntenivå mellan affärsbanker och sparbanker med mer än hälften, från 0,82 procentenheter till 0,37 procentenheter. Skillnaden mellan affärsbanker och föreningsbanker har gått ned från 0,85 procentenheter till 0,49 procentenheter.

Tabell 27. Medelräntor för olika creditslag samt creditslagens relativa andel av den totala utlåningen

Uppgifterna avser den 30 september 1976

	Affärsbanker		Sparbanker		Föreningsbanker	
	Ränta	Andel	Ränta	Andel	Ränta	Andel
Bostadsbyggnadskrediter	8,89	15,4	8,54	10,7	8,85	6,8
Övriga krediter i räkning	9,71	25,1	9,78	5,1	10,04	7,0
Diskonterade växlar	9,38	3,4	9,80	0,4	9,66	2,7
Lån mot inteckning i bostadsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	9,09	17,1	8,71	52,5	8,56	21,6
Lån mot borgen	9,24	6,5	9,35	5,9	9,33	10,0
Lån mot inteckning i industrifastigheter	8,71	5,2	9,13	1,0	8,72	1,1
Lån till kommuner på över 5 år	8,30	4,0	7,96	3,0	8,17	1,9
Lån mot inteckning i jordbruksfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	8,91	0,9	8,16	4,5	8,29	33,1
Jordbrukslån mot statlig garanti	8,43	0,0	8,03	0,4	8,04	8,7
Övrig utlåning	9,03	22,4	9,01	16,5	8,95	7,1
Totalt	9,16	100,0	8,79	100,0	8,67	100,0

Anm. För bostadsbyggnadskrediter och krediter i räkning tillämpas avgifter. Dessa utgår på kontrakterat belopp medan räntor utgår på disponerat belopp. För nämnda krediter har vid framräkning av redovisad medelränta, som avser att gälla lånekostnad (räntor och avgifter) för disponerat belopp, avgiften vägts in med kreditens faktiska utnyttjandegrad. Lån i utländsk valuta ingår ej.

Förändringen av medelräntan för vissa större creditslag liksom för den totala utlåningen hos de olika bankgrupperna framgår av tabell 29 för perioden september 1975 – september 1976. En mer detaljerad bild av såväl medelräntornas som avgifternas utveckling under nämnda period ges i tabell 30.

Vid sammanvägningar av grundmaterialets olika ränteuppgifter har i dessa tabeller som vikter använts creditslagens relativa andelar i bankernas totala utlåning den 30 september 1975. Detta har till följd att effekterna på me-

Tabell 28. Medelräntor den 30 september 1976.

	Affärsbanker		Sparbanker		Föreningsban- ker	
	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats
1. Byggnadskrediter						
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	0.44	8.18	0.08	8.41	0.34	8.36
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	0.52	8.84	0.26	8.74	0.28	8.41
C. Tillfälliga bostadskrediter		9.08		8.55		8.68
2. Övriga krediter i räkning						
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	0.63	7.99	0.63	7.93	1.00	8.00
B. Till övriga (kontrakterat belopp)						
a) mot säkerhet	0.82	8.23	0.91	8.36	0.99	8.32
b) utan säkerhet	1.13	8.40	1.19	8.75	1.44	8.61
3. Diskonterade växlar		9.38		9.80		9.66
4. Övriga krediter						
A. Mot statlig garanti						
a) jordbruksgarantilån		8.43		8.03		8.04
b) industri- och hotellgarantilån		8.99		9.01		8.84
c) övriga garantilån		8.85		8.08		8.12
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet						
a) lån ställda att återbetalas inom fem år		8.54		8.10		8.23
b) övriga lån		8.30		7.96		8.17
C. Mot obligationer		9.11		9.14		8.99
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis		9.15		9.23		9.05
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter						
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet		9.09		8.71		8.56
b) över 75 % av uppskattningsvärdet		9.40		9.42		9.28
F. Mot inteckning i kontors- och affärsfastigheter						
inom 75 % av uppskattningsvärdet		8.90		8.85		8.54
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastighe- ter inom 75 % av uppskattningsvärdet		8.91		8.16		8.29
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter		9.61		9.35		8.99
I. Mot inteckning i industrifastigheter		8.71		9.13		8.72
J. Mot övrig real säkerhet		8.64		8.58		8.83
K. Mot borgen		9.24		9.35		9.33
L. Utan särskild säkerhet						
a) sparlån		10.02		9.89		9.61
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse		8.83		9.50		9.77
c) övriga		9.31		9.72		9.73
Summa övriga krediter		8.99		8.76		8.52

Anm. Där ej annat anges avser uppgifterna medelränta på disponerat belopp. Avgift och ränta kan ej sammanläggas till en procentuell lånekostnad utan uppjustering av avgiften, eftersom avgift utgår på hela det kontrakterade beloppet och ej enbart på den disponerade delen därav.

delräntans förändring av ändringar i fördelningen av utlåningen sådan den redovisats i grundmaterialet neutraliserats. Denna s. k. strukturförändringseffekt är emellertid mycken liten, särskilt under så korta perioder som ett år. För hela den undersökta tiden, närmare sex år, uppgick strukturförändringseffekten för sparbankerna till 0.11 procentenheter i ökande riktning.

Tabell 29. Förändringar i medelräntor från den 30 september 1975 till den 30 september 1976 för några större grupper av kreditlag

	Affärsbanker	Sparbanker	Föreningsbanker
Bostadsbyggnadskrediter			
ränta och avgift	0.09	-0.27	0.10
ränta	0.08	-0.23	0.11
avgift	0.01	-0.04	-0.01
Övriga krediter i räkning			
ränta och avgift	-0.26	-0.13	0.07
ränta	-0.05	-0.02	0.10
avgift	-0.21	-0.11	-0.03
Diskonterade växlar	-0.34	-0.16	-0.16
Övriga krediter	0.04	0.08	0.10
Totalt	-0.03	0.03	0.09

Ann. Vid sammanvägningar av grundmaterialets olika ränteuppgifter har som vikter använts kreditlagens relativa andelar den 30 september 1975.

innebärande att relativt mer lån hade givits inom kategorier med hög ränta. För föreningsbankerna uppgick den till 0,06 procentenheter, också i ökande riktning, medan den för affärsbankerna utgjorde 0,01 procentenhet i minskande riktning.

Av tabell 29 framgår att medelräntan under 12-månadersperioden t. o. m. september 1976 minskade hos affärsbankerna med 0,03 procentenheter, medan den ökade hos sparbanker med 0,03 procentenheter och hos föreningsbanker med 0,09 procentenheter. Denna utveckling hade föregåtts av stegringar hos samtliga bankgrupper.

Den ränteöverenskommelse som träffades i början av 1976 mellan riksbanken och bankerna om ränteglidningen gällde perioden ultimo mars 1974 – ultimo september 1976. För affärsbankerna hade ställts individuella krav. Enligt dessa medgavs en glidning om 0,20 procentenheter. För PKbanken, vari den tidigare postbankens sparbanksliknande rörelse ingår, medgavs 0,30 procentenheter. För sparbankerna som grupp utgjorde den medgivna ränteglidningen 0,40 procentenheter och för föreningsbankerna också som grupp, 0,35 procentenheter. Effekterna av strukturförändringar skulle inräknas.

De uppställda kraven uppfylldes i det allra närmaste. För hela affärsbankssystemet, PKbanken inräknad, blev ränteglidningen 0,20 procentenheter. För sparbankerna uppgick den till 0,42 procentenheter och för föreningsbankerna till 0,38 procentenheter.

Tabell 30. Förändring i medelräntor från den 30 september 1975 till den 30 september 1976 hos affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker

	Affärsbanker		Sparbanker		Föreningsbanker	
	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats
1. Byggnadskrediter						
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	0.00	0.06	-0.03	-0.20	-0.01	0.09
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	0.01	0.02	-0.02	-0.13	-0.05	0.12
C. Tillfälliga bostadskrediter		0.11		-0.25		0.37
2. Övriga krediter i räkning						
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	-0.01	0.02	-0.06	-0.01	0.00	-0.21
B. Till övriga (kontrakterat belopp)						
a) mot säkerhet	-0.14	-0.05	-0.08	0.03	-0.01	0.06
b) utan säkerhet	-0.09	-0.10	-0.07	0.02	0.09	0.13
3. Diskonterade växlar		-0.34		-0.16		-0.16
4. Övriga krediter						
A. Mot statlig garanti						
a) jordbruksgarantilån		-0.45		0.03		0.03
b) industri- och hotellgarantilån		0.06		0.11		0.05
c) övriga garantilån		0.21		0.66		0.09
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet						
a) lån ställda att återbetalas inom fem år		-0.01		-0.25		0.06
b) övriga lån		0.06		0.03		0.02
C. Mot obligationer		0.00		0.08		0.03
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis		0.09		0.06		0.06
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter						
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet		0.19		0.09		0.13
b) över 75 % av uppskattningsvärdet		0.02		0.04		0.12
F. Mot inteckning i affärs- och kontorsfastigheter						
inom 75 % av uppskattningsvärdet		0.00		0.12		0.14
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter						
inom 75 % av uppskattningsvärdet		-0.03		0.06		0.11
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter		0.06		0.07		0.12
I. Mot inteckning i industrifastigheter		-0.11		0.06		-0.06
J. Mot övrig real säkerhet		-0.13		0.01		0.10
K. Mot borgen		-0.01		0.01		0.08
L. Utan särskild säkerhet						
a) sparlån		0.00		0.06		0.11
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse		-0.68		-0.32		0.33
c) övriga		-0.52		0.07		0.01
Summa övriga krediter		0.03		0.06		0.09

Anm. Vid sammanvägningar av delposterna för "Summa övriga krediter" (enda sammanvägningen) har som vikter använts kreditslagens relativa andelar 30 september 1975.

Betalningsbalansen

Huvuddrag i utvecklingen

Trots uppgången i den internationella konjunkturen efter bottenläget år 1975, fortsatte försvagningen av bytesbalansen även under 1976. Underskottet i bytesbalansen beräknas ha ökat från 6,7 miljarder kronor år 1975 till 10,0 miljarder år 1976. Större delen av försämringen hänförde sig till tjänste- och transfereringsbalansen, men även handelsbalansen uppvisade ett större underskott. Utvecklingen i bytesbalansen står i skarp kontrast till de vid årets början rådande förväntningarna om ett minskat underskott. Anledningen till diskrepansen mellan förväntningar och utfall är framför allt beroende på att underskottet i handelsbalansen ökat, medan man i början på året väntade en förbättring med ungefär 4 1/2 miljarder kronor.

Utvecklingen under år 1977 väntas i den preliminära finansplanen medföra en fortsatt försämring i handels- och bytesbalansens saldo. En hög tillväxt i privat konsumtion i Sverige, minskade marknadsandelar för svensk industri samt en svag tillväxt för produktionen inom OECD-området utgör viktiga förklaringar till den förväntade utvecklingen.

Tabell 31. Betalningsbalansen 1972–1976

Nettobelopp	Mkr				
	1972	1973	1974	1975	1976
Bytesbalans	1 274	5 312	-4 215	-6 713	-10 010
Utrikeshandel ¹	3 082	6 706	-2 386	-2 257	-3 360
Tjänster	-1 401	- 843	- 753	-2 548	-4 250
Korrigeringspost	800	800	800	800	800
Transfereringar	-1 207	-1 351	-1 876	-2 708	-3 200
Kapitalbalans	749	-1 448	500	7 378	1 912
Banker	- 678	-1 755	-1 397	1 332	709
Stat	45	- 201	- 447	- 443	- 370
Långfristigt	- 111	- 352	- 554	- 475	- 451
Kortfristigt	156	151	107	32	81
Kommuner	-	-	-	792	781
Övriga	1 382	508	2 344	5 697	792
Långfristigt	1 130	1 132	1 751	3 978	- 119
Kortfristigt	252	- 624	593	1 719	911
Tilldelade SDR	178	-	-	-	-
Restpost	179	112	424	5 460	4 951
Valutareservens transaktionsförändring	2 380	3 976	-3 291	6 125	-3 147
Memorandumposter:					
Valutareservens kursförändring	- 129	- 92	- 1	- 863	486
Valutareservens totala förändring	2 251	3 884	-3 292	5 262	-2 661

¹ Inklusive korrigerig av handelsstatistiken.

Den långfristiga upplåningen i utlandet år 1976 beräknas ha uppnått ungefär samma nivå som föregående år, dvs. drygt 10 miljarder kronor. Trots detta beräknas kapitalbalansen ha försvagats från ett valutainflöde på 7,4 miljarder kronor år 1975 till ett inflöde på 1,9 miljarder år 1976. Anledningen till denna nedgång med drygt 5 miljarder kronor, var ökade direktinvesteringar utomlands, mindre kortfristig upplåning, ökade amorteringar samt ökat kapitalutflöde i form av varvskrediter.

Valutareserven har under 1976 minskat med 2,7 miljarder kronor, trots en uppskrivning i bokföringskurserna för utländsk valuta motsvarande 1/2 miljard. Under årets första hälft ökade valutareserven med 1,3 miljarder kronor, men höstens oro på valutamarknaderna ledde till ett kraftigt utflöde av utländsk valuta. Under perioden juli-oktober sjönk valutareserven med inte mindre än 4 miljarder kronor. Efter det att riksbanken vidtagit restriktiva kreditpolitiska åtgärder i början av oktober och kursjusteringar genomförts inom den s. k. valutaormen senare under nämnda månad, stabiliserades nivån på valutareserven.

Ett allvarligt problem vid tolkningen av betalningsbalansstatistiken är den stora restposten. Under åren 1975 och 1976 har den uppgått till 5,5 resp. 5,0 miljarder kronor. Till en del består restposten sannolikt av icke registrerad tjänsteexport, vilket leder till att statistiken överskattar bytesbalansproblemet. Restposten består dessutom av förskjutningar i handelskrediter, vilka inte registreras i statistiken.

I den följande framställningen ges en mer detaljerad beskrivning av utvecklingen i betalningsbalansen under år 1976. Till följd av ändrade bearbetningsrutiner föreligger en kraftig eftersläpning i statistiken över kapitaltransaktioner, resevaluta, avkastning på kapital samt "övriga tjänster". Uppgifterna för dessa transaktioner för perioden september-december utgörs därför av prognoser.

Tabell 32. Betalningsbalansen, kvartalsfördelad 1975-1976, Nettobelopp

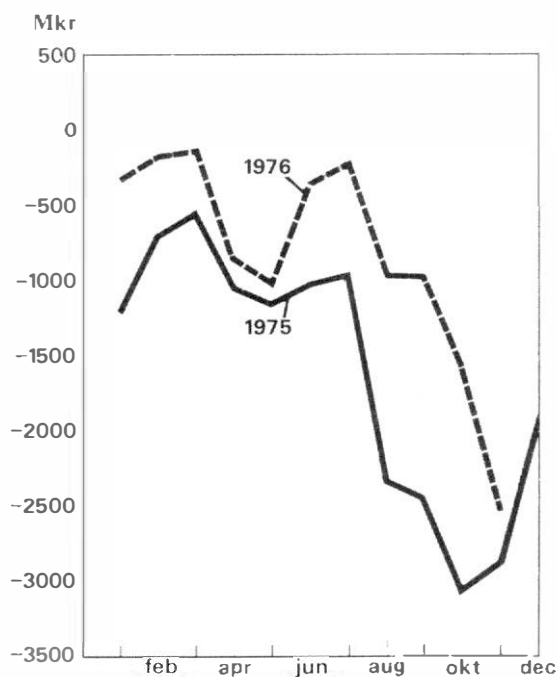
Mkr

	1975				1976			
	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv
Bytesbalans	-1 730	-1 727	-2 384	- 872	-2 012	-1 862	-2 373	-3 763
Kapitalbalans	886	2 498	2 079	1 915	838	861	- 157	370
Restpost	1 580	1 466	2 016	398	2 274	705	- 173	2 145
Valutareservens transaktionsförändring	736	2 237	1 711	1 441	1 100	- 296	-2 703	-1 248
Memorandumposter:								
Valutareservens kursförändring	-	- 208	- 561	- 94	-	552	- 28	- 38
Valutareservens totala förändring	736	2 029	1 150	1 347	1 100	256	-2 731	-1 286

Bytesbalansen

Handelsbalansen beräknas år 1976 uppvisa ett underskott på 3,1 miljarder kronor, vilket innebär en ökning i underskottet med 2,1 miljarder jämfört med föregående år. Utvecklingen står i skarp kontrast till förväntningarna vid början av år 1976. I den reviderade finansplanen förväntades t. ex. en förbättring i handelsbalansen med 4,7 miljarder kronor. Anledningen till att förväntningarna om en kraftig förbättring i handelsbalansen inte uppfylldes var främst att importvärdet underskattades, men även att exportvärdet överskattades.

Diagram N. Kumulativ handelsbalans 1975–1976

I diagram N visas handelsbalansens saldo månadsvis kumulativt från årets början för år 1975 och 1976. Av diagrammet framgår att handelsbalansens saldo förbättrades kraftigt i början på år 1976, men en försämring under de följande månaderna gjorde att saldot var ungefär lika stort för båda åren i slutet av maj. Under sensommaren förbättrades åter handelsbalansen, men mot slutet av året uppkom kraftiga importöverskott.

Importen beräknas år 1976 ha ökat med 2 % i volym. Denna volymökning har beräknats med hjälp av s. k. enhetsvärdeindex. Enligt de beräkningsmetoder som används i nationalräkenskaperna och som även beaktar kvalitetsförändringar har importvolymen ökat med 5,5 %. Den kraftiga till-

Tabell 33. Bytesbalansen, kvartalsuppgifter

Mkr

	1975				1976				Året	
	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1975	1976
Löpande transaktioner										
1. Export enligt handelsstatistiken	18 231	18 519	15 639	19 623	19 182	20 334	19 349	21 535	72 012	80 400
2. Import enligt handelsstatistiken	18 800	19 000	17 050	19 150	19 350	20 550	19 950	23 650	74 000	83 500
1-2. Handelsbalans	- 569	- 481	-1 411	473	- 168	- 216	- 601	-2 115	-1 988	-3 100
3. Korrigering av handelsstatistiken	- 54	- 62	- 65	- 88	- 101	- 86	- 37	- 36	- 269	- 260
4. Sjöfart	550	751	887	752	630	701	881	738	2 940	2 950
5. Övriga transporter	26	- 44	46	- 40	- 44	13	- 19	0	- 12	- 50
6. Resevaluta	- 541	- 606	- 828	- 567	- 628	- 735	-1 037	- 650	-2 542	-3 050
7. Avkastning på kapital	- 163	- 170	138	- 34	- 409	- 136	- 55	- 150	- 229	- 750
8. Övriga tjänster	- 671	- 628	- 515	- 891	- 881	- 788	- 681	-1 000	-2 705	-3 350
9. Korrigeringspost	200	200	200	200	200	200	200	200	800	800
10. Transfereringar	- 508	- 687	- 836	- 677	- 611	- 815	-1 024	- 750	-2 708	-3 200
Summa bytesbalans	-1 730	-1 727	-2 384	- 872	-2 012	-1 862	-2 373	-3 763	-6 713	-10 010

Tabell 34. Utrikeshandeln

Mkr

	Export		Import		Import- (-) resp. exportöverskott	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
Januari	6 187	5 747	7 400	6 050	-1 213	- 303
Februari	6 255	6 389	5 750	6 250	505	139
Mars	5 789	7 220	5 650	7 050	139	170
April	6 705	6 200	7 200	6 850	- 495	- 650
Maj	5 900	6 588	6 000	6 750	- 100	- 162
Juni	5 914	7 559	5 800	6 900	114	659
Juli	5 332	5 603	5 250	5 400	82	203
Augusti	4 242	6 103	5 600	6 850	-1 358	- 747
September	6 065	7 636	6 200	7 650	- 135	- 14
Oktober	6 540	6 905	7 150	7 500	- 610	- 595
November	6 134	7 433	5 950	8 450	184	-1 017
December	6 949	7 100 ¹	6 050	7 700 ¹	899	- 600 ¹
Summa	72 012	-80 400 ¹	74 000	83 500 ¹	-1 988	-3 100 ¹

¹Prognos

Tabell 35. Korrigering av handelsstatistiken

Mkr

	1975	1976
1. Export		
Återinförsel	- 616	- 750
Direktlandad fisk	45	55
Icke-monetiärt guld	40	50
Summa 1. Korrigering av exporten	- 531	- 645
2. Import		
Återutförsel	- 315	- 475
Oljerabatter	- 15	0
Icke-monetiärt guld	30	25
Korrigering av flygplansimporten	38	65
Summa 2. Korrigering av importen	- 262	- 385
Netto (1-2) Korrigering av handelsstatistiken	- 269	- 260

växten i privat konsumtion, främst när det gäller varaktiga varor såsom personbilar, har verkat starkt uppdrivande på importen. En annan faktor som drivit upp importen är uppgången i maskininvesteringarna. Slutligen verkade väderleken med låg tillrinning i kraftverkens vattenmagasin ökande på importen av petroleumprodukter. Dessa faktorer förklarar dock inte helt den kraftiga ökningen i importefterfrågan. En ökning av importbenägenheten

har ägt rum, vilket innebär att svensk industri förlorat marknadsandelar på hemmamarknaden.

Den volymmässiga ökningen i exporten av varor beräknas bli 4 % under 1976. Varuexporten exkl. fartyg beräknas ha ökat med 1,5 % i volym. Beräknas volymökningen enligt de metoder som används i nationalräkenskaperna blir volymökningen för den totala exporten 7,5 %. Detta innebär att den kraftiga nedgången i exportvolymen under år 1975 fortfarande inte hade återhämtats.

I tabell 36 visas volym- och prisförändringar i exporten av olika varugrupper under de tre första kvartalen åren 1975 och 1976. Fartygsexporten ökade med nära 50 % i volym mellan år 1975 och 1976. Man kan också notera att industrivaror av stapelvarukaraktär, såsom trävaror, papper och papp samt mineralprodukter ökat mer i volym än genomsnittet för exporten. Den från sysselsättningssynpunkt viktiga verkstadsindustrin har minskat sin export i volym räknat med ca 5 % mellan åren. Värdemässigt har dock exporten av verkstadsvaror ökat ungefär 9 % på grund av en prisökning på ungefär 15 %

En anledning till den svaga utvecklingen för exporten är att den internationella konjunkturuppgången försvagades betydligt under senare delen av år 1976. En annan anledning är att svenska varor har haft svårt att hävda sig i den internationella konkurrensen. För färdigvarugruppen som utgör ungefär tre fjärdedelar av exportvärdet gäller att Sverige på OECD-området under år 1976 beräknas ha förlorat volymmässigt 7,5 % i marknadsandelar på marknaden för bearbetade varor. Under åren 1975 – 1976 beräknas Sveriges relativa exportpriser för bearbetade varor ha stigit med 16,5 % och marknadsandelarna på OECD-området sjunkit med drygt 16 %. Detta innebär att Sveriges marknadsandelar räknat i löpande priser har varit i stort sett oförändrade. Det finns emellertid anledning att förmoda att effekterna av relativprishöjningen på svenska färdigvaror ännu inte slagit helt igenom på efterfrågan, varför man kan vänta sig fortsatt minskning i volymmässiga marknadsandelar under 1977 även vid oförändrade prisrelationer.

Bytesförhållandet med utlandet visas i diagram O. Där framgår att den försämring i bytesförhållandet som ägde rum i samband med oljekrisen hade tagits igen i början på 1975. Som ovan nämnts förklaras dock utvecklingen delvis av att de svenska exportpriserna på bearbetade varor ökat kraftigt relativt sett till motsvarande priser för omvärlden.

Sjöfartsnettot var år 1976 i stort sett oförändrat (3,0 miljarder kronor) jämfört med föregående år. Under året ökade världshandelsvolymen med ca 10 %, men detta medförde ingen större uppgång i fraktraterna. Anledningen var att den svaga uppgången i fraktpriserna motverkades av ett ökat utbud av frakttonnage.

Inkomsterna av *resevaluta* beräknas ha ökat med 16 % 1976, medan utgifterna ökat med 17 %. Detta innebar en försämring i nettot med 0,6 mil-

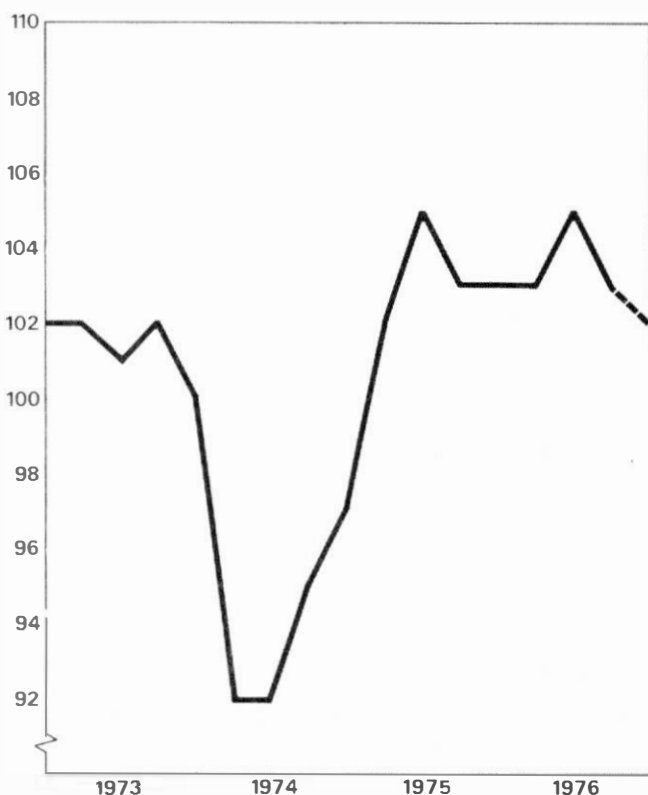
Tabell 36. Värde-, volym- och prislörändring för vissa varugrupper i utrikeshandeln¹

	I:a-3:e kvartalen 1975				I:a-3:e kvartalen 1976			
	Värde	Volym Pris (enhets- värde)			Värde	Volym Pris (enhets- värde)		
	Mkr	%	%	%	Mkr	%	%	%
<i>Export</i>								
Total export	52 413	3	-13	18	58 865	12	4	8
Jordbruksprodukter och fisk	1 126	39	54	-10	1 010	-10	-15	6
Skogsbruksprodukter	193	11	-12	27	154	-20	-31	15
Mineraliska produkter	1 635	-5	-32	40	1 780	9	10	-1
därav: järnmalm	1 344	-2	-35	51	1 424	6	8	-2
Industriprodukter exkl. fartyg	47 008	3	-13	19	51 625	10	2	8
därav: livsmedelsprodukter	879	-10	-17	7	971	11	8	2
trävaror	1 918	-42	-38	-7	2 674	39	37	2
massa	4 029	-3	-32	43	4 146	3	5	-2
papper och papp inkl. träfiberplattor	3 518	-9	-29	28	3 895	11	16	-5
petroleumprodukter	608	14	15	0	687	13	2	11
järn och stål	4 277	2	-17	23	3 949	-8	-6	-2
ickejärnmetaller	848	-25	-9	-17	932	10	5	5
verkstadsprodukter exkl. fartyg	22 767	20	-1	21	24 778	9	-5	15
Fartyg	2 451	-7	4	-10	4 296	75	49	17
<i>Import²</i>								
Total import	55 517	6	0	6	59 316	7	-1	7
Jordbruks-, skogsbruks- produkter och fisk	2 506	4	4	-1	3 112	24	5	19
Mineraliska produkter	4 134	15	3	12	5 480	33	18	12
därav: råolja	2 983	8	3	5	4 366	46	24	18
Industriprodukter exkl. fartyg	47 823	6	0	6	49 670	4	-2	6
därav: livsmedelsprodukter	2 860	5	0	4	2 964	4	6	-2
trävaror, massa samt papper och papp	265	-13	-25	16	332	25	26	-1
petroleumprodukter	5 978	-10	-3	-8	5 509	-8	-21	16
järn och stål	3 899	11	-5	17	3 239	-17	-11	-7
ickejärnmetaller	1 699	-12	3	-14	1 578	-7	-13	7
verkstadsprodukter exkl. fartyg	19 334	18	7	11	20 722	7	-2	9
Fartyg	1 054	-29	-24	-6	1 054	0	-13	14

¹Procenttalen avser förändring från motsvarande period föregående år.²De angivna värdena utgör okorrigerade importvärden. Den procentuella förändringen från 1974 till 1975 vad gäller värde och volym är dock baserad på korrigerade importvärden.

Diagram O. Bytesförhållandet 1973-1976

Basår 1959

Anm. Bytesförhållandet för 4:e kvartalet 1976 är baserat på prognosticerade uppgifter om export- respektive importpriser.

jarder kronor jämfört med 1975. En stark nedgång i resevalutautgifterna på Spanien kan noteras, sannolikt beroende på turistbojkotten mot detta land.

Avkastning på kapital utgörs av räntor, utdelningar och i viss utsträckning av återinvesterade vinstmedel. Nettoutflödet på denna post beräknas ha ökat med drygt 1/2 miljard kronor 1976 och uppgår f. n. till 0,8 miljarder. Ökningen berodde på den stora utlandsupplåningen som ägde rum år 1975. Att ökningen i underskottet trots allt blivit så måttlig sammanhänger med att inkomster i form av avkastning på offentligt kapital ökat. Detta beror i sin tur på den stora ökningen i valutareseven under 1975. För år 1977 beräknas inte någon kompenserande ökning ske i avkastning på offentligt kapital. Underskottet i avkastning på kapital beräknas öka med 0,7 miljarder kronor under 1977.

Inkomsterna av övriga tjänster beräknas ha ökat med 0,2 miljarder kronor år 1976 medan utgifterna ökade med 0,8 miljarder kronor, en försämring i nettot med 0,6 miljarder. De största utgiftsökningarna noteras för del-

Tabell 37. Regionalfördelning av resevaluta

Mkr

	Utgifter			Inkomster		
	1975 Jan.-aug.	1976 Jan.-aug.	Föränd- ring i %	1975 Jan.-aug.	1976 Jan.-aug.	Föränd- ring i %
Finland	421	481	14	71	85	20
Danmark	349	409	17	119	110	- 8
USA	226	371	64	163	220	35
Västtyskland	298	360	21	203	203	0
Schweiz	167	243	46	43	42	- 2
Spanien	331	233	- 30	21	16	- 24
Storbritannien	173	227	31	50	51	2
Norge	102	140	37	205	233	14
Frankrike	112	133	19	29	34	17
Övriga	480	578	20	80	80	0
Summa	2 659	3 175	19	984	1 074	9

posterna licenser, administration samt provisioner.

Transfereringarna till omvärlden beräknas ha ökat med 1/2 miljard kronor mellan år 1975 och 1976. Totalt ökade det privata transfereringsnettot från 609 mkr till 784 mkr under 1976, dvs. en ökning med nära nog 30 %. De offentliga transfereringarna bidrog till ett nettoutflöde på 2 1/2 miljarder kronor under 1976. Ökningen av det offentliga gävböiståndet till utvecklingsländerna samt medlemsbidrag till internationella organisationer utgjorde särskilt expansiva element.

Kapitalbalansen

Sedan år 1974 har den svenska kreditpolitiken inriktats på att stimulera utlandsupplåning för att finansiera de uppkomna underskotten i bytesbalansen. De ackumulerade bytesbalansunderskotten år 1974 till 1976 beräknas utgöra 21 miljarder kronor, vilket utgör 2,2 % av BNP summerat över dessa år. Som jämförelse kan nämnas att motsvarande siffror för Danmark kan beräknas till drygt 3 %, Finland 5,7 % samt Storbritannien 2,5 %. Vid sådana jämförelser måste man naturligtvis beakta skillnader i utgångsläget inför 1974 mellan olika länder.

Den svenska långfristiga upplåningen utomlands tog fart under 1975 och fortsatte även 1976 på samma höga nivå. Under 1976 beräknas den långfristiga upplåningen ha uppgått till 10 1/2 miljarder kronor. Tillståndsgivningen för långfristig upplåning låg under första kvartalet på en mycket hög nivå. Under andra kvartalet minskade dock tillståndsbewiljningen till följd av minskat intresse från företagens sida för upplåning utomlands, men ökade åter under andra halvåret.

Trots att den långfristiga upplåningen under år 1976 var lika omfattande som åt 1975, beräknas kapitalbalansens saldo ha blivit endast 1,9 miljarder

Tabell 38. Kapitalbalansen, kvartalsfördelad

Mkr

	1975				1976				Året	
	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1975	1976
Kapitaltransaktioner										
1. Bankerna	- 10	- 760	795	1 307	- 137	413	- 91	-524	1 332	709
2. Statliga										
Långfristiga	- 66	- 40	- 83	- 286	- 45	- 16	- 59	-255	- 475	- 451
Kortfristiga	- 59	- 31	- 96	218	- 40	- 72	- 23	140	32	81
3. Kommunala	170	459	72	91	415	77	99	190	792	781
4. Privata										
Långfristiga										
Direkta investeringar										
I utlandet	-386	- 397	- 563	- 449	- 448	-389	-888	-750	-1 795	-2 475
I Sverige	72	119	57	68	29	- 21	100	100	316	208
Obligations- och förlagslån										
I Sverige	5	7	11	-	5	8	11	-	23	24
I utlandet	427	694	520	172	498	362	439	691	1 813	1 990
Övrig värdepappershandel										
Utländska värdepapper	- 6	- 3	- 4	- 22	- 15	- 20	6	-	- 35	- 29
Svenska värdepapper	- 10	- 45	- 20	55	- 46	3	- 50	- 25	- 20	- 118
Övriga långfristiga lån										
I Sverige	- 90	- 79	- 34	- 197	- 83	- 18	- 63	- 50	- 400	- 214
I utlandet	866	1 724	597	1 090	1 212	740	659	150	4 277	2 761
Övriga										
Tillgångar	- 11	- 78	31	- 159	- 261	-565	-348	-610	- 217	-1 784
Skulder	- 27	7	27	9	- 129	-130	-113	-110	16	- 482
Kortfristiga										
Lån i utländska banker för finansiering av export och import	58	904	746	- 109	- 178	574	204	400	1 599	1 000
Övriga										
Tillgångar	- 8	21	23	78	- 9	-	- 15	-	114	- 24
Skulder	- 39	- 4	-	49	70	- 85	- 25	- 25	6	- 65
Summa kapitalbalans	886	2 498	2 079	1 915	838	861	-157	370	7 378	1 912

kronor år 1976 mot 7,4 miljarder 1975, en försvagning med 5,5 miljarder. Orsaken till det minskade nettot är bl. a. en minskning med 0,6 miljarder kronor i den kortfristiga upplåningen. Den kraftiga ökningen i exporten av fartyg medförde vidare att varvens kreditgivning till utlandet ökade med drygt 1 1/2 miljarder kronor. Direktinvesteringarna ökade med 0,6 miljarder kronor, medan amorteringar på långfristig upplåning ökade med 1,1 miljarder kronor jämfört med år 1975.

Bankernas kapitaltransaktioner beräknas ha inneburit ett nettoinflöde på 0,7 miljarder kronor, en minskning med 0,6 miljarder kronor jämfört med föregående år. En anledning härtill var att valutabankernas tidsposition i stort sett var oförändrad under år 1976, vilket kan jämföras med en minskning om 1,0 miljarder under 1975.

Kommunernas långfristiga upplåning uppgick till 0,8 miljarder kronor 1976. Den totala kommunala skuldsättningen utomlands uppgår därmed till ungefär 1,6 miljarder kronor.

Direkta investeringar i utlandet beräknas ha uppgått till 2,5 miljarder kronor år 1976, vilket innebär en ökning med 0,6 miljarder. De utländska direktinvesteringarna i Sverige var i stort sett oförändrade jämfört med år 1975, varigenom nettoutflödet i form av direktinvesteringar steg med 0,8 miljarder kronor till 2,3 miljarder.

Tabell 39. Svensk långfristig upplåning i utlandet

Mkr

	Inflöde		Utflöde	
	1975	1976	1975	1976
Bankerna	2 418	3 152	—	712
Riksbanken	815	—	—	—
Valutabankerna	1 603	3 152	—	712
Förlagslån	103	520	—	—
därav för kommuner	103	87	—	—
Private placements	—	207	—	—
därav för kommuner	—	163	—	—
Övriga lån	1 500	2 425	—	712
därav för kommuner	122	—	—	—
företag	1 378	2 425	—	712
Kommuner och kommuninstitut	799	793	—	14
Obligationslån	512	341	—	14
Private placements	73	319	—	—
Övriga lån	214	133	—	—
Kreditinstitut	933	467	25	30
Obligationslån	501	136	4	20
Private placements	82	99	—	—
Övriga lån	350	232	21	10
Övriga sektorer	6 392	5 928	1 210	1 614
Obligationslån	1 479	1 983	163	109
Private placements	818	514	—	—
Övriga lån	4 095	3 431	1 047	1 505
Total svensk långfristig upplåning	10 542	10 340	1 235	2 370

Obligations- och förlagslån ökade 1976 med 0,4 miljarder kronor, medan *övriga långfristiga lån* minskade med något större belopp. I övriga långfristiga lån inräknas private placements, och inom denna post har en viss förskjutning ägt rum till förmån för dessa.

Övriga långfristiga kapitaltransaktioner innefattar huvudsakligen varvens exportkrediter, importkrediter för fartyg och flygplan samt privatpersoners kapitalöverföringar. Varvens exportkrediter till utlandet beräknas som skillnaden mellan leveranser och betalningar. I samband med den kraftiga ökningen i fartygsexporten under år 1976 kom varvens exportkrediter att uppgå till 1,8 miljarder kronor, vilket innebär en ökning med drygt 1 1/2 miljard jämfört med år 1975.

Valutainflödet via *kortfristiga lån i utländska banker för finansiering av import och export* minskade med 0,6 miljarder kronor 1976. Den kortfristiga upplåningen hämmades starkt av valutaoron på hösten 1976, men torde åter ha kommit i gång mot slutet av året.

Tabell 40. Svenska statens krediter till utlandet 1976

Mkr

	Beviljat t. o. m. 1976	Utbetalt under 1976	Äterbetalt under 1976	Utestående fordran ultimo 1976	Beviljat ännu ej utbetalt
Afrikanska utvecklingsbanken	35,0	—	—	25,0	10,0
Bangladesh	54,6	8,9	—	46,8	7,8
Botswana	28,5	2,0	—	24,8	3,7
Chile	24,2	—	—	16,7 ¹	7,5 ¹
Cuba	13,0	13,0	—	13,0	—
Danmark	159,4	—	5,9	43,0	—
Etiopien	53,5	1,9	—	48,7	4,8
Indien	559,0	40,3	1,2	520,0	37,2
Kenya	134,4	15,9	—	127,7	6,7
Norge	125,0	—	6,4	20,3	—
Pakistan	35,1	—	—	25,1	—
Sudan	50,0	0,8	0,9	48,3	0,8
Tanzania	229,0	2,4	0,2	228,8	—
Tunisien	144,0	18,6	0,3	135,3	7,6
Turkiet	41,6	—	1,3	38,4	—
Zambia	29,2	22,0	—	29,2	—
Östafrika	27,0	0,0	—	23,7	3,3
Östafrikanska utvecklingsbanken	55,0	16,3	—	32,6	22,4
Summa		142,1	16,2	1 447,4	111,8

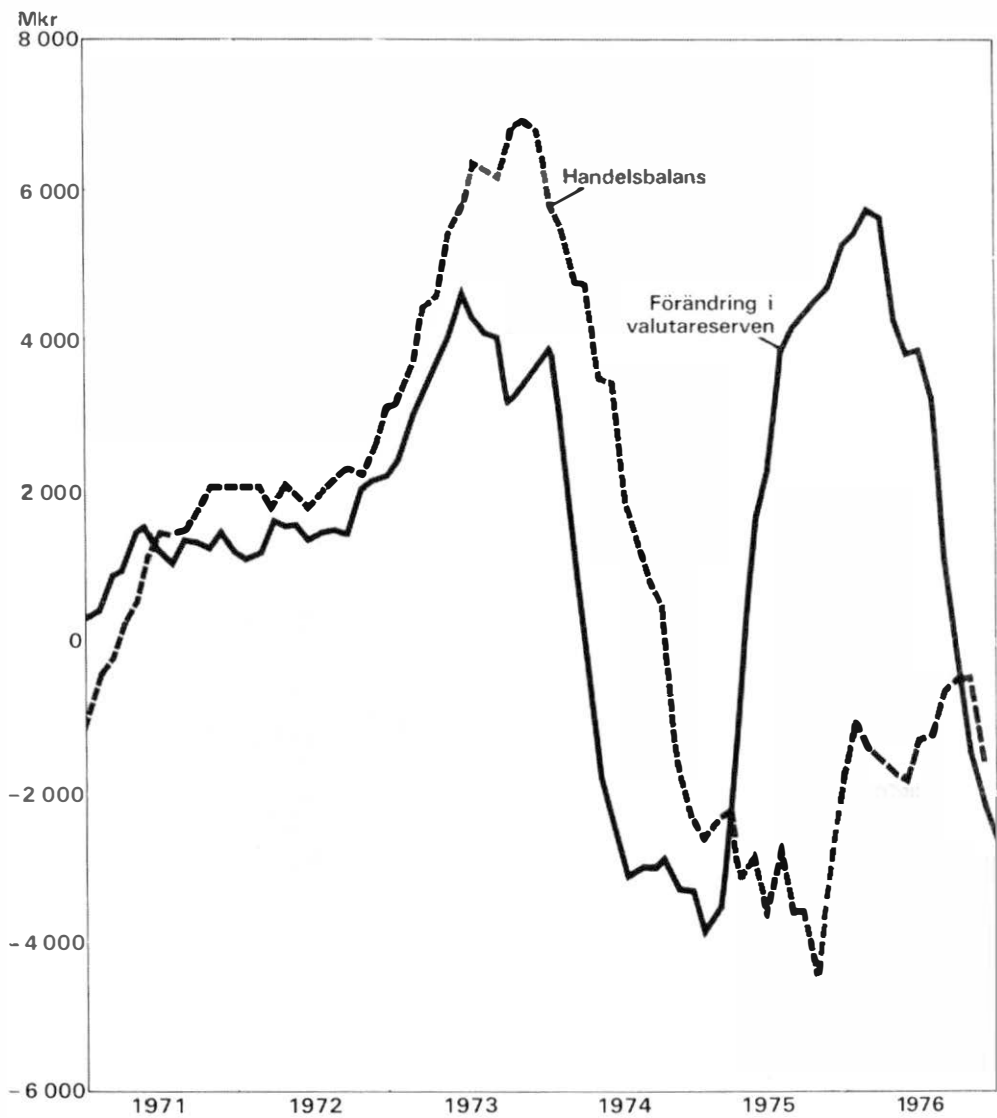
¹Nya utbetalningar under kreditavtalet avbröts 1973. Under 1976 har ej utnyttjade rembursor å 0,5 mkr returnerats. Detta har medfört en minskning av "Utestående fordran ultimo 1976" med 0,5 mkr och en ökning av "Beviljat ännu ej utbetalt" med 0,5 mkr.

Restposten

Restposten i betalningsbalansstatistiken uppgick till 5,5 miljarder kronor år 1975 och 5,0 miljarder år 1976. Den utgörs av skillnader mellan nettot av valutaströmmarna av alla transaktioner såsom de redovisas i betalningsbalansstatistiken å ena sidan och den registrerade utvecklingen av valutareserven å den andra. Restposten kan sålunda ses som den del av valutareservens ändring som inte förklaras av statistiken. Detta innebär att man under åren 1975 och 1976 har haft ett oförklarat valutainflöde på 10,5 miljarder kronor, vilket måste betecknas som en allvarlig brist i den information som ligger till grund för ekonomisk politiska beslut.

Restposten orsakas både av mätfel och av ofullständig täckning av transaktionerna med omvärlden. De viktigaste faktorerna bakom restposten är förmodligen förskjutningar i handelskrediter samt underrapportering av likvider för tjänsteexport. Förskjutningar i handelskrediter, med undantag av främst varvens krediter, registreras f. n. inte i statistiken, vilket innebär en ofullständig täckning av denna typ av kapitaltransaktion. Underrapporteringen i tjänsteexporten beror på att statistiken baseras på ett ofullständigt valutaanmälningsmaterial. Bristerna i detta material sammanhänger med att likvider för varuexport enligt nuvarande rutiner inte behöver föranleda någon valutaanmälan. Eftersom det fordras en viss arbetsinsats av bankerna för att avgöra vad som förorsakar en viss betalning och företagen finner det enklare att låta bli att fylla i valutaanmälan, har detta lett till ett bortfall i valutaanmälningar för tjänsteexport och transfereringar. Korrigeringsposten på 0,8 miljarder kronor är avsedd att kompensera för detta bortfall. Denna post bestämdes till att växa med 100 mkr per år mellan år 1961 och 1969. Tanken bakom detta var främst att restposten i betalningsbalansen skulle bli ungefär noll summerat över en tioårsperiod. År 1970 riktades en ökad offentlig uppmärksamhet mot utlandstransaktioner, vilket medförde en kraftig förbättring i rapporteringen av tjänstebetalningar. Därför upphörde den successiva uppjusteringen av korrigeringsposten. Det finns emellertid anledning att tro att förbättringen i rapporteringen av tjänstebetalningar endast var tillfällig, varför korrigeringsposten inte i tillräcklig utsträckning torde kompensera för den faktiska underrapporteringen av tjänsteexporten. Eftersom man inte har någon egentlig grund för en uppskattning av värdet av underrapporteringen har det dock befunnits lämpligt att låta korrigeringsposten vara oförändrad. Bortfallet i rapporteringen av tjänsteexporten leder till att bedömningen av storleken på Sveriges bytesbalansunderskott är behäftad med stor osäkerhet.

Diagram P. Handelsbalans och valutareserv
12-månadersförändring

Tabell 41. Valutarenserven

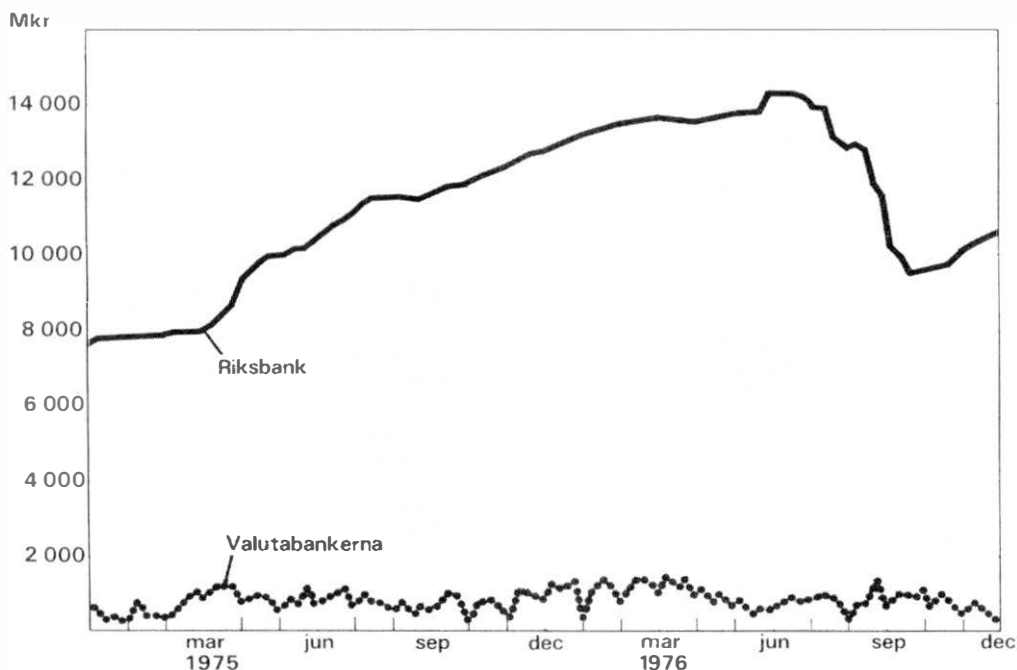
Ställning och 12-månadersförändring

Mkr

	Ställning					12-månadersförändring				
	Riksbanken				Valuta- bankerna	Totalt (5+6)	Riksbanken	Valuta- bankerna	Totalt (8+9)	
	Guld	Ställning gentemot IMF	SDR-innehav	Valutor	Summa (1+2+3+4)					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1969 december	1 168	523	–	1 719	3 410	468	3 878	– 727	–1 126	–1 853
1970 "	1 035	654	196	1 739	3 624	648	4 272	214	180	394
1971 "	1 046	432	376	3 211	5 065	415	5 480	1 441	– 233	1 208
1972 "	1 047	465	554	5 254	7 320	411	7 731	2 255	– 4	2 251
1973 "	1 115	484	589	9 057	11 245	370	11 615	3 925	– 41	3 884
1974 "	1 115	490	589	5 527	7 721	602	8 323	–3 524	232	–3 292
1975 1:a kv	1 115	478	589	5 906	8 088	971	9 059	–1 559	– 141	–1 700
2:a kv	1 115	499	589	8 223	10 426	662	11 088	2 424	– 118	2 306
3:e kv	1 115	507	589	9 445	11 656	582	12 238	4 217	150	4 367
4:e kv	1 115	479	539	10 664	12 797	788	13 585	5 076	186	5 262
1976 1:a kv	1 115	597	539	11 332	13 583	1 102	14 685	5 495	131	5 626
2:a kv	1 115	941	543	11 729	14 328	613	14 941	3 902	– 49	3 853
3:e kv	1 115	1 079	534	8 786	11 514	696	12 210	– 142	114	– 28
4:e kv	1 115	1 130	522	7 890	10 657	267	10 924	–2 140	– 521	–2 661

Diagram R. Valutareserven under 1975 och 1976

Ställningsuppgifter per vecka

Valutareserven

Den ökade rörligheten i växelkurserna har vållat tolkningsproblem vad angår de faktorer som påverkar valutareservens storlek. Under 1975 skrevs t. ex. bokföringskurserna för utländska valutor i riksbankens valutareserv ner, vilket innebar en nedjustering i valutareservens värde med 0.9 miljarder kronor. Under 1976 har värderingsändringar lett till en uppjustering i valutareserven med 0.5 miljarder kronor. I tabellerna 31 och 32 redovisas dessa ändringar explicit som memorandumposter.

Med valutareservens transaktionsförändring menas ändringen i valutareservens värde exkl. den ändring som beror på kursförändring. Av dessa tabeller framgår således att den totala valutareserven till följd av transaktioner med utlandet minskade med 3.1 miljarder kronor under året. På grund av en uppjustering av bokföringskurserna i riksbankens valutareserv minskade den bokförda valutareserven endast med 2.7 miljarder kronor.

Riksbankens valutareserv ökade totalt med 1 1/2 miljarder kronor under första halvåret 1976. Denna ändring inkluderar den ovan nämnda kursänd-

ringen motsvarande drygt 1/2 miljard kronor. Under början av andra halvåret avtappades reserven kraftigt i samband med oron på valutamarknaderna. Mellan juni och oktober minskade riksbankens valutareserv med nära 5 miljarder kronor, vilket innebär en minskning i innehavet av främmande valutor med ungefär 40 %. Avtappningen upphörde efter det att riksbanken stramat åt den inhemska kreditmarknaden samt att kursjusteringarna inom ormen ägt rum. Inflödet i riksbankens valutareserv uppgick till 1,1 miljarder kronor från slutet på oktober t. o. m. december. Utvecklingen i handelsbalansens saldo verkade dämpande på kapitalinflödet under slutet av 1976.

Valutamarknaden

Utvecklingen på valutamarknaden kännetecknades under 1976 av stora kursrörelser för de enskilda flytande valutorna men även det europeiska valuta-kurssystemet, den s. k. ormen, utsattes för påfrestningar av en storleksordning, som tidigare inte förekommit under den tid Sverige varit anslutet till systemet. Valutaöron berörde framför allt de europeiska valutorna medan US-dollar, i varje fall under första halvåret, påverkades i relativt liten omfattning.

Anledningen till dessa störningar kan huvudsakligen hänföras till djupgående olikheter i fråga om ländernas ekonomiska utveckling och politik. Valutamarknaden kom att i hög grad återspegla såväl faktiska som förväntade skillnader i prisutveckling och bytesbalans länderna emellan. Detta skapade stor osäkerhet om valutornas värderelationer och marknaden råkade tidvis ur balans. Påtagligt var, att när osäkerhet uppstod om en enskild valutas värde, denna snabbt kom att spridas till flera andra valutor. Detta ledde till betydande valutaströmmar och ansevärd interventioner erfordrades från centralbankernas sida för att försvara kursåtaganden eller upprätthålla ordnade förhållanden på valutamarknaden. I avsikt att begränsa valuta-utflöden tillgripes i stor utsträckning kreditpolitiska medel. Räntevapnet spelade härvid en framskjuten roll, särskilt under andra halvåret. (Kursutvecklingen för de viktigaste valutorna framgår av diagram S och T.)

Den relativt lugna utveckling, som hade präglat valutamarknaden under sista kvartalet 1975, förbyttes i mitten av januari i en tilltagande oro. Som i inledningsskedet förorsakades av ett ökat tryck på den italienska liran. De ekonomiska och politiska problemen i Italien hade under andra halvåret 1975 lett till ett kontinuerligt kapitalutflöde och den italienska centralbanken hade tvingats att internera till stöd för liran. Mot bakgrund av minskningen av valutareserven beslöt de italienska myndigheterna den 21 januari dels att upphöra med dessa interventioner, dels att tills vidare ej notera några officiella valutakurser. På den inofficiella marknad, som härefter uppstod, försvagades liran markant och den 1 mars, då myndigheterna återupptog de officiella noteringarna, hade liran fallit med ca 11 % gentemot ormen.

Lirans depreciering spred osäkerhet även om andra valutors värde. Redan i början av januari hade den franska francen försvagats inför utsikten av en försämrad bytesbalans under 1976. Genom lirans kursfall påverkades det franska konkurrensläget negativt och francen utsattes för ett stort tryck, som tilltog efter de spanska myndigheternas beslut den 9 februari om en de facto-devalvering av den spanska pesetan med drygt 10 %.

I början av mars inträffade en plötslig försvagning av pundet, som på några dagar föll med ca 4 % mot dollar och för första gången noterades under 2 dollar per pund. Detta påverkade även franska francen, som utsattes för ett intensifierat utbud och sjönk till botten av ormen medan tyska marken steg till dess övre gräns. Som en följd härav uppstod spekulationer i eventuella kursjusteringar mellan ormvälvorna.

Polariseringen inom ormen blev snart än mer markerad och även den belgiska francen och den danska kronan kom, trots ansevärliga interventioner, att ligga i botten av ormen.

Vid ett möte i Bryssel den 14 mars mellan representanter för berörda länder diskuterades kursrelationerna mellan ormvälutorna. Frankrike beslöt att fr. o. m. den 15 mars temporärt lämna det europeiska valutakurssystemet och åter tillåta francen flyta. (Frankrike lämnade första gången ormsamarbetet den 19 januari 1974 för att återinträda den 10 juli 1975.) Samtidigt beslöt myndigheterna i Nederländerna och Belgien att avskaffa den s. k. miniormen, inom vilken kursavvikelseerna maximerats till 1,5 % mellan de båda ländernas valutor. Som en direkt följd av det franska beslutet försvagades francen omedelbart med ca 5 % gentemot ormvälutorna.

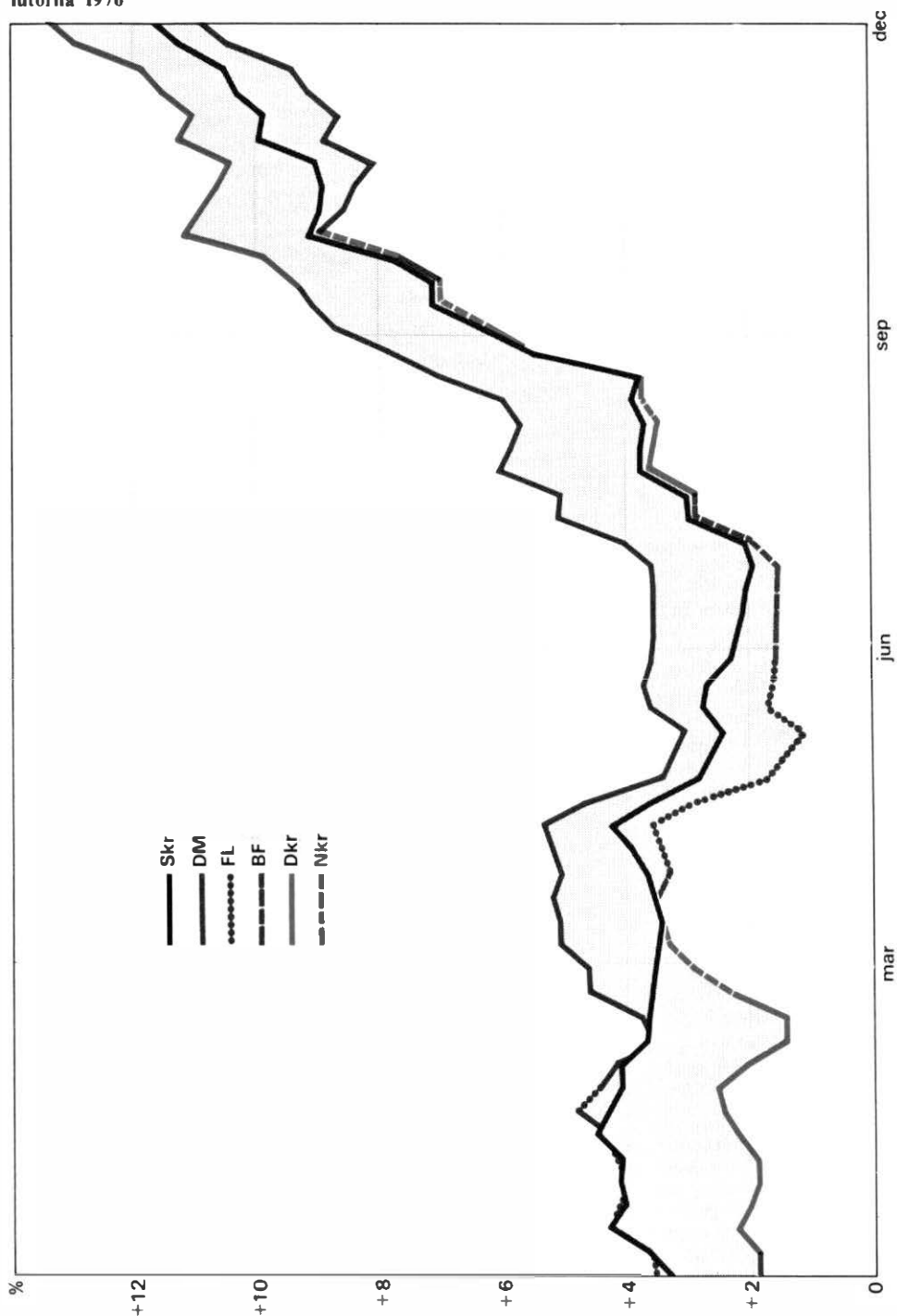
Då de av marknaden väntade kursjusteringarna mellan ormvälutorna uteblev, kvarstod spänningarna och även centralbankerna i Nederländerna och Norge måste nu intervensera för att hålla 2,25 %-gränsen för sina valutor mot tyska marken. Efter någon vecka avtogs emellertid trycket sedan berörda myndigheter starkt dementerat att några förändringar i kursrelationerna var aktuella. Även om hela tiden en latent oro förelåg beträffande valutornas värdeförhållande, kännetecknades valutamarknaden under de närmast följande månaderna av ett relativt lugn. De under krisen i mars mest utsatta ormvälutorna stärktes på grund av den i dylika situationer naturliga omsvängningen i betalningsströmmarna. Oaktat efterfrågan på tyska mark minskade behöll marken sin position som den starkaste ormvälutan.

I samband med valutaoran i mars berördes även Schweiz av ett valutainflöde varigenom schweizerfrancens stärktes. Delvis på grund av den låga prisstegringstakten i Schweiz fortsatte efterfrågan på schweizerfranc även efter det att oron inom valutaormen lagt sig och francen steg i förhållande till tyska mark och därmed mot övriga i ormen ingående valutor. Sedan centralbankerna i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland i juni överenskommit om gemensamma interventioner föll dock francen tillbaka.

Den i början av mars inledda försvagningen av pund sterling fortsatte under våren. Den brittiska ekonomin besvärades under 1976 av hög inflation, stort bytesbalansunderskott och orolig arbetsmarknad. Dessa faktorer bidrog till osäkerhet om pundets framtida värde och försäljningar av officiella pundbehållningar ägde rum främst de oljeproducerande ländernas sida. För att ge större möjligheter att upprätthålla ordnade marknadsförhållanden ställde i början av juni en grupp industriländer samt Bank for International Settlements (BIS) en stand-by kredit till Bank of Englands förfogande (se

Anmärkning till diagram 5. Diagrammet visar respektive valutas procentuella avvikelse från dess centralkurs mot US-dollar, som utgörs av diagrammets nollinje. Vid beräkningarna har fr. o. m. 1976-10-18 hänsyn tagits till kursjusteringarna inom ormen (se texten). Endast den vid varje tillfälle starkaste och svagaste valutan inom systemet samt svenska kronan har markerats. Beräkningarna har baserats på veckogenomsnittskurser.

Diagram S. Kursutvecklingen för de i det europeiska kurssystemet deltagande valutorna 1976

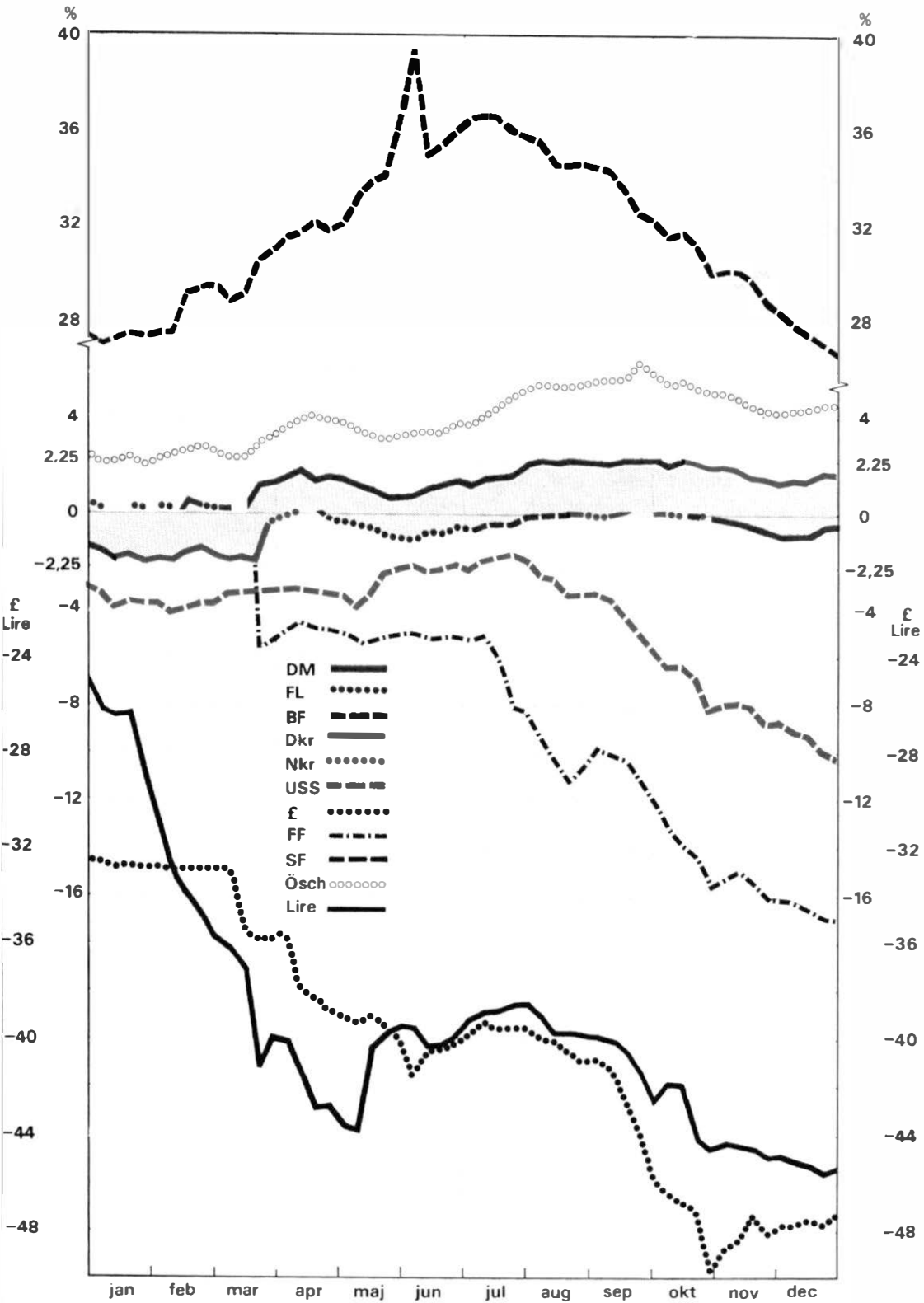
vidare avsnittet om internationellt finansiellt samarbete). Kreden i kombination med en överenskommelse mellan brittiska regeringen och löntagarna om begränsningar i löneökningarna ledde till en temporär stabilisering av pundkursen. Från september inträdde åter en försvagning av pundet och kursen mot dollar noterades i oktober som lägst i ca 1,56 dollar per pund. I samband med diskussionerna i december om en kredit från valutafonden till Storbritannien och en aktion för att reducera problemet med de s. k. sterling balanserna återhämtade sig pundet något och låg under årets sista veckor strax under 1,70 dollar per pund.

Till skillnad från tidigare perioder med störningar på valutamarknaden var US-dollar n tämligen opåverkad av händelseutvecklingen under årets första sju månader. Till följd av bl. a. en relativt parallell utveckling i USA och Förbundsrepubliken Tyskland av såväl den ekonomiska aktiviteten som inflationen fluktuerade dollarn endast måttligt mot tyska mark och därmed mot övriga ormlvalutor. Efter halvårsskiftet visade det sig emellertid att takten i den ekonomiska återhämtningen i de båda länderna dämpats. Då detta i USA sammanföll med ett vikande ränteläge samtidigt som utrikeshandeln började visa ökande underskott, inleddes en successiv försvagning av dollarn, som bl. a. tog sig uttryck i en ökad efterfrågan på tyska mark. Denna omständighet var en bidragande orsak till att den tidigare latent oron inom ormen ånyo framträdde efter halvårsskiftet. Huvudsakligen var emellertid det tilltagande trycket betingat av spekulationer om kursjusteringar mellan ormlvalutorna. Genom Österrikes beslut den 13 juli att upphäva schillingens informella anknytning till ormen fick dessa rykten ökad styrka. Redan i slutet av juli nåddes interventionsläget mellan tyska mark och övriga ormlvalutor. Då eventuella kursjusteringar väntades ske efter det tyska valet den 3 oktober ökade valutainflödet till Förbundsrepubliken Tyskland ju mer denna tidpunkt närmade sig. För att försvara sina valutareserver vidtog flera länder under hösten en rad framför allt kreditpolitiska åtgärder innebärande bl. a. ökad likviditetsåttstramning och successiv upptrappning av räntenivån.

Den 17 oktober sammanträffade i Frankfurt representanter för de länder, som deltar i ormsamarbetet. Vid mötet överenskoms att med verkan fr. o. m. följande dag justera de kurser, till vilka deltagande centralbanker förklarat sig beredda köpa och sälja varandras valutor. Mätt med utgångspunkt från centralkurserna mellan tyska marken och övriga valutor innebar justeringen en höjning av markens värde med 2 % i förhållande till florinen, belgiska francen och luxemburgfrancn, 3 % i förhållande till den norska och svenska

Anmärkning till diagram T. Diagrammet visar respektive valutas procentuella avvikelse från dess centralkurs mot svenska kronor, som representerar diagrammets nollinje. Vid beräkningarna har fr. o. m. 1976-10-18 hänsyn tagits till kursjusteringarna inom ormen (se texten). För de i det europeiska kurssystemet deltagande valutorna har endast den vid varje tillfälle gentemot svenska kronan starkaste respektive svagaste valutn markerats. Beräkningarna har baserats på veckogenomsnittskurser.

Diagram T. Marknadskurser för vissa valutor 1976

kronan samt 6 % gentemot den danska kronan. Från de deltagande ländernas sida bekräftades dessutom beslutsamheten att vidmakthålla valutasamarbetet inom ormen på basis av de nya växelkursrelationerna samt att fullfölja en politik syftande till intern och extern stabilitet. Efter kursjusteringarna ändrades valutornas positioner inom ormen så att tyska marken kom att ligga som svagaste valuta och danska kronan som starkaste. Marknaden var under resten av året lugn och ett valutaåterflöde av varierande storlek skedde till de länder, som tidigare haft ett utflöde. Den successiva försvagningen av dollarn, som inleddes i slutet av juli, fortsatte emellertid fram till årsskiftet under inflytande av framförallt fallande dollarräntor.

Den fasthet, som hade präglat den svenska kronan under större delen av 1975, fortsatte en bit in på 1976. Den främsta orsaken härtill var ett kontinuerligt om än avtagande valutainflöde till följd av upplåning utomlands. Inflödet skapade utrymme fören diskontosänkning och den 30 januari sänktes diskontot med 0,5 % till 5,5 %. I samband med den ovannämnda valutaoron i mars, då förväntningar om eventuella kursjusteringar inom ormen influerade kursutvecklingen för flera valutor, påverkades svenska kronan endast måttligt. Efterfrågan på valutor, främst tyska mark, tilltog visserligen i Sverige men fick egentligen aldrig någon större omfattning och den kompensades av det ovannämnda valutainflödet. Även om kronan under detta skede föll från övre delen av ormen stabiliserades den strax under mitten utan interventioner från riksbankens sida. Denna position behölls fram till sommaren. Under våren hade, som nämnts, kapitalinflödet successivt avtagit sedan kreditexpansionen i Sverige bidragit till ett minskat intresse för utlandsupplåning. I syfte bl. a. att motverka detta förhållande höjde riksbanken den 4 juni diskontot med 0,5 % till 6 %.

Då oron på valutamarknaden från mitten av juli tilltog utsattes även kronan för ett allt större säljtryck och föll under loppet av några veckor till interventionsläget mot tyska mark. För att hålla kronan inom ormens yttergränser intervenerade riksbanken kontinuerligt fram till mitten av oktober. Det starka trycket på kronan berodde på flera faktorer. Hit hörde den fortsatt negativa utvecklingen av bytesbalansen. Viktigare än denna omständighet var dock på kort sikt att spekulationerna i kursjusteringar inom ormen i förening med nedgången i dollarkursen orsakade en tidsmässig förskjutning i betalningsströmmarna i ett läge då likviditetssituationen i Sverige fortfarande bidrog till att göra upplåning utomlands föga attraktiv. Trots den ovannämnda diskontohöjningen verkade även räntedifferensen mellan Sverige och utlandet i samma riktning. I flera länder hade nämligen ränteläget kraftigt höjts. Härtill kom att kurssäkrad kortfristig utlandsfinansiering fördröjades genom det under hösten tidvis höga terminsdiskontot på svenska kronor (se diagram G). För att nå en bättre överensstämmelse mellan externa och interna penningmarknadsräntor och därmed minska risken för fortsatta valutareservförluster skärptes fr. o. m. den 20 augusti räntevillkoren för bankernas upplåning i riksbanken. Fr. o. m. den 4 oktober

höjdes vidare diskontot med 2 % till 8 % samtidigt som utlåningstak infördes för bankerna. Dessa åtgärder medförde en något lugnare utveckling för kronan och riksbankens interventioner minskade i omfattning.

Från slutet av juli fram till mitten av oktober, då de förut nämnda kursjusteringarna ägde rum, uppgick den totala avtappningen från riksbankens valutareserv till ca 4 800 milj. kr. motsvarande en tredjedel av reserven. Kronan låg under resten av året i mitten av ormen och under denna period skedde ett valutaåterflöde, varigenom reserven ökade med ca 1 200 milj. kr.

Beslutet om kursjusteringar mellan ormvalutorna den 17 oktober innebar för kronans del att riksbankens officiella köp- och säljkurser för belgiska francen och holländska florinen höjdes med 1 % och för tyska marken med 3 % medan kurserna för danska kronan sänktes med 3 %. Kurserna för norska kronan blev oförändrade.

Trots kursjusteringarna inom ormen har kronans effektiva värdeförändring under 1976, dvs den vägda genomsnittliga förändringen av kronans värde gentemot viktigare utländska valutor,¹ inneburit en de facto-appreciering på 6 å 7 procentenheter. Detta sammanhänger i första hand med försvagningen av de enskilt flytande valutorna, särskilt dollar och pund. Dollarkursen i Stockholm föll under året med ca 6 %. Säljnoteringen fluktuerade mellan ett högsta läge av 4,47 1/2 kronor per dollar i juli och ett lägsta läge av 4,13 kronor i december. Vid årets slut var noteringen 4,13 1/4 kronor. Pundet föll under året mot kronor med ca 21 % eller från 8,92 kronor per pund vid utgången av 1975 till 7,03 1/2 kronor vid slutet av 1976.

Guldpriset i London och Zürich, som under sista kvartalet 1975 legat på en nivå av ca 140 dollar per uns, visade från januari en vikande trend. Orsaken till detta var framför allt att valufondens interimskommitté bekräftade överenskommelsen från augusti föregående år om försäljning av en sjättedel av fondens guldbehållning genom offentliga auktioner (se avsnittet om internationellt finansiellt samarbete). Då den första auktionen hölls i början av juni hade guldpriset fallit till ca 127 dollar per uns. Fondens fortsatta auktioner, under vilka man i stort sett var sjätte vecka utbjöd 780 000 uns fint guld, skapade osäkerhet om guldmarknadens möjligheter att absorbera det ökade utbudet. Den industriella efterfrågan på guld minskade dessutom på grund av avmattningen i konjunkturen samtidigt som intresset för guld som inflationsskyddat investeringsobjekt avtog. Mot denna bakgrund föll priset fram till september till som lägst 103 dollar per uns. På denna nivå inträdde dock ett köpintresse från såväl investerare som från industrin och priset steg herefter markant för att i november stabilisera sig på en nivå av ca 130 dollar per uns.

¹ Respektive valuta**s** betydelse vid beräkningen av värdeförändringen har huvudsakligen baserats på motsvarande länders andel i den svenska utrikeshandeln.

Internationellt finansiellt samarbete

Internationella valutafrågor

Valutafondens stadga

Internationella valutafondens styrelse godkände den 30 april 1976 ett förslag till ändrad stadga. För att träda i kraft skall förslaget också godtas, dvs. i praktiken ratificeras, av 3/5 av fondens medlemmar, representerande 4/5 av den samlade röststyrkan. Riksbanksfullmäktige hemställde i juli till regeringen att en proposition om svenskt godkännande skall föreläggas riksdagen. Detta kommer att ske i februari 1977.

Stadgeförslaget är ett resultat av den fas i arbetet på en internationell valutareform som inleddes 1971. Den ursprungliga inriktningen på en total valutareform i ett sammanhang har visserligen måst överges under omständigheternas tryck men förslaget lägger i flera avseenden en grund för det fortsatta reformarbetet. Framför allt när det gäller växelkurssystemet samt användningen av guld och särskilda dragningsrätter föreslås väsentliga förändringar. Förslaget innebär också att fondstadgan anpassas bättre till de senaste årens utveckling på valutaområdet, delvis genom att redan tillämpad praxis skrivs in i stadgan.

I det följande skall de viktigaste punkterna i ändringsförslaget beskrivas i korthet.

Växelkurssystemet

Den viktigaste förändringen jämfört med den nu gällande fondstadgan är att parivärdesystemet formellt upphävs. Alla typer av växelkursarrangemang legaliseras. Samtidigt åtar sig medlemsländerna att samarbeta med fonden och med andra medlemsländer för att säkra ordnade kursarrangemang och för att främja ett stabilt kurssystem. Enligt dessa åtaganden skall varje medlem

- söka föra en politik på det ekonomiska och finansiella området som syftar till balanserad tillväxt med rimlig prisstabilitet,
- arbeta för stabilitet genom att verka för ordnande grundläggande ekonomiska och finansiella förhållanden och för ett valutasystem som ej ger upphov till omotiverade påfrestningar,
- undvika växelkursmanipulationer som syftar till att motverka anpassning av betalningsbalansen eller till att vinna oberättigade konkurrensfördelar i förhållande till andra medlemsländer.

Valutafonden skall övervaka kurssystemet och medlemsländernas valutapolitik. I detta syfte skall fonden utarbeta riktlinjer för medlemsländernas agerande och successivt anpassa dem till valutasystemets utveckling. Riktlinjerna måste vara förenliga med den grundläggande principen att varje medlem fritt skall kunna välja kursarrangemang.

I stadgeförslaget förutses emellertid att man så småningom skall kunna övergå till ett mera allmänt gällande kurssystem, baserat på fasta men justerbara parivärden. Fonden skall kunna besluta när de internationella ekonomiska förhållandena medger att ett sådant system införs, vilket förutses kunna ske i etapper. Vid beslut om en sådan övergång skall fonden särskilt beakta prisutvecklingen och expansionstakten i medlemsländerna samt valutasystemets utveckling. Ett sådant beslut skall ej medföra tvång för medlem att ansluta sig till systemet.

Guld

De omfattande ändringar som föreslås av stadgans guldbestämmelser har det gemensamma syftet att bidra till en gradvis minskning av guldets roll i det internationella valutasystemet. Medlemsländerna skall således samarbeta med fonden och med övriga medlemsländer i syfte att främja dels en bättre internationell övervakning av den internationella likviditeten, dels SDR:s utveckling till den huvudsakliga reservtillgången. Det officiella guldpriset, som redan förlorat sin praktiska betydelse, avskaffas. Därigenom blir monetära myndigheter i medlemsländerna vid guldtransaktioner sinsemellan eller med marknaden inte längre bundna av ett visst pris. Vidare slopas samtliga krav på användning av guld vid transaktioner mellan fonden och medlemmar.

Ett antal förändringar berör användningen av fondens guld. Fonden skall avveckla 1/3 av sitt guldinnehav genom att sälja 1/6 eller 25 milj. uns till medlemsländerna till nuvarande officiella guldpris på 35 SDR per uns, dvs. totalt 875 milj. SDR. Härav erhåller Sverige guld för 10 milj. SDR. Dessutom avyttras ytterligare 1/6 på marknaden till utvecklingsländernas förmån. Den sistnämnda försäljningen sker i form av auktioner, vilka redan påbörjats (se sid. 89). Försäljningen till medlemsländerna, som skall ske i förhållande till medlemmarnas insatskapital i fonden, inleddes i början av 1977.

I samband med överenskommelsen om stadgeändringsförslaget beslöt länderna inom tiogruppen i juni 1976 att börja tillämpa den principöverenskommelse som nåddes under 1975. Denna innebär bl. a. att de tio länderna samt fonden ej skall öka sin sammanlagda guldbehållning över en tvåårsperiod och att inga åtgärder skall vidtas för att fixera guldpriset.

Särskilda dragningsrätter

De ändringar i fondstadgan som föreslås rörande de särskilda dragningsrätterna syftar till att underlätta att SDR på sikt blir den huvudsakliga reservtillgången i det internationella valutasystemet. En första väsentlig ändring är att SDR:s värde ej längre skall uttryckas i guld. Metoden för värdering av SDR skall fastställas genom beslut i fonden. F. n. är SDR:s värdeutveckling beroende av ett vägt genomsnitt av kursutvecklingen för 16 vik-

ligare valutor, däribland den svenska kronan. Vidare ersätter SDR guld som kontoenhet och som normalt betalningsmedel i fonden för vissa betalningar.

Vissa tekniska förändringar syftar till att öka SDR:s användbarhet. Framför allt föreslås utvidgade möjligheter till frivilliga transaktioner mellan deltagare i SDR-systemet. En frivillig transaktion innebär att en deltagare överenskommer med annan deltagare att utbyta SDR mot valuta. Sådana transaktioner skall fortsättningsvis kunna ingås utan fondens godkännande och utan det krav på betalningsbalansbehov som f. n. finns.

Kvotöversynen

Den sjätte allmänna översynen av medlemmarnas kvoter i fonden har genomförts. Fondens styrelse antog i mars en resolution angående de förslag till kvothöjningardenna översyn resulterat i. De av fonden rekommenderade kvothöjningarna har sedan underställts respektive medlemsländer för godkännande. Riksbanksfullmäktige har i den ovannämnda skrivelsen till regeringen angående den ändrade fondstadgan hemställt att en proposition om den för Sverige föreslagna höjningen skall föreläggas riksdagen.

Den sjätte översynen innebär en höjning av medlemsländernas sammanlagdakvoter från ca 29 till 39 miljarder SDR, dvs. med ca 34 %. OPEC-ländernas andel av kvotsumman fördubblas till närmare 10 %, medan övriga u-länders andel i huvudsak bevaras oförändrad vid ca 21 %. I-ländernas andel av kvotsumman minskar till knappt 59 %. Minskningen faller främst på Storbritannien och USA. För Sveriges del innebär översynen en kvothöjning från 325 till 450 milj. SDR. Sveriges andel av den totala kvotsumman stiger därmed från 1,11 % till 1,15 %.

Valutafondens löpande verksamhet

Den sammanlagda tilldelningen av SDR utgör fortfarande 9 315 milj. SDR, varav Sverige tilldelats 107,05 milj. SDR. Riksbanken, som äger de särskilda dragningsrätter som tilldelats Sverige, har hittills inte använt SDR för att anskaffa valuta. Riksbanken har inte heller tillhandahållit annan deltagare i SDR-systemet valuta mot SDR. Deltagarländernas användning av SDR uppgick under 1976 till 1 648 milj. SDR mot 501 milj. SDR 1975 (tabell 42).

Dragningarna på valutafondens ordinarie faciliteter, dvs. exkl. oljefaciliteten, uppgick under 1976 (t. o. m. november) till sammanlagt 4 713 milj. SDR, en ökning med 3 098 milj. SDR jämfört med föregående år. Under året (t. o. m. november) återbetalades 1 028 milj. SDR. Nettoutnyttjandet, skillnaden mellan medlemsländernas dragningar och återbetalningar, uppgick därmed till 3 685 milj. SDR (tabell 43). Detta är den högsta årssiffra som förekommit.

Tabell 42. Särskilda dragningsrätter

			Milj SDR
	Tilldelning	varav Sverige	Medlemmarnas användning av SDR
1970	3 414	37,8	859
1971	2 949	34,8	1 167
1972	2 952	34,5	1 102
1973	—	—	980
1974	—	—	898
1975	—	—	501
1976	—	—	1 648
Totalt	9 315	107,1	7 155

Dragningarna under 1975 års oljefacilitet avslutades under året. Totalt hade därmed beviljats dragningar på 4 320 milj. SDR. De största dragningarna gjordes av Storbritannien och Italien på 1 000 resp. 780 milj. SDR. 45 länder, till övervägande delen utvecklingsländer, har utnyttjat 1975 års oljefacilitet. Sveriges lån till fonden på 50 milj. SDR för användning inom oljefaciliteten utnyttjades under året.

De första utbetalningarna från det under 1975 inrättade räntesubventionskontot skedde i juli 1976. Detta konto har till syfte att minska u-ländernas kostnader för lån under oljefaciliteten. Av det svenska bidraget till kontot på 2,8 milj. SDR utbetalades under 1976 1,4 milj. SDR.

Fondens guldauktioner påbörjades under 1976. Hittills har intäkter på totalt ca 415 milj. SDR erhållits vid fem guldauktioner. Försäljningspriset vid dessa auktioner har varierat mellan 109 dollar och 137 dollar per uns. Merparten av intäkterna, ca 280 milj. SDR, skall användas för att finansiera

Tabell 43. Utnyttjande av IMF:s resurser.¹ Dragningar och återbetalningar av valutor
Milj SDR

	Dragningar	varav kronor	Återbetalningar	varav kronor	Nettoutnyttjande av fondens resurser
1947-1972	25 520	271,5	15 437	209,5	10 083
1973	733	9,0	614	6,5	119
1974	2 337	14,5	606	13,5	1 731
1975	1 615	17,8	429	8,5	1 186
1976 jan-nov	4 713	147,5 ²	1 028	8,7 ³	3 685
Totalt	34 918	460,3	18 114	246,7	16 804

¹ Exkl oljefaciliteten² För helåret 1976 147,5 milj. SDR.³ För helåret 1976 8,7 milj. SDR

Tabell 44. IMF:s kronbehållning och Sveriges nettoställning i IMF

Milj SDR

Slutet av	Kronbehållning		Nettoställning ¹
	belopp	% av kvoten	
1973	237.0	73	88,0
1974	236.0	73	89,0
1975	229.9	71	95,1
1976	143.4	44	231,6

¹ Nettoställningen motsvarar summan av egentlig guldtranch (i guld inbetalat insatskapital), särskild guldtranch och långivning till IMF (det belopp fonden netto disponerat av det i kronor inbetalda insatskapitalet och av lämnade lån).

en s. k. Trust Fund som administreras av valufondens. Den har till uppgift att bistå u-länder, som har en per capita inkomst understigande 300 SDR, med betalningsbalansstöd på betydligt mjukare villkor än dem fonden normalt tillämpar. Valufondens direktion har hittills godkänt låneansökningar på totalt 77 milj. SDR.

Sveriges nettoställning i fonden, som inräknas i den officiella valutareserven, uppgick vid utgången av 1976 till 231.6 milj. SDR, vilket innebär en ökning med 136,5 milj. SDR under året. Dessa 136,5 milj. SDR motsvarar dels fondens nettoanvändning av kronor vid transaktioner med andra medlemsländer, dels lån från Sverige till fonden. Vid årets utgång uppgick fondens innehav av kronor till 699,4 mkr eller 44 % av Sveriges kvot (tabell 44).

Antalet medlemsländer i valufondens ökade under 1976 till 133 genom inträde av Guinea-Bissau, Komorerna, Sao Thomé och Principe, Seychellerna samt Surinam.

Världsbanken och Internationella utvecklingsfonden

Världsbanken (IBRD) och Internationella utvecklingsfonden (IDA) beviljade under 1976 (t. o. m. november) totalt 195 lån till ett värde av 5 830 milj. dollar, varav IBRD svarade för 139 lån och 4 748 milj. dollar och IDA

Tabell 45. IBRD:s nettouplåning och utlåning

Milj. US-dollar¹

	Nettouplåning	Beviljade lån	Utbetalade lån
1947-1974	10 864	25 173	16 676
1975	2 840	4 574	2 369
1976 jan-nov	2 887	4 748	2 182
Totalt	16 591	34 495	21 227

¹ Nettouplåning och utlåning redovisas i dollar med ett guldinnehåll av 0,736662 g, vilket motsvarar 1 dollar till nuvarande parivärde.

Tabell 46. IDA:s medlemsbidrag och utlåning

	Medlemsbidrag ²	varav Sveriges bidrag	Beviljade lån	Milj. US-dollar ¹ Utbetalade lån
1961-1974	7 261	304	7 413	3 946
1975	856	55	1 736	1 007
1976 jan-nov	8 568 ³	55	1 082	1 186
Totalt	16 685	414	10 231	6 139

¹ Bidrag och utlåning redovisas i dollar med ett guldinnehåll av 0,736662 g, vilket motsvarar 1 dollar till nuvarande parivärde. Det svenska bidraget till den fjärde påfyllnaden (fr. o. m. 1974) är fastställt i svenska kronor.

² Medlemsbidrag består av ursprungligt inbetalat bidrag från alla medlemmar samt bidrag från främst i-länder under påfyllnaderna.

³ Avser bidrag t. o. m. tredje kvartalet.

för 56 lån och 1 082 milj. dollar (tabell 45 och 46). Detta innebären minskning av den totala beviljade utlåningsvolymen jämfört med helåret 1975 med ca 7,6 %. Av IBRD:s beviljade lån t. o. m. november 1976 avsåg 588 milj. dollar 21 lån under den 1975 inrättade speciella utlåningsfaciliteten, det s. k. tredje fönstret. Utlåningen från denna facilitet sker på villkor, som ligger mellan dem som tillämpas av IBRD och IDA.

Den 1 juli 1976 infördes en schablon för beräkning av IBRD:s utlåningsränta. Denna schablon innebär att utlåningsräntan skall vara lika med bankens genomsnittliga upplåningskostnad under den senaste tolv månadersperioden med ett tillägg av 0,5 % för att täcka administrationskostnader. Utlåningsräntan, som fastställs för varje kvartal, var 8,9 % under juli – september och 8,7 % under oktober – december 1976.

IBRD:s tecknade kapital uppgick den 30 september 1976 till 30 861 milj. dollar. I samband med den rekommenderade kvothöjningen i valutfonden (se sid. 88) har för IBRD:s styrelse framlagts förslag om en höjning av bankens auktoriserade kapital med 7 000 milj. dollar till 34 000 milj. dollar. Erbjudandet att höja sina kapitalinsatser står öppet för medlemsländerna fram till den 1 oktober 1980 genom att dessa kan teckna andelar upp till ett av banken fastställt maximiantal.

För Sveriges del innebär förslaget att den nuvarande kapitalinsatsen ökas med maximalt 90,3 milj. dollar. Sveriges kapitalinsats skulle därmed komma att öka från 277,3 milj. dollar till 367,6 milj. dollar. Riksbanksfullmäktige har samtidigt med de ovannämnda hänvänderna avseende stadgeändringen och kvothöjningen i valutfonden hemställt om att proposition om godkännande av den för Sverige föreslagna höjningen av kapitalinsatsen i världsbanken skall föreläggas riksdagen. Propositionen kommer att behandlas av riksdagen under våren. Den svenska andelen i bankens grundkapital skulle därmed, under förutsättning att övriga medlemsländer godtar för dem föreslagna höjningar, höjas från 1,08 % till 1,12 %.

Sveriges bidrag för 1976 på 252.1 mkr till den fjärde påfyllnaden av IDA:s kapitalresurser inbetalades i november i form av en skuldsedel. Totalbeloppet för den fjärde påfyllnaden uppgår till 4 500 milj. dollar, varav Sveriges andel är 172 milj. dollar. Diskussioner pågår om en femte påfyllnad.

Efter invaf av Guinea-Bissau, Komorerna och Surinam uppgick IBRD:s medlemsantal i slutet av året till 130. I IDA invaldes Guinea-Bissau och Komorerna, varefter medlemsantalet uppgick till 118.

Nordiskt finansiellt samarbete

Nordiska investeringsbanken (NIB)

Överenskommelsen om upprättandet av Nordiska investeringsbanken trädde i kraft den 1 juni 1976. Bankens uppgift är att ge lån och ställa garantier på bankmässiga villkor för finansiering av investeringsprojekt och export av gemensamt nordiskt intresse. Utlåningen baseras på en grundfond, som tillskjuts av de deltagande länderna och som uppgår till 400 milj. SDR. Sverige svarar för 45 %, dvs. 180 milj. SDR. Av grundkapitalet erläggs en fjärdedel genom betalningar 2, 14 resp. 26 månader efter den 1 juni 1976. Resterande belopp kvarstår t. v. hos medlemsländerna som garantikapital. Förutom genom anlitande av grundfonden avses medel för utlåning anskaffas på den internationella kapitalmarknaden. Även upplåning inom Norden kan bli aktuell. Riksbanken har åtagit sig att medverka banktekniskt genom att de svenska kapitalinsatserna överförs till NIB via konto i riksbanken. NIB har under 1976 beviljat två lån för projekt i Finland resp. på Island. Dessutom är ett antal låneansökningar f. n. under behandling. Nordiska investeringsbanken har sitt säte i Helsingfors.

Nordiska swapavtal

Ett avtal om kortfristiga valutakrediter mellan de nordiska ländernas centralbanker slöts i Oslo 1962. Avtalet har sedan successivt förlängts, vanligen endast med smärre ändringar. 1967 och 1976 ökades kreditbeloppen, senast med ca 50 %. Den överenskommelse som ingicks 1976 innebär för varje land en skyldighet att lämna respektive en rättighet att erhålla upp till 60 milj. SDR i valutastöd (för Island 10 milj. SDR). Krediternas löptid är maximalt sex månader mot tidigare tre månader. Innan swapavtalet aktiveras måste den lånesökande centralbanken först utnyttja landets valutareserver i rimlig utsträckning.

Övrigt internationellt finansiellt samarbete

Den 7 juni 1976 tillkännagavs ett *kreditarrangemang för att stärka pundets ställning* i form av bilaterala avtal mellan Bank of England och de monetära myndigheterna i nio industriländer samt Internationella regleringsbanken

(BIS). Den totala kreditramen uppgick till 5 300 milj. dollar, varav Sveriges Riksbank svarade för 150 milj. dollar. Utfästelserna gällde ursprungligen tre månader men förlängdes på ytterligare tre månader till i början av december.

Den 7 april 1976 beslöt EFTA:s råd att upprätta en *fond till stöd för utveckling av mindre och medelstor industri i Portugal*. Regeringen har utfäst svensk medverkan i fonden till ett totalt belopp av högst 150 mkr, varav högst 30 mkr under budgetåret 1976/77. Riksbanken fungerar som förbindelseorgan mellan fonden och Sverige i finansiella frågor.

Tre nya *utvecklingsbiståndskrediter* till Kuba, Tunisien och Zambia har underåret lämnats av Sverige. Riksbanken har, liksom vid tidigare kreditavtal, åtagit sig att medverka banktekniskt vid dessa avtals tillämpning. Svenska statens krediter till utlandet redovisas närmare i tabell 40.

Överenskommelsen mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditfaciliteter i form av swaptransaktioner i kronor och dollar har förlängts att gälla till den 2 december 1977. Överenskommelsen, som omfattar 300 milj. dollar, har hittills ej utnyttjats.

Antalet medlemsländer i *Afrikanska utvecklingsfonden* (ADF) uppgick vid 1976 års slut till 17 i och med att USA nu inträtt. 1975 beslöts att ADF:s kapital skulle ökas genom frivilliga successiva påfyllnader under 1975–78. Gjorda utfästelser innebär en kapitalökning med 219,55 milj. räkneenheter¹ till 347,45 milj. räkneenheter (ca 1 540 mkr). Sveriges insatsbelopp uppgick tidigare till 9 milj. räkneenheter (ca 40 mkr), men kommer successivt att höjas till 27 milj. räkneenheter (ca 120 mkr). Under 1976 inbetalades från svensk sida 30,2 mkr, motsvarande ca 6,9 milj. räkneenheter.

Asiatiska utvecklingsbanken (AsDB) har beslutat öka sitt kapital från 3 700 milj. dollar till 8 700 milj. dollar, dvs. med 135 %. Banken har 46 medlemsländer, av vilka utvecklingsländerna erhåller bistånd i form av lån eller teknisk hjälp. Sveriges andel i bankens grundkapital uppgår oförändrat till 5 milj. dollar.

OECD

Inom OECD kom man vid ministerrådsmötet i juli 1976 överens om en deklaration rörande internationella investeringar och multinationella företag. Denna överenskommelse var resultatet av flera års ansträngningar att få till stånd för medlemsregeringarna gemensamma principer på detta område. Tre beslut fattades, nämligen om en uppförandekod för multinationella företag, om principen att värdländer skall behandla utlandsägda företag på samma sätt som företag ägda av det egna landets medborgare och om principer för investeringsfrämjande och investeringshämmande åtgärder. Uppföljningen av dessa beslut kommer att övervakas av kommittén för in-

¹ En räkneenhet motsvarar ca skr 4:43.

ternationella investeringar och multinationella företag. Regeringarna skall enligt deklarationen se över problemställningarna inom tre år.

Den under 1975 av samtliga OECD-medlemmar undertecknade överenskommelsen att inom OECD:s ram upprätta en finansiell stödfond var planerad att träda i kraft under 1976. För ikraftträdande fordras att länder med sammanlagt 90 % av den totala kvoten ratificerat, men en grupp av minst 15 länder med lägst 60 % av kvoten kan sätta avtalet i kraft sinsemellan. I början av december hade inget av dessa kriterier uppfyllts. Uppnående av den förstnämnda siffran förutsätter att USA, med 27.8 % av kvoten, ratificerar. Detta har ännu ej skett.

Kreditpolitiska åtgärder 1976

13 januari

Efter överläggningar angående *bostadsbyggandets finansiering 1976* mellan å ena sidan delegationen för bostadsfinansiering, bestående av företrädare för finans- och bostadsdepartementen, arbetsmarknads- och bostadsstyrelsen samt riksbanken och å andra sidan de olika grupperna av banker, åtog sig företrädarna för bankerna att medverka till att byggnadskrediter – inberäknat tillfälliga krediter till kommun avseende tomträttsmark – under år 1976 säkerställdes för statligt belånade nybyggnader och ombyggnader enligt den statliga bostadsbyggnadsplanen. Det sammanlagda kreditbehovet härför beräknades till 13 700 mkr. Företrädare för kreditinstituten förklarade sig härutöver villiga att medverka till att byggnadskrediter ställdes till förfogande även för bostadsbyggandet utan statliga lån.

29 januari

Fullmäktige beslutade att sänka riksbankens diskonto från 6 till 5 1/2 procent med verkan fr. o. m. den 30 januari. Däremot sänktes ej de långtidsbundna räntesatserna.

Sänkningen motiverades av nedgången i räntenivån utomlands och det fortsatta valutainflödet till Sverige. Att den långa räntan lämnades oförändrad var ett led i den politik som inleddes i april 1975 med syfte att öka tillförseln av långa krediter, i första hand till industrin.

Bankerna uppmanades att använda sitt utlåningsutrymme till att tillfredsställa industrins kredit efterfrågan, vilket ansågs vara möjligt även vid en lägre ökningstakt i deras totala utlåning än den mycket snabba kreditexpansion som ägt rum under fjärde kvartalet 1975. Riksbanken förklarade även att de kreditpolitiska instrumenten skulle utnyttjas i syfte att ge bankerna möjlighet att utan sanktioner öka sin övriga utlåning i en årstakt om 11–12 %.

5 februari

Centralbankerna i de nordiska länderna ingick, med verkan från den 1 februari 1976, ett nytt *avtal om kortfristiga valutastöd*. Avtalet ersatte ett tidigare avtal som ingicks 1962 och som reviderades 1967. Enligt avtalet skulle varje centralbank – med undantag för Sedlabanki Islands – ha rätt att erhålla samt skyldighet att lämna krediter upp till ett sammanlagt belopp av 60 miljoner SDR. För den isländska centralbanken sattes beloppsgränsen till 10 miljoner SDR. Det nya avtalet innebar en ökning av lånerätten med drygt 50 %.

16 februari

Efter överläggningar med bankföreningen och PK-banken framställde riksbanken genom brev till samtliga *affärsbanker* sitt krav på att bankerna skulle vidtaga åtgärder mot den inträffade *ränteglidningen*. Någon effekt härav skulle framgå redan vid avstämningen i mars 1976. Vid avstämningen i september 1976 skulle den av riksbanken medgivna ränteglidningsgränsen på 0.20 procentenheter räknat från mars 1974, för PK-banken 0.30 procentenheter, inte vara överskriden. Riksbanken anmodade bankerna att inkomma med en skriftlig försäkras att respektera denna rekommendation.

Efter överläggningar med *sparbankerna* och *föreningsbankerna* träffades motsvarande överenskommelser anpassade till institutens struktur. Dessa överenskommelser innebar för sparbankernas del en medgiven ränteglidning på 0.40 procentenheter och för föreningsbankerna på 0.35 procentenheter räknat från mars 1974 till september 1976, i båda fallen i genomsnitt för bankgruppen.

20 februari

Efter överläggningar mellan delegationen för bostadsfinansiering och företrädare för affärsbankerna, sparbankerna och föreningsbankerna träffades en överenskommelse om *den slutliga bostadsfinansieringen år 1976*. Bankerna förklarade sig villiga att medverka till avlyft av byggnadskrediter i färdiga fastigheter genom att under året öka sitt innehav av bostadsobligationer med 3,5 miljarder kronor.

25 februari

Efter överläggningar med Svenska Försäkringsbolags Riksförbund utfärdade riksbanken en rekommendation till *försäkringsbolagen* angående deras *placeringar*. Försäkringsbolagen skulle tills vidare handha sina placeringar så att till s. k. prioriterade placeringar skulle föras 60 procent av tillgångarnas nettoökning (exklusive kassa) vad gällde livrörelsen samt vad gällde sakrörelsen oförändrat 50 procent. Detta skulle gälla för varje försäkringskoncern eller fristående bolag.

Det var ett önskemål från riksbankens sida att de stora kastningar i placeringskvoterna som förekommit under loppet av 1975 inte skulle upprepas i fortsättningen. Avstämningen skulle därför ske i fortsättningen för varje halvårsperiod.

Sänkningen av placeringsrekommendationen skulle innebära att utrymmet för icke-prioriterade placeringar skulle komma att öka. Riksbanken förutsatte att försäkringsbolagen utöver de belopp som tidigare överenskommit väsentligt skulle öka industrifinansieringen i form av industriobligationer, industriförlagslån, obligationer och reverser utgivna av industrifinansierande kreditaktiebolag och skeppshypoteksinstitutionen samt hypoteksbankens obligationer.

Försäkringsbolagens bidrag till bostadsfinansieringen förutsattes under kalenderåret 1976 uppgå till minst 1 900 mkr.

26 februari

Nya tillämpningsföreskrifter för *bankaktiebolagens likviditetskrav* utfärdades att gälla fr. o. m. 1 mars.

Med verkan fr. o. m. den 1 mars 1976 höjdes likviditetskraven för Post- och Kreditbanken, Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken från 36 % till 37 %, för Götabanken från 32 % till 33 % och för provinsbankerna från 28 % till 29 %. För Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank bibehölls likviditetskraven oförändrade vid 45 % respektive 50 %.

För *sparbankerna* och *föreningsbankerna* höjdes det rekommenderade likviditetskravet till 25 % att gälla från december 1976.

Höjningen av likviditetskraven innebar icke någon ändring i riksbankens målsättning beträffande omfattningen och inriktningen av bankernas utlåning som den utformades i samband med diskontosänkningen i januari utan var en anpassning till den allmänna likviditetsutvecklingen inom banksystemet. Kraven skulle ge utrymme för en stegringstakt i utlåningen om 11–12 % för hela banksystemet. Inom ramen för denna expansion skulle utlåning till industrin kunna ökas i en högre takt än den nyss angivna.

6 april

Vid sammanträde med *Allmänna pensionsfondens* tre fondstyrelser rekommenderades att fondens nettoförvärv av statsobligationer och bostadsobligationer skulle uppgå till 3 500 mkr vardera under 1976.

28 april

Överenskommelse träffades mellan riksbanken och Svenska Sparbanksföreningen om att *sparbankerna* fick tillämpa samma *utjämningsregel* för beräkning av *likviditetskvoterna* som gällde för allfärsbankerna. Det innebar att över- och underskott skulle utjämnas över löpande 12-månadersperioder och att därmed verkningarna av de säsongmässiga svängningar som sker i likviditeten skulle kunna mötas av sparbankerna på ett effektivare sätt. Utjämningsregeln skulle tillämpas endast för större sparbanker (statistikgruppen).

Den nya regeln innebar att avstämning kunde göras först om ett år, alltså april 1977. Under övergångstiden skulle man dock följa likviditetsutvecklingen enligt den nya utjämningsregeln. Vid beräkningen av över- respektive underskott skulle de faktiskt uppnådda kvoterna jämföras med en kvot som låg 1 procentenhet över de dittills fastställda månadskvoterna, dvs. 24 % t. o. m. maj 1976, 25 % under tiden juni–november 1976 och från december 1976 26 %. Dessa höjningar var uteslutande beroende på den

nya beräkningsmetoden och gällde därför endast större sparbanker. (I och med att lagstadgade likviditetskrav infördes för sparbankerna, jfr 3 juni, ersattes överenskommelsen med nya tillämpningsföreskrifter.)

3 juni

Fullmäktige beslutade höja riksbankens *diskonto* från 5 1/2 % till 6 % fr. o. m. den 4 juni. Räntenivån vid emission av långfristiga obligationer bibehölls oförändrad. Höjningen motiverades av en stark likviditetstillväxt inom den svenska ekonomin och en markerad internationell konjunkturuppgång med tendenser till räntestegring.

Likviditetskraven för affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker ändrades med verkan från 1 juli. Fullmäktige hemställde i skrivelse till regeringen att *förordnande om likviditetskrav* skulle utfärdas även för *sparbanker* och *föreningsbanker* med stöd av lagen om kreditpolitiska medel. Regeringen biföll denna hemställan.

Vid beräkning av likviditetskvot skulle förutom de förbindelser som tidigare ingick i nämnaren, även inräknas av bankerna utfärdade kreditgarantier för lån upptagna i Sverige samt beviljade, ej disponerade krediter i räkning. Syftet med införande av de nya beräkningsreglerna för likviditetskraven var att motverka den pågående alltför kraftiga ansvällningen av beviljade krediter i räkning samt att motverka en eventuell tillväxt av den "grå" kreditmarknaden, för vilken kreditgarantierna utgör en viktig grund.

Kvotkravet fastställdes till för de tre största affärsbankerna 30 %, för Götabanken 26 % och för provinsbankerna 24 % medan Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank fick oförändrade kvoter, 45 respektive 50 %. Kvotkraven för större sparbanker och föreningsbanker blev 24 % och för mindre sparbanker 23 %.

För samtliga affärsbanker och föreningsbanker samt för större sparbanker, nu definierade som sparbanker med en inlåning från allmänheten överstigande 100 mkr vid utgången av juni 1976, skulle kvoterna uppfyllas vid varje månads slut men med utjämning av under- och överskridanden över en tolv månaders period. För de mindre sparbankerna gällde att kvoterna skulle vara uppfyllda vid varje hel- och halvårsskifte.

6 juni

Fullmäktige biträdde ett *stand-by avtal* inom tio-gruppen om stödlån till Bank of England. Avtalet skulle gälla under en sex månaders period från 7 juni 1976. Det svenska åtagandet uppgick till 670 mkr.

17 juni

Riksbanken beslöt att rekommendera *PK-banken* att iakttaga ett speciellt *utlåningstak* av det skälet att de satta likviditetskvotssatserna ej påverkade bankens utlåningsmöjligheter.

2 augusti

Sverige ställde den första kapitalinsatsen (av tre) till *Nordiska investeringsbankens* (NIB) förfogande, genom att överföra 15 milj SDR (motsvarande ca 76 mkr). Bankens totala grundkapital avses uppgå till 400 milj. SDR (knappt 2 miljarder kronor), varav Sveriges andel utgör 45 %, dvs. 180 milj SDR. En fjärdedel av grundkapitalet inbetalas, medan resterande belopp t. v. kvarliggjer hos medlemsländerna som reservkapital.

19 augusti

Fullmäktige beslöt skärpa räntevillkoren för *bankernas upplåning i riksbanken*. Enligt de regler, som dittills gällt, hade bankerna kunnat låna i riksbanken till en räntesats lika med riksbankens diskonto, förutsatt att upplåningen inte översteg en viss gräns – 75 % av den låntagande bankens egna kapital. För upplåning utöver denna gräns tillämpades en räntesats uppgående till diskontot plus 2 procentenheter.

Denna räntesats höjdes nu till diskontot plus 4 procentenheter, dvs. 10 %. Åtgärden vidtog s som en anpassning till den höjning av penningmarknadsräntorna som skett utomlands.

3 oktober

Mot bakgrund av pågående valutautströmning beslöt fullmäktige att fr. o. m. den 4 oktober höja riksbankens diskonto från 6 till 8 %. Riksbankens räntesats vid utlåning till bank över viss gräns höjdes från 10 till 11 procent.

Bankerna rekommenderades höja sina räntesatser i motsvarande mån. Riksbanken var dock beredd att medge att räntesatsen vid kredit i räkning med undantag av bostadsbyggnadskrediter höjdes med ytterligare en procent.

Räntesatserna vid emission av *långfristiga obligationer m. m.* höjdes med 1/2 %.

Riksbanken meddelade sin avsikt att hos regeringen hemställa om förordande om *utlåningstak för affärsbankerna*.

12 oktober

Fullmäktige hemställde i skrivelse att regeringen måtte utfärda förordnande om *direkt utlåningsreglering* för bankaktiebolag.

17 oktober

Riksbankschefen deltog i sammanträde med finansministrar och centralbankschefer från de länder som deltar i det europeiska *valutakurssamarbetet* (den s. k. ormen) i Frankfurt. Vid sammanträdet överenskoms att med verkan fr. o. m. den 18 oktober justera de kurser till vilka deltagande centralbanker förklarat sig beredda köpa och sälja varandras valutor. Mätt med utgångspunkt från riktkurserna mellan valutorna innebar justeringen föl-

jande ändringar: 2 % mellan tyska marken å ena sidan och florinen, belgerfrancen och luxemburgfrancen å den andra, 3 % mellan tyska marken och den norska och svenska kronan samt 6 % mellan tyska marken och den danska kronan.

20 oktober

Sedan regeringen utfärdat förordnande om utlåningsreglering (se 12 oktober) utfärdade riksbanken tillämpningsföreskrifter för *direkt utlåningsreglering för affärsbankerna* att gälla från och med den 21 oktober 1976 till och med den 31 mars 1977. Utlåningstaket skulle omfatta utlåningen till allmänheten med avdrag för prioriterade byggnadskrediter, mellankrediter, utlåning refinansierad i utlandet och med tillägg av garantiförbindelser knutna till lån upptagna i Sverige för annan än bankinsittut. Vid beräkningstidpunkterna december 1976 och januari, februari och mars 1977 fick denna utlåning ej överstiga utlåningen den sista mars 1976 med mer än 10 % för Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken och 12 procent för övriga banker. Vid beräkningen av i vad mån bankerna iakttagit utlåningstaket skulle undantag göras för vissa typer av exportkrediter och vissa typer av statligt garanterade lån. En utjämningsregel skulle tillämpas för december, januari och februari för de banker vilkas utlåning vid slutet av september 1976 översteg 110 respektive 112 % av utlåningen 31 mars 1976. Utlåningstaket skulle härvid motsvara en lineär nedgång från september till mars.

4 november

Fullmäktige sänkte de för *affärsbankerna* gällande *likviditetskraven*.

För Skandinaviska Enskilda Banken och Svenska Handelsbanken sänktes kvottalen med 3 procentenheter till 27 %, för Götabanken med 2 procentenheter till 24 % och för provinsbankerna med en procentenhet till 23 %. För PK-banken, Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank kvarstod kraven oförändrade vid 30, 45 respektive 50 %.

Särskild avgift skulle ej tas ut för underskridande av likviditetskrav vid beräkningstidpunkterna under perioden oktober 1976–mars 1977.

För *sparbanker* och *föreningsbanker* beslöts att den i februari aviserade höjningen av likviditetskravet med 1 procentenhet fr. o. m. december 1976 skulle slopas. För sparbanker och för föreningsbankerna skulle kravet bibehållas oförändrat vid 24 % och för mindre sparbanker oförändrat vid 23 %.

Riksbankens bokslut

I det följande återges riksbankens bokslut för år 1976 samt uppgifter om utlåningen från vissa lånefonder. Banken har under räkenskapsåret övergått till ny kontoplan, vilken i stort ansluter sig till den som tillämpas inom statsförvaltningen. Detta medför att full jämförelse mellan de bägge åren i resultaträkningen ej föreligger.

Som en följd av de redan 1975 ändrade principerna för fastställande av riksbankens bokföringskurser för utländska valutor har riksbankens totala utländska tillgångar och skulder under året uppskrivits med netto 512 milj. kr., vilket belopp tillförts 1976 års resultat.

Minskningen av räntekostnaderna mellan 1975 och 1976 beror väsentligen på sänkningen av kassakvotskraven i november 1975.

Ökningen av övriga förvaltningskostnader beror i huvudsak på avveckling av huvudkontorets gamla fastighet samt kostnader i samband med inflyttning i huvudkontorets nya fastighet.

Riksbankens nettovinst för år 1976 uppgick till kronor 1 150 472 307. För år 1975 var vinsten kronor 945 335 633.

Balans

	1975	1976
	Kronor	Kronor
Tillgångar		
Guld och utländska tillgångar		
<i>Guld och valutareserv</i>	12 797 295 639	10 657 439 211
Guld	1 114 748 204	1 114 748 204
Särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden	539 351 734	521 999 655
Reservposition i Internationella valutafonden	479 330 647	886 214 871
Lån till Internationella valutafonden		243 935 500
Utländska banker m. m., nettobelopp	2 069 217 804	1 918 191 981
Utländska värdepapper	8 594 647 250	5 972 349 000
<i>Sveriges andel i Internationella återuppbyggnadsbankens grundfond, inbetalt belopp</i>	143 452 836	143 452 836
Övriga	782 589 696	744 153 620
Inhemska tillgångar		
<i>Skattkammarväxlar och obligationer</i>	15 544 622 910	16 911 138 305
Statspapper	15 211 286 235	16 577 958 630
Övriga	333 336 675	333 179 675
<i>Utlåning</i>	566 418 593	3 146 348 698
Banker	247 000 000	2 746 000 000
Övriga kreditinstitut	—	—
Allmänheten	319 418 593	400 348 698
<i>Skiljemynt</i>	42 137 040	29 319 833
<i>Checkar och postväxlar m. m.</i>	152 200 111	164 311 980
Övriga	145 816 259	20 191 316
Summa kronor	30 174 533 084	31 816 355 799

räkning

	1975	1976
	Kronor	Kronor
Skulder		
Utländska skulder		
<i>Nettotilldelning av särskilda dragningsrätter i Internationella valuta-fonden</i>	539 406 000	522 143 938
<i>Övriga utländska skulder</i>	898 586 552	911 063 753
Inhemska skulder		
<i>Utelöpande sedlar</i>	20 106 215 921	22 112 966 971
<i>Checkräkning</i>	1 794 366 657	2 049 474 126
Staten	224 372 519	185 851 011
Banker	1 548 299 952	1 832 872 459
Övriga	21 694 186	30 750 656
<i>Särskilda räkningar</i>	4 466 240 158	3 319 975 928
Konton för investering i skogsbruk och rörelse	1 558 581 803	1 861 929 548
Arbetsmiljökonton	1 774 887 286	993 717 215
Särskilda investeringskonton	1 132 771 069	464 329 165
Övriga	30 787 650	15 328 630
<i>Eget kapital</i>	1 393 594 513	1 734 930 146
Grundfond	50 000 000	50 000 000
Reservfond	20 000 000	20 000 000
Dispositionsfond	1 039 000 000	1 499 000 000
Övriga egna fonder	284 000 000	165 000 000
Reserverade vinstmedel	594 513	930 146
Vinstmedel	945 335 633	1 150 472 307
Summa kronor	30 174 533 084	31 816 355 799

Resultat		
	1975	1976
	Kronor	Kronor
Kostnader		
Personalkostnader	54 096 662	64 177 090
Löner och arvoden		47 532 401
Pensioner och sociala avgifter m. m.		16 325 029
Personalvård		319 660
Räntekostnader	319 558 039	187 792 181
Sedelkostnader	23 132 224	32 017 601
Övriga förvaltningskostnader	11 916 497	22 151 266
Fastigheter och lokaler		6 288 512
Inventarier inklusive underhåll		3 241 746
Blanketter, tidningar, böcker m. m.		2 824 085
Resor, kurser och konferenser		1 021 793
Kontorsmaterial		1 120 833
Kommunikation och transporter		5 346 457
Säkerhet och bevakning		1 026 124
ADB och konsultarvoden		744 333
Övrigt		537 383
Vinst	945 335 633	1 150 472 307
Summa kronor	1 354 039 055	1 456 610 445

räkning

	1975	1976
	Kronor	Kronor
Intäkter		
<i>Inkomst av utrikesrörelsen</i>	605 388 066	1 061 476 224
<i>Inkomst av svenska statspapper och obligationer, efter nedskrivning</i>	575 047 982	1 12 505 927
<i>Övriga ränteinkomster</i>	170 845 732	279 021 325
Växlar		1 480 074
Hypotekslån m. m.		272 642 315
Avbetalningslån		4 391 348
Pensionsmedel hos Riksgäldskontoret, m. m.		507 588
<i>Avgifter m. m.</i>	2 041 503	2 606 757
Courtage och provisioner m. m.		1 633 479
Depositioner		492 243
Förvaltning av statliga fonder, m. m.		481 035
<i>Övriga inkomster</i>	715 772	1 000 212
Fastigheter		667 677
Övrigt		332 535
Summa kronor	1 354 039 055	1 456 610 445

Inom linjen förda poster

	1975	1976
	Kronor	Kronor
Tillgångar		
Taxeringsvärdet av riksbankens fastigheter i		
Stockholm: nya riksbankshuset	44 000 000	60 000 000
gamla riksbankshuset	7 000 000	7 000 000
Göteborg	4 100 000	4 100 000
Falun	630 000	630 000
Gävle	500 000	500 000
Halmstad	550 000	550 000
Härnösand	400 000	400 000
Jönköping	440 000	440 000
Karlstad	720 000	720 000
Kristianstad	460 000	460 000
Linköping	1 000 000	1 000 000
Luleå	1 362 000	1 362 000
Nyköping	850 000	850 000
Visby	230 000	230 000
Örebro	650 000	650 000
Östersund	330 000	330 000
Tumba: sedelförbränningshuset	217 000	217 000
Diverse valv	125 000	125 000
	63 564 000	79 564 000
Aktier i AB Tumba Bruk	25 000 000	25 000 000
Aktier i Banken för internationell betalningsutjämning m. fl.	10 104 869	10 104 869
Riksbankens mynt- och medaljsamling	160 158	160 158
Lån till riksbankspersonalens semesterförening	1 168 744	1 168 676
Summa kronor	99 997 771	115 997 703

Utlåning från vissa lånefonder

Den 31 december 1976 utestående lån från olika lånefonder fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Bosättnings- lånefonden		Avbetalnings- lånefonden		Egnahems- m. fl. lånefonder	
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp
Huvudkontoret	7 098	22 694	1 254	4 866	30	293
Göteborg	3 055	10 764	1 042	4 147	14	58
Malmö	4 343	13 935	404	1 358	8	73
Falun	1 475	5 649	703	3 417	13	103
Gävle	1 718	6 059	353	2 132	73	446
Halmstad	864	3 115	232	682	120	890
Härnösand	1 974	6 686	260	1 026	58	303
Jönköping	1 480	5 364	360	1 361	31	364
Kalmar	1 167	3 995	320	1 263	13	162
Karlskrona	773	2 877	280	1 099	31	414
Karlstad	1 648	5 920	353	1 604	85	402
Kristianstad	1 308	4 484	129	566	98	1 357
Linköping	2 191	7 770	291	1 010	48	442
Luleå	2 484	9 657	246	1 525	97	566
Nyköping	1 491	5 005	189	715	71	735
Skövde	1 028	3 898	303	2 428	55	477
Umeå	1 833	6 669	499	2 898	148	1 152
Uppsala	1 723	5 440	1 519	6 962	76	694
Visby	287	1 035	83	434	71	504
Vänersborg	1 741	5 995	198	1 570	123	941
Västerås	1 424	4 662	158	738	19	183
Växjö	1 004	3 407	557	1 868	64	543
Örebro	1 315	4 210	1 013	6 002	8	50
Östersund	889	3 303	1 069	6 335	65	1 010
Summa	44 313	152 593	11 815	56 006	1 419	12 162

Den 31 december 1976 utestående stödlån till jordbrukare fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Enl. SFS 766/1951 St B		Enl. SFS 764/1952 St C		Enl. SFS 723/1954 St D		Enl. SFS 593/1955 St E		Enl. SFS 650/1957 St F		Summa	
	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp
Huvudkon- toret	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Göteborg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Malmö	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Falun	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gävle	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halmstad	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Härnösand	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Jönköping	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kalmar	-	-	5	25	-	-	3	7	-	-	8	32
Karlskrona	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1
Karlstad	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2	2	3
Kristianstad	-	-	-	-	2	7	-	-	-	-	2	7
Linköping	-	-	4	7	-	-	7	17	3	5	14	29
Luleå	-	-	-	-	1	0	3	1	-	-	4	1
Nyköping	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Skövde	-	-	2	7	2	5	5	19	1	0	10	31
Umeå	-	-	1	1	-	-	-	-	1	0	2	1
Uppsala	-	-	-	-	-	-	-	-	2	6	2	6
Visby	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vänersborg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Västerås	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Växjö	-	-	1	5	-	-	-	-	-	-	1	5
Örebro	1	2	5	16	-	-	-	-	-	-	6	18
Östersund	-	-	-	-	-	-	1	2	-	-	1	2
Summa	1	2	19	62	5	12	20	47	8	13	53	136

Den 31 december 1976 utestående lån, vilka övertagits från egnahemsorganen och hushållningssällskapen, fördelar sig till antal och belopp på följande olika låntyper:

	Utestående lån	
	Antal	Belopp kronor
<i>Utlåning, som handhas av såväl huvudkontoret som avdelningskontoren:</i>		
Jordbruksegnahemslån, skogslån, äldre tilläggs- och förstärkningslån	1 377	11 325 211:36
Bostadsegnahemslån	8	44 171:--
Lån till estlandssvenskar	14	8 148:77
Transport	1 399	11 377 531:13
<i>Utlåning, som helt handhas av avdelningskontoret i Östersund:</i>		
Lån till låneförmedlare: Arbetsarmåbrukslån	20	784 553:97
Summa	1 419	12 162 085:10

Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder

§ 1

Fullmäktige m.fl.: Till *fullmäktiges ordförande* för en tid av tre år, från och med den 11 november 1976, förordnade regeringen den 4 november 1976 herr Torsten Bengtson och till dennes suppleant herr Bertil Jonasson.

Vid det val av fullmäktige och suppleanter för dem som riksdagen förrättade den 10 november 1976 valdes för återstoden av riksdagens valperiod till *fullmäktige* herrar Carl-Henrik Nordlander, Erik Wärnberg, Allan Hernelius, Gunnar Sträng, Eric Enlund och Birger Nilsson:

till *suppleanter för fullmäktige* herrar Fritz Börjesson, Thage Peterson, Lars Wohlin, fru Grethe Lundblad, herrar Rune Ångström och Gunnar Nilsson.

Fullmäktige utsåg den 11 november 1976 för tiden till dess nytt val av fullmäktige kommer att ha förrättats:

till *vice ordförande*: herr Hernelius;

till *riksbankschef*: herr Nordlander;

till *deputerad*: herr Hernelius; och

till *vice riksbankschef*: herr Lundström.

§ 2

Valutastyrelsen: Till ledamöter i valutastyrelsen utsåg fullmäktige den 11 november 1976 för tiden från och med den 11 november 1976 till dess att efter nytt val av fullmäktige nya ledamöter i valutastyrelsen utsetts – förutom vice riksbankschefen Lundström, som enligt 13 § andra stycket bankoreglementet skall vara valutastyrelsens ordförande – herr Hernelius, vilken jämlikt 13 § andra stycket bankoreglementet förordnades att vara vice ordförande, och riksbanksdirektören Olofsson samt till personliga suppleanter för dem respektive riksbanksdirektören Gustafsson, herr Wärnberg och bankokommissarien Sommar.

Fullmäktige beslöt samma dag att för tiden från och med den 11 november 1976 till dess att efter nytt val av fullmäktige nya ledamöter i valutastyrelsen utsetts, dock att fullmäktigeval föranledda av extra val till riksdagen ej skulle påverka mandatperioden, utse:

till *permanenta ledamöter*: direktören Lars Sjunnesson med direktören Hans Möller som suppleant, direktören Gunnar Svalling med direktören Thomas Hagdahl som suppleant och direktören Carl-Johan Bouveng med direktören Pontus Modigh som suppleant;

till *ledamöter för ärenden rörande direkta investeringar i utlandet*: kanslichefen Thorsten Holm med förste sekreteraren Sören Lindebro som suppleant och sekreteraren Rune Molin med sekreteraren Lars Ljung som suppleant.

§ 3

Beträffande sammansättningen av styrelserna vid avdelningskontoren hänvisas till fullmäktiges protokoll den 16 december 1976.

§ 4

Investeringsfonder för konjunkturutjämning samt skogskonto: Vid utgången av 1976 innestod i riksbanken medel insatta enligt bestämmelser om investeringsfonder för konjunkturutjämning (SFS 1955:256) till ett sammanlagt belopp av 1 861,9 mkr, varav 1 836,7 mkr avsåg investering i rörelse och 25,2 mkr investering i skogsbruk.

Vid samma tidpunkt innestod i riksbanken ett belopp om 0,1 mkr jämlikt förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts på skogskonto. Ränta på medlen utgår med en räntesats motsvarande diskontot minus 1/4 %.

§ 5

Medel å arbetsmiljökonton: Vid utgången av år 1976 innestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om arbetsmiljökonton (SFS 1974:325) till ett sammanlagt belopp av 993,7 mkr.

Medel å särskilt investeringskonto: Vid utgången av år 1976 innestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om särskilda investeringskonton (SFS 1974:988) till ett sammanlagt belopp av 418,1 mkr.

Medel å investeringskonton för skog: Vid utgången av år 1976 innestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om investeringskonton för skog (SFS 1974:989) till ett sammanlagt belopp av 46,2 mkr.

§ 6

Sedelutgivningsrätten: Fullmäktige beslöt den 23 september 1976 att låta utge en ny 1 000-kronorssedel. Beträffande beskrivning av den nya sedeln hänvisas till Svensk författningssamling 1976:758. Sedeln utgavs i den allmänna rörelsen den 15 december 1976.

Under det gångna året var den utelöpande sedelmängden störst på rapportdagen den 23 december och uppgick då till 22 804,1 mkr, en ökning i förhållande till motsvarande dag 1975 med 2 100,9 mkr eller 10,1 %. Det lägsta utelöpande sedelbeloppet under 1976 förelåg på rapportdagen den 7 april och utgjorde då 18 251,0 mkr. Den högsta procentuella ökningen i förhållande till 1975 noterades den 15 april och uppgick då till 22,2 %, den lägsta procentuella ökningen registrerades den 30 december och utgjorde 10,0 %.

§ 7

Angående användande av riksbankens vinst för år 1975 hänvisas till finansutskottets betänkande 1975/76:26.

§ 8

Riksbankens avbetalningslånefond: Antalet utestående lån från riksbankens avbetalningsfond, vilken uppgår till 125 mkr, uppgick vid utgången av år 1976 till 11 815 med den fördelning mellan bankens olika kontor, som framgår av s. 105. Den sammanlagda lånesumman vid sagda tidpunkt utgjorde 56 mkr, en ökning under året med ca 4 mkr.

Ränta på de lån från avbetalningslånefonden, vilka utlämnats med statlig kreditgaranti fastställs av centrala studiehjäpsnämnden (SFS 1969:398). För dessa lån gäller f. n. en räntesats på 8 1/2 %. För övriga avbetalningslån är räntan 2 1/2 % över gällande diskonto.

§ 9

Statens bosättningslånefond: Den 1 juli 1976 trädde förordningen (1976:264) om statligt bosättningslån i kraft då kungörelsen (1946:570) om statliga bosättningslån upphörde att gälla. De nya bestämmelserna grundar sig på beslut av 1976 års riksdag (prop. 1975/76:100 bil. 7 p. IV 3, SoU 30 p. 35 och rskr 246). Propositionen bygger på bosättningslåneutredningens betänkande "Bättre bosättning för flera" (SOU 1975:5).

De nya bestämmelserna, som kompletterats genom av fullmäktige den 10 juni 1976 fastställda tillämpningsbestämmelser till bosättningslåneförordningen, innebär, i förhållande till vad som gällt tidigare, i huvudsak följande förändringar.

1. Kretsen av låneberättigade har utökats genom att ensamstående handikappad utan barn numera har rätt till bosättningslån.

2. De nya bestämmelserna innebär ett ökat utrymme för sociala hänsynstaganden vid låneprövningen. Utredningen i låneärendena göres numer genom kommunernas sociala organ som i yttrande över låneansökan gör en bedömning av sökandens sociala situation. Tidigare system med ortsombud har upphört.

3. Räntan på lånen, som tidigare varit bunden under hela lånetiden, är numera rörlig och utgör den för varje budgetår av regeringen fastställda normalräntan.

Från statens bosättningslånefond – till vilken riksdagen hittills såsom kapital anvisat investeringsanslag på sammanlagt 188 110 700 kr – utgjorde utlåningen vid utgången av år 1976 ca 152,6 mkr.

Det utestående beloppet har under året ökat med 21,2 mkr. Antalet utestående lån uppgick till 44 313, en minskning under samma tid med 1 276 lån. Av under året utlämnade lån har 7 069 utgivits till äkta makar och övriga sammanboende, 1 767 till ensamstående mödrar eller fäder och 28 till ensamstående handikappade utan barn.

Medelbeloppet för utlämnade lån utgjorde under budgetåren 1974/75 5 812 kr. och 1975/76 6 105 kr.

Rörande fördelningen på de olika kontoren av lånen till antal och belopp hänvisas till de uppgifter som intagits på s. 107.

För förvaltningen av bosättningslånen under budgetåret 1975/76 har riksbanken uppburit ersättning enligt oförändrade ersättningsgrunder med 273 534 kr.

Från låneverksamhetens början i januari 1938 och till utgången av år 1976 har utlämnats lån till ett sammanlagt belopp av omkring 942,8 mkr. Därav har ca 779,4 mkr återbetalats och ett belopp av tillhoppa 5,4 mkr efterskänkts eller avskrivits.

§ 10

Egnahems- m. fl. lån: Av de egnahems- m. fl. lån, som riksbanken per den 1 juli 1948 övertog från egnahemsorganen och hushållningssällskapen, kvarstod vid utgången av år 1976 ett antal av 1 385 med ett sammanlagt kapitalbelopp av ca 11,4 mkr, en nedgång under året med 569 lån och med ett belopp av ca 3,8 mkr. Rörande lånens fördelning på de olika kontoren hänvisas till sammanställningarna på s. 107 och 109.

För förvaltningen av lånen har riksbanken under budgetåret 1975/76 uppburit ersättning efter oförändrat per lån 3 kronor 50 öre med 7 500 kronor 50 öre.

Av de av riksbanken förvaltrade fondmedlen, som sammanhänger med ifrågavarande låneverksamhet, har till statsverket under år 1976 av influtna amorteringar återlevererats ca 4,1 mkr. Beloppet fördelar sig med 4,0 mkr på egnahemslånefonden och 0,1 mkr på arbetarsmåbrukslånefonden.

§ 11

Stödlån till jordbrukare: Vid utgången av år 1976 förvaltrade riksbanken stödlån till jordbrukare, utgivna enligt SFS 766/1951 (StB), 764/1952 (StC), 723/1954 (StD), 593/1955 (StE) och SFS 650/1957 (StF) till ett sammanlagt belopp av ca 0,1 mkr. Lånens antal utgjorde 53. Rörande lånens fördelning på riksbankens kontor och på de olika lånetyperna hänvisas till sammanställningen på s. 108. Hittills har av riksbanken efterskänkts eller avskrivits stödlån med ett belopp av sammanlagt ca 2,0 mkr.

Riksbanken har inte uppburit någon ersättning för förvaltningen av stödlånen.

§ 12

Hotellgarantilån: Riksbankens kontor fungerar som lokalorgan rörande statsgaranti för lån, som utlämnas till företag inom turisthotellnäringen.

§ 13

Fonden för supplementär jordbrukskredit m. fl. fonder: Avvecklingen av lånen från fonden för supplementär jordbrukskredit, från värnpliktslåne-

fonden och av värnpliktslån från fonden för låneunderstöd har fortsatt under år 1976. Vid utgången av år 1976 kvarstod ett lån på 9 000 kr. från fonden för supplementär jordbrukskredit. Från de två lånefonderna för värnpliktslån utestod vid samma tidpunkt tre lån på sammanlagt 8 000 kr.

Vid utgången av år 1976 utestod tre lån på sammanlagt 7 050 kr. från statens fiskeredskapslånefond fördelade med ett lån på vardera avdelningskontoren i Göteborg, Kristianstad och Visby.

§ 14

Studiemedel: Riksbanken har för sitt bestyr med utbetalning av studiemedel för budgetåret 1975/76 uppburit en ersättning med 271 907 kr. motsvarande 1 krona 5 öre per utbetald studiemedelsanvisning (regleringsbrev den 5 juni 1975).

Under år 1976 har utbetalning verkställts för 252 253 studiemedelsanvisningar till ett sammanlagt belopp av ca 1 156,6 mkr, varav 205,1 mkr avser studiebidrag.

§ 15

Riksbankens personal: Riksbankens personal vid utgången av åren 1975 och 1976 framgår av nedanstående tablå

	Huvudkontoret		Avdelningskontoren		Summa	
	1975	1976	1975	1976	1975	1976
Förordnandetjänstemän	16	15	23	23	39	38
Handläggande personal i övrigt	147	178	73	82	220	260
Biträdespersonal ¹	282	291	275	287	557	578
Övrig personal ²	48	28	65	58	113	86
Totalsumma	493	512	436	450	929	962

¹ Riksbanksassistenter, kontorister, expediti^onsassistenter m. fl.
² Ej lönegradsplacerad personal: lokalvårdare, fastighetsarbetare, tillfälligt anställd personal m. fl.

§ 16

Huvudkontorets nybyggnad: Byggnads- och inredningsarbeten har under året kunnat färdigställas och inflyttning har skett enligt tidplanen. Inflyttningen påbörjades under januari månad då flertalet av huvudkontorets avdelningar flyttade. Underslutet av mars flyttade de avdelningar som arbetar med värdehantering in i huset.

Förvaltningen av gamla riksbankshuset på Hetgeandsholmen sköts tills vidare av byggnadsstyrelsen.

Det nya huvudkontoret invigdes den 8 april 1976. Byggnadskommitténs ordförande Erik Wörnberg överlämnade byggnaden till riksbankschefen Kristofer Wickman. Under invigningsdagen visades byggnaden för nära 300 särskilt inbjudna gäster. Under våren visades byggnaden för bl. a. riksdagens ledamöter, riksbankens pensionärer och personalen vid riksbankens avdelningskontor. Senare under året har även grupper från andra myndigheter samt allmänheten beretts möjlighet att bese byggnaden.

Riksbanken har för det nya huvudkontoret till den 31 december 1976 utbetalat ett totalt belopp om 144 187 000 kr. I allt väsentligt har den för projektet antagna kostnadsramen kunnat hållas, dock justerad med hänsyn till under året begärda kompletteringar.

§ 17

Fastigheterna vid avdelningskontoren:

Malmö-kontoret.

Förvärv av tomtmark har genomförts till den totala köpeskillingen av 2 350 000 kr. Byggnadsetapp I som omfattar schaktning och grundläggningsarbete inklusive värdevalv har upphandlats av Skånska Cementgjuteriet. För projektet gäller huvudtidplan med inflyttning den 1 oktober 1978. Arbetena pågår enligt tidplanen.

Av kontrakterade arbeten har under året upparbetats och utbetalats 500 000 kr. Arkitekt- och övriga konsultkostnader har under året utbetalats till ett belopp av 1 225 880 kr.

Till banksalen har under året inköpts en gobeläng utförd av Handarbetets vänner efter en skiss av Max Valter Svanberg.

Övriga avdelningskontor.

Avdelningskontoren, med undantag av Luleå-kontoret där en större ombyggnad förestår, har under året utrustats med överhoppningsskydd vid bankdisken.

Nya hyreskontrakt har fr. o. m. den 1 oktober tecknats med hyresgästerna som förhyr bostäder i bankens fastigheter. Hyrorna har fastställts i samråd med statens personalbostadsdelegation och avser kostnadsläget per den 1 oktober 1976.

§ 18

Personalsamverkan: 1977-01-01 träder flera nya författningar på arbetsrättens område i kraft, framför allt lagen om medbestämmande i arbetslivet (MBL). Under året 1976 har genomförts bl. a. fyra seminarier rörande chefsutbildning och därvid har tyngpunkten lagts på förändringarna på arbetsrättens område.

§ 19

Administrativt utvecklingsarbete: Året 1976 har utmärkts av en stor belastning på bankens organisationskontor dels av fortsatt genomförande av förslag från organisationsöversynen (OÖ), dels av nya förslag till förändringar som framkommit inom olika avdelningar i riksbanken.

Under våren 1976 har en ny *organisation* fastställts för bankavdelningen. OÖ:s förslag om att sammanföra den tidigare bankexpeditionsavdelningen med kontorscentralen (KC) är därmed helt genomfört. En mindre omorganisation genomfördes också inom vaktkontoret varvid de olika funktionerna (bevakning, kontorsservice, transport och lokalvård) renodlades. Samtidigt överfördes tjänstemän med uppgifter som expeditionsassistenter i t. ex. sedelräkning och mynträkning från vaktkontoret till bankavdelningens kassaexpedition.

Per 1977-01-01 ändras organisationen på en annan punkt som också berör bevakningen av riksbankshuset. En arbetsgrupp har under hösten följt upp rutinerna för bevakningen av HK m. m. I anslutning till redovisningen av arbetsgruppens förslag beslöts inrätta ett särskilt säkerhetskontor inom administrativa avdelningen. Till detta förs den tidigare säkerhetstjänsten (från direktionssekretariatet) och bevakningsgruppen (från vaktkontoret). Samtidigt byter vaktkontoret namn till servicekontoret.

Under året har nya kassaterminaler av märket Philips installerats på kassaexpeditionen och låneexpeditionen. En s. k. repetitionsskrivmaskin har anskaffats till valutaavdelningen varigenom bl. a. utskriften av beslut i tillståndsärenden förenklats.

Den minidator som installerades 1975 har hela året utnyttjats fullt ut. Utöver tidigare genomförda system för valutastatistik och affärsbanksstatistik har mindre system för arbitrageexpeditionen och ekonomikontoret tagits i bruk. Ett projekt som syftar till att tillgodose riksbankens behov av datorkapacitet de närmaste fem åren har påbörjats.

Till riksbankens reprofunktion har under året anskaffats dels en offsetutrustning och dels en särskild plockningsmaskin.

En stor ökning av insatserna på *utbildningsområdet* har gjorts under året. Ett stort kursutbud har erbjudits bankens personal i samverkan med Studierådet för affärsbankerna. I egen regi har bl. a. genomförts en kurs i berednings- och föredragningsteknik. En stor satsning har också gjorts på chefsutbildning. Under året har fyra seminarier genomförts för riksbankens chefer (direktionen, avdelningschefer och gruppchefer vid HK samt direktörerna för AK). Tyngdpunkten har med hänsyn till arbetsrättsreformen lagts på förändringarna i de lagar och förordningar som reglerar anställnings- och arbetsförhållanden.

Inom personalkontorets område bör utöver utbildning också nämnas *intern information*. Under året har 22 nummer av Riksbanksnytt utgivits. I stencilerad form ges på det sättet snabb information till all personal.

Bancoposten har under året utkommit med första numret i en ny form. Namnet Bancoposten har av Riksbankstjänstemännens förening överlåtits till riksbanken i samband med att fullmäktiges beslut om en personaltidning kunde genomföras. Som redaktör för den nya personaltidningen fungerar Ulf Karlsson, personalkontoret, och ansvarig utgivare är vice riksbankschefen Hans Lundström.

Stora utredningsinsatser har under året gjorts beträffande *bosättningslånen*. Syftet har varit att anpassa lånehanteringen till de nya bestämmelser som började gälla 1976-07-01. Arbetet innebar bl. a. framtagande av nya tillämpningsföreskrifter, utarbetande av en informationsbroschyr till allmänheten, utbildning av riksbankens egen personal och särskilda konferenser i varje län för den personal inom kommunerna som har att bereda ansökningar om bosättningslån. Dessutom förutsatte de nya bestämmelserna att helt nya blanketter för bosättningslån utarbetades samt att ADB-systemet för behandlingen av bosättningslånen ändrades.

Avdelningskontorsutredningen har under året avlämnat en delrapport vilken kommer att behandlas av fullmäktige i början av 1977. Avdelningskontorsutredningen baserar sitt förslag på de förslag som den s. k. bygghandlingsutredningen lade i betänkandet "Bostadsverket, samordning-decentralisering" (SOU 1976:26). I betänkandet föreslås bl. a. att förvaltningen av bostadslånen skall föras över från länsbostadsnämnderna till riksbanken. Fullmäktige har avgivit remissvar över betänkandet.

§ 20

För riktigheten av de på s. 99-104 lämnade sifferuppgifterna svarar byrådirektören Thorbjörn Ekström och förste byråsekreteraren Svante Bågstad, vilka undertecknat respektive kontrasignerat riksbankens bokslut.

§ 21

Inspektioner m. m.: I bankoreglementet föreskrivna inspektioner av avdelningskontoren har verkställts under året.

Föreskrivna *inventeringar och undersökningar* har ägt rum av huvudkontorets kassor och förvaringsrum.

Revision genom därtill av chefen för revisionsavdelningen utsedda tjänstemän har under året verkställts vid samtliga avdelningskontor.

Valutastyrelsens berättelse

Till Fullmäktige i Sveriges riksbank

Valutastyrelsen får härmed avge verksamhetsberättelse för år 1976.

Valutabestämmelserna och deras tillämpning

Förordnande om fortsatt valutareglering meddelades under året för ytterligare ett år, dvs. till utgången av juni 1977 (Prop. 1975/76:184, FiU 1975/76:36, SFS 1976:228). Inga ändringar skedde under året i valutalagen och valutaförordningen.

Valutareglering utövades under 1976 efter i stort sett samma riktlinjer som under närmast föregående år. En översyn av tillämpningsbestämmelserna till valutaförordningen inleddes under året. Översynen syftar till att åstadkomma bättre överskådlighet och förenklingar i reglerna för olika transaktionskategorier. Som en följd av detta arbete fattade valutastyrelsen i slutet av året beslut om ändrade regler för vissa transaktionsslag.

Tillstånd till långfristig *upplåning i utlandet* för användning i Sverige lämnades under året i huvudsaklig överensstämmelse med den praxis som gällde under senare delen av 1975. Upplåningen skulle avse finansiering av industriell investering som bedömdes angelägen från bytesbalans- och valutasynpunkt. Eftersom tillståndsgivningen i början av året låg på en relativt hög nivå i förhållande till det uppskattade upplåningsbehovet tillämpades detta krav då förhållandevis strikt. Under större delen av året tillämpades inte den praxis som gällt under 1974 och 1975 vid kontroll av obligationsemissioner på den svenska kapitalmarknaden att vid emissionstillståndsgivningen kräva upplåning även i utlandet.

Näringslivets goda likviditet och oro på valutamarknaderna minskade intresset för utlandsupplåning under andra och in på tredje kvartalet. Detta ändrades emellertid som följd av en successivt genomförd åtstramning av den svenska kreditmarknaden och gynnsamma lånemöjligheter utomlands. Tillståndsgivningen ökade sålunda kraftigt under återstoden av året.

Till ökningen i tillståndsgivningen bidrog att valutabankerna i slutet av oktober medgavs att inom ett för varje valutabank fastställt rambelopp upplåna medel i utlandet för vidareutlåning till mindre och medelstora företag för direkt finansiering av allmänt produktiv verksamhet. Vid sådan vidareutlåning behövde den slutliga låntagaren ej ha inhämtat tillstånd från riksbanken. Vidareutlåningen fick i det enskilda fallet ej överskrida motvärdet av 5 mkr och skulle ha en löptid av genomsnittligt minst fem år. Det på detta sätt medgivna totala rambeloppet ligger på ca 800 mkr.

I fråga om kommunal utlandsupplåning skedde ingen ändring av tidigare gällande praxis. Denna innebär att de största kommunerna medges uppta

lån i eget namn medan övrig kommunal upplåning i utlandet förutsätts ske genom kommunlåneinstituten.

Vid prövning av ansökningar om tillstånd avseende *direkta investeringar i utlandet* gällde den under en följd av år tillämpade huvudprincipen att investeringen skall främja export från Sverige eller på annat sätt vara gynnsam från betalningsbalanssynpunkt. Likaså tillämpades i stor utsträckning kravet på finansiering i utlandet genom upplåning på genomsnittligt minst fem år. Undantag från detta villkor gjordes liksom tidigare för investeringar i försäljningsföretag och andra företag som i betydande omfattning avsätter export från Sverige samt i övrigt för beloppsmässigt mindre investeringar och för investeringar i utvecklingsländer som är huvudmottagare av svenskt bistånd.

Ansökningarna om tillstånd till direkta investeringar i utlandet kunde som regel bifallas. Avslag förekom endast i mycket få fall. Detta är emellertid delvis ett uttryck för de sökandes kännedom om prövningskriterierna. Ansökan torde vanligtvis göras endast om utsikt till bifall anses finnas.

Restriktionerna på direkta investeringar i utlandet grundades även under 1976 på godkännande av OECD enligt bestämmelserna i artikel 7 c) i organisationens kapitalliberaliseringsstadga, vilka får åberopas av medlemsland som är i betalningsbalanssvårigheter.

Som nämndes inledningsvis beslöts i slutet av året att ändra bestämmelserna för ett antal transaktionsområden. De beslutade ändringarna rörde värdepapperstransaktioner, vissa förvärv av bostad, resandes ut- och införsel av svenska sedlar, frigränsen för enstaka betalningar av mindre belopp samt terminshandeln i valutor. Vidare företogs vissa huvudsakligen tekniska ändringar i valutahandelstillstånden för valutabankerna.

Enligt tidigare bestämmelser gällde som förutsättning för tillstånd till köp från utlandet av svenska *värdepapper* lydande på svenska kronor att skriftlig försäkran (s. k. affidavit) avgivits av välkänd bank eller bankir att värdepapperen antingen ej vid någon tidpunkt efter den 1 januari 1959 ägts av valutainlåning eller att de förvärvats från valutainlåning med riksbankens tillstånd. Avlämnande av affidavit utgjorde förutsättning även för genomförande av sådana byten av värdepapper (switch-affärer) som valutabanker och andra fondkommissionärer får utföra på uppdrag av valutaautlåning enligt generell dispens. Kravet på affidavit avskaffades i fråga om VPC-registrerade aktier och ändrades i fråga om andra värdepapper på så sätt att den fasta s. k. stickdagen, 1 januari 1959, ersattes av en rörlig stickdag, som vid varje tidpunkt ligger fem kalenderår tillbaka i tiden. Samtidigt utsträcktes den tid inom vilken switch-affär i svenska värdepapper skall vara genomförd från två veckor till tre månader. Vidare beslöts att genom generell dispens till valutabanker och andra fondkommissionärer delegera handläggningen av köp från valutaautlåning av börsnoterade svenska värdepapper lydande på svenska kronor. När värdepapperen förvarats i Sverige för emigrant får dock likviden endast läggas till spärrat konto. Med bort-

seende från affidavitkravet får valutabank och andra fondkommissionärer också medge omplacering av emigrants innehav av sådana värdepapper. När de papper som skall omplaceras ligger i förvar hos valutabank eller annan fondkommissionär skall de vid omplaceringen förvärvade värdepap-
peren likaledes förvaras hos valutabank eller annan fondkommissionär.

Tidigare under året gjordes en ändring av bestämmelserna rörande sådana omplaceringar av värdepapper lydande på utländsk valuta som valutabank och andra fondkommissionärer får utföra på uppdrag av valutainlänning enligt särskild dispens. Det förbud som gällt mot förvärv av aktier eller andelar i investmentbolag eller investmentfonder upphävdes.

Bestämmelserna rörande *förvärv av rekreationsbostad i utlandet* ändrades. Ändringarna innebar främst att i stället för de tidigare två beloppsgränserna för bostadens värde, 50 000 kronor och 75 000 kronor, den senare när sökanden uppnått 60 års ålder eller styrkt behovet med läkarintyg, en generell beloppsgräns på 125 000 kronor infördes. Om starka medicinska skäl föreligger eller om sökanden eller dennes make varit medborgare i det land där bostaden är belägen kan högre valutatilldelning medges. För förvärv av enbart tomt kan valutatilldelning medges om tomten avses skola bebyggas inom två år och tomtkostnaden inte överstiger 50 000 kronor. Valutatilldelning för bebyggande av tomten kan påräknas upp till ett för tomt och byggnad sammanlagt värde av 125 000 kronor. För köp eller uppförande av hus på arrenderad mark kan valutatilldelning medges upp till ett byggnadsvärde av 100 000 kronor. Kan bestämt köpeobjekt ej anges kan valutatilldelning erhållas upp till 10 000 kronor förerläggande av handpenning. Vidare slopades tidigare tillämpad begränsning av förvärv av fastigheter på avlägsna platser. Samtidigt beslöts att reglerna för valutatilldelning för förvärv av rekreationsbostad skulle tillämpas även vid förvärv av bostad som valutainlänning behöver vid vistelse i utlandet för arbete utan samband med emigration. Bostadsbehov vid emigration är avsett att kunna täckas med emigrationsvaluta.

En generell dispens infördes för vanligen förekommande transaktioner i samband med valutautlåningars *förvärv av fritidsbostad i Sverige*. Sålunda får valutainlänning utan särskilt tillstånd från riksbanken direkt eller genom valutabank från valutautlåning motta likvid för sådan bostad och lämna s. k. säljarkredit. Vidare infördes dispens för bank att vid sådan försäljning medge att köparen övertar betalningsansvaret för i fastigheten befintligt lån som upptagits hos banken senast ett år före fastighetsöverlåtelsen samt bevilja ytterligare lån med högst 25 000 kronor.

I dispenserna för *resandes utförsel och införsel av svenska sedlar* och skiljemynt intogs undantag för sedlar av högre valör än 100 kronor. Åtgärden syftade till att försvåra utförsel av svenska sedlar för andra ändamål än att betala reseutgifter. I anslutning härtill förbjöds valutabankerna att efter den 28 februari 1977 köpa svenska sedlar av högre valör än 100 kronor från utländsk bank. För att öka allmänhetens kännedom om resevaluta-

bestämmelserna utarbetades en informationsfolder vilken spreds genom banker, reseföretag m. m.

Som löpande betalning skall enligt valutaförordningen anses *överföring av mindre belopp* oavsett ändamålet. Det ankommer på riksbanken att närmare ange vad som skall få hänföras till sådan överföring. Sedan 1967 hade gällt att därmed skulle avses enstaka betalning ej överstigande 100 kronor. Detta belopp höjdes till 1 000 kronor.

Bestämmelserna för *terminsmarknaden* i valutor ändrades i fråga om terminssäkring av återbetalning av lån som upptagits i utlandet för refinansiering av kredit som lämnats i svenska kronor i samband med svensk export. Den högsta tillåtna löptiden för sådana terminsaffärer är efter ändringen tolv månader mot tidigare sex månader.

Statistiska uppgifter om tillståndsgivningen

Tillståndsgivningen för svenska investeringar i utlandet ökade kraftigt under 1976. För medel- och långfristig upplåning i utlandet låg tillståndsgivningen kvar på samma höga nivå som under 1975. Tillstånden avseende återköp från utlandet av svenska värdepapper samt transferering av emigrationsvaluta visade högre belopp än föregående år medan tillståndsgivningen för utländska direkta investeringar i Sverige och förvärv av fritidsbostad i utlandet låg på ungefär samma nivå som föregående år.

Nedan lämnas en sammanställning för de nämnda tillståndskategorierna (till närmaste 10-tal avrundade belopp i mkr).

	1972	1973	1974	1975	1976
<i>Tillstånd som vid utnyttjande resulterar i kapitalimport</i>					
Utländska direkta investeringar i Sverige	480	610	670	560	580
Medel- och långfristig upplåning i utlandet ¹	3 600	2 550	4 380	12 430	11 620
<i>Tillstånd som vid utnyttjande resulterar i kapitalexport</i>					
Svenska direkta investeringar i utlandet	1 900	1 500	2 430	2 300	3 480
varav utan krav på utlandsfinansiering	(1 350)	(1 250)	(990)	(910)	(1 520)
Återköp av värdepapper	450	370	380	380	520
varav från emigranter	(230)	(260)	(200)	(270)	(360)
Emigranternas överföringar ²	300	270	270	430	480
varav inom ramen för 100 000 kr vid utflyttningen	(110)	(100)	(80)	(70)	(60)
Rekreationsbostäder i utlandet	40	30	20	20	20

¹ Exkl. utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag. Dessa lån ingår i posten utländska direkta investeringar i Sverige.

² För 1975 och 1976 inkluderas återköp av svenska värdepapper från emigranter med transferering av likviden till utlandet.

Tablån visar lämnade tillstånd. Uppgifter om faktiskt genomförda transaktioner återfinns i den av riksbanken redovisade betalningsstatistiken. Däri ingår även andra typer av kapitaltransaktioner än de ovan redovisade, t. ex. kortfristig upplåning, amorteringar på lån och desinvesteringar.

I tabell 1-3 lämnas en mer detaljerad redovisning av tillståndsgivningen under de senaste fem åren avseende medel- och långfristig upplåning i utlandet, svenska direkta investeringar i utlandet och utländska direkta investeringar i Sverige.

Tabell 1. Tillstånd till medel- och långfristig upplåning i utlandet

Mkr

Låntagare	1972	1973	1974	1975	1976
Rederier	557	764	1 346	498	401
Varv	1 246	337	398	2 911	1 740
Kommuner	—	—	—	1 231	894
Övriga	1 794	1 451	2 635	7 791	8 588
Summa	3 597	2 552	4 379	12 431	11 623

Anm: Medel- och långfristig upplåning omfattar här lån med en löptid på ett år eller mer.

Utländsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag räknas som direktinvestering och redovisas i tabell 3.

Varvens utländska låneskuld uppgick 1972-12-15 till 2 492 mkr
1973-12-15 till 2 692 mkr
1974-12-15 till 3 053 mkr
1975-12-15 till 4 610 mkr
1976-12-15 till 5 999 mkr

Tillstånd till *medel- och långfristig upplåning* i utlandet lämnades under 1976 till ett sammanlagt belopp av 11 623 mkr mot 12 431 mkr föregående år och 4 379 mkr 1974 (tabell 1). Tillståndsgivningen låg vid ingången av 1976 på en hög nivå men sjönk successivt under första halvåret för att åter öka kraftigt under andra halvåret. Under årets två sista månader nåddes den högsta nivån under året. Härtill medverkade dels höjningen av diskontot i början av oktober, dels de lättnader för bankupplåning i utlandet som genomfördes i slutet av oktober för att tillgodose mindre och medelstora företags finansiering. Av de under november och december beviljade tillstånden avsåg sålunda 835 mkr ramtillstånd för svenska banker att ta upp lån i utlandet för vidareutlåning för allmänt produktiv verksamhet inom landet. 450 mkr avsåg tillstånd att i utlandet finansiera pappersmasselager.

Utvecklingen av tillståndsgivningen under året var följande (mkr).

januari	1 299	maj	665	september	843
februari	814	juni	392	oktober	892
mars	602	juli	677	november	2 486
april	687	augusti	926	december	1 340

En uppdelning på ändamål visar att 14 % avsåg finansiering av svenska direkta investeringar i utlandet, 36 % finansiering av industriella investeringar i Sverige, 8 % kommunupplåning, 18 % fartygslansiering, 8 % övrig importfinansiering, 7 % bankers upplåning för vidareutlåning till mindre- och medelstora företag för direkt finansiering av allmänt produktiv verksamhet och 9 % övrig finansiering.

Av tillståndsbeloppet avsåg 2 830 mkr obligationslån, 1 255 mkr private placements, dvs. lån där skuldbevisen ej bjuds ut på öppna marknaden utan placeras hos ett fåtal långgivare, samt 7 538 mkr banklån.

Valutabankerna har medgetts att under vissa förutsättningar i eget namn uppta krediter i utlandet för vidare utlåning till svenska låntagare. Av lämnade tillstånd att uppta lån avsågs på detta sätt 2 942 mkr kanaliseras via svenska valutabanker mot 2 600 mkr 1975 och 400 mkr 1974. Kommunkredit och kommunlåneinstitutet deltog på samma sätt med lån på sammanlagt 226 mkr mot 245 mkr 1975.

En amorteringsprognos för under 1976 och tidigare år upptagna medel- och långfristiga lån visar återbetalningar om 26 000 mkr med fördelning enligt nedan (mkr).

1977	1 800	1982	2 800
1978	1 800	1983	2 600
1979	2 900	1984	1 300
1980	5 600	1985	1 100
1981	3 400	1986 och senare	2 700

Uppställningen innefattar inte amorteringar avseende bankers skulder på grund av refinansiering av till utlandet lämnade lån, kortfristiga skulder eller utlandsägda bolags lån från moderbolag. Före 1976 upptagna lån i utländsk valuta har omräknats till svenska kronor efter den kurs som gällde vid årsskiftet 1975/76. Under 1976 upptagna lån har omräknats efter den kurs som gällde vid tidpunkten för tillståndets lämnande.

Tabell 2. Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Mkr

	1972		1973		1974		1975		1976	
	Totalt	För-sälj-nings-före-tag	Totalt	För-sälj-nings-före-tag	Totalt	För-sälj-nings-före-tag	Totalt	För-sälj-nings-före-tag	Totalt	För-sälj-nings-före-tag
Norge	100	14	93	13	64	27	156	63	577	22
USA	121	85	140	60	397	21	269	53	529	68
Brasilien	53	2	91	12	198	15	184	9	458	41
Västtyskland	266	91	263	74	301	85	249	67	421	88
Storbritannien	229	107	107	13	123	25	247	47	205	50
Frankrike	140	36	104	17	87	38	175	54	201	70
Finland	56	28	71	45	104	41	132	99	191	107
Danmark	142	42	171	63	95	43	143	49	155	52
Belgien/Luxemburg	95	2	24	3	114	7	129	27	120	7
Nederländerna	140	19	64	13	381	15	46	8	114	24
Schweiz	25	3	23	15	57	19	54	16	78	23
Canada	203	11	45	13	55	1	22	5	47	3
Iran	6	1	7	—	83	13	41	2	27	1
Irland	6	—	2	1	6	—	85	—	12	—
Japan	11	9	13	12	72	65	103	49	11	8
Argentina	98	5	9	3	41	11	4	2	7	—
Övriga	212	63	276	61	252	54	264	79	323	73
Totalt	1 903	518	1 503	418	2 430	480	2 303	629	3 476	637
Varav:										
u-länder	253	36	206	29	404	52	346	40	673	80
nyetableringar	663	136	522	112	963	184	830	134	1 262	104

U-länder: Enligt FN:s definition.

I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1976 överstigit 60 mkr, ordnade efter beloppsstorlek. Därtill medtas land för vilket tidigare under femårsperioden betydande belopp förekommit.

I beloppen ingår sådana utlandsinvesteringar som finansierats genom upplåning i utlandet.

Försäljningsföretag avser här företag vilkas ändamål enbart är försäljning av som regel svenska exportvaror i utlandet. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Tillståndsgivningen för *direkta investeringar* i utlandet ökade betydligt under året och uppgick till 3 476 mkr mot 2 303 mkr 1975 (tabell 2). Den höga siffran för 1976 och den uppgång som skett sedan 1960-talet blir givetvis mindre anmärkningsvärda om hänsyn tas till prisutvecklingen under denna period. Av det totala tillståndsbeloppet skulle 1 504 mkr finansieras genom upplåning i utlandet. Härtill kommer tillstånd att disponera 449 mkr ur lån upptagna tidigare år. Utlandsfinansieringen av investeringarna i utlandet skulle därmed uppgå till 1 953 mkr eller 56 % under 1976 mot 1 397 mkr eller 61 % under 1975.

Motsvarande upplåningsandel var 1973 och 1974 16 % respektive 59 %. Tabell 2 visar fördelningen på länder av tillstånden till direkta investeringar

i utlandet, andelen försäljningsföretag samt andelen nyetableringar. Av tabellen framgår att investeringarna avseende Norge fortsatte att öka kraftigt till 577 mkr mot 156 mkr 1975 och 64 mkr 1974. Betydande ökningar från föregående är märks också för USA, Brasilien, Västtyskland och Nederländerna. För u-länderna som grupp ökade beloppet från 346 mkr 1975 till 673 mkr 1976. Huvuddelen härav avsåg Latinamerika med 554 mkr (föregående år 230 mkr) medan 104 mkr avsåg Asien (85) mkr och 16 mkr Afrika (31) mkr. Andelen försäljningsbolag sjönk från 27 % till 18 %, medan andelen nyetableringar låg kvar på 36 %. Antalet nyetableringar var 504 mot 468 under 1975.

Tabell 3. Tillstånd till utländska direkta investeringar i Sverige

Mkr

	1972		1973		1974		1975		1976	
	Totalt	För-sälj-nings-fö-re-tag	Totalt	För-sälj-nings-fö-re-tag	Totalt	För-sälj-nings-fö-re-tag	Totalt	För-sälj-nings-fö-re-tag	Totalt	För-sälj-nings-fö-re-tag
Storbritannien	71	15	141	23	97	4	112	16	174	45
USA	230	161	230	74	327	157	107	46	121	43
Frankrike	17	6	30	1	43	3	32	4	63	52
Schweiz	45	11	32	13	49	19	33	19	55	36
Canada	—	—	1	—	28	—	—	—	50	—
Danmark	14	5	37	11	50	23	62	13	34	14
Västtyskland	34	18	44	10	22	6	78	9	30	14
Norge	6	4	14	5	17	9	79	18	16	7
Finland	6	5	7	4	7	6	14	12	9	2
Nederländerna	7	—	43	4	3	1	6	4	6	1
Irland	—	—	—	—	—	—	17	—	—	—
Övriga	48	41	36	28	31	19	22	14	25	15
Totalt	478	266	615	173	674	247	562	155	583	229
Varav:										
utlandsägda företags										
lån från moderbolag										
eller koncernbolag	270	192	146	73	336	182	167	99	243	156
nyetableringar	138	41	278	34	198	47	159	22	101	27

I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1976 överstigit 10 mkr. ordnade efter beloppsstorlek. Därtill medtas land för vilket tidigare under femårsperioden betydande belopp förekommit.

Försäljningsföretag avser här företag vilkas ändamål enbart är försäljning av som regel utländska exportvaror i Sverige. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Tillstånden till utländska direkta investeringar i Sverige ökade från 562 mkr till 583 mkr (tabell 3). De viktigaste ursprungsländerna var i likhet med tidigare år Storbritannien och USA med 174 mkr respektive 121 mkr av tillståndsbeloppet. Utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncern-

bolag, som ingår i investeringssiffrorna, uppgick 1976 till 243 mkr mot 167 mkr 1975. Andelen försäljningsföretag, som sjönk från 37 % 1974 till 27 % 1975, ökade till 39 %. Andelen nyetableringar sjönk avsevärt från 28 % 1975 till 17 % 1976. Antalet nyetableringar var 212 mot 179 föregående år.

Tillståndsgivningen till upptagande av *kortfristiga kommersiella krediter* hos utländska kreditinstitut ökade kraftigt under sista kvartalet 1974 och fortsatte att ligga på en relativt hög nivå under 1975. Under de tre första kvartalen 1976 låg den kvar på ungefär samma nivå som 1975 men ökade åter under det sista kvartalet. Tillstånd av detta slag lämnas ofta i form av beloppslimiter för viss period, i regel ett år, med möjlighet till förlängning. Utnyttjandegraden kan variera mycket kraftigt samtidigt som en limit på grund av krediternas kortfristighet kan utnyttjas flera gånger under tillståndets giltighetstid. Därför är uppgifter om det faktiska utnyttjandet av dessa tillstånd mer upplysande än uppgifter om lämnade tillstånd.

Utnyttjandet av dessa tillstånd resulterade 1974 i en nettoupplåning på 400 mkr och under 1975 på 1 600 mkr. Hela nettoupplåningen föll på andra och tredje kvartalen medan fjärde kvartalet visade en mindre nettoåterbetalning. Under första kvartalet 1976 var återbetalningarna 200 mkr högre än upplåningen, medan andra och tredje kvartalen medförde en omsvängning till en nettoupplåning på 600 mkr respektive 200 mkr.

Krediter från svenska banker (inkl. Sveriges Investeringsbank och Svensk Exportkredit) till *svensk exportörs eller importörs utländska motpart eller dennes bankförbindelse*, som främst gäller längre krediter och avser kapitalvaror, har framför allt använts för finansiering av export till Östeuropa och vissa u-länder. Tillstånd till sådana krediter lämnades under 1974 med 4 500 mkr, under 1975 med 4 000 mkr och under 1976 med 3 600 mkr. Dessa krediter har refinansierats i utlandet med 25 % 1974, 74 % 1975 och 78 % 1976. Krediter med löptider på fem år eller mer överväger och uppgick till 3 800 mkr 1974, 2 600 mkr 1975 och 2 600 mkr 1976.

Valutastyrelsens sammansättning vid utgången av 1976 framgår av bilaga.

På valutastyrelsens vägnar:

Hans Lundström

L. Olofsson

Stockholm den 12 januari 1977

*Ledamöter och suppleanter**Ledamöter*

Hans Lundström, ordförande
 Vice riksbankschef
 Allan Hernelius, vice ordförande
 Riksdagsman
 Carl-Johan Bouveng
 Direktör
 Svenska Bankföreningen
 Ingemar Eliasson*
 Statssekreterare
 Arbetsmarknadsdepartementet
 Thorsten Holm*
 Kanslichef
 Tjänstemännens central-
 organisation
 Rune Molin*
 Sekreterare
 Landsorganisationen i Sverige
 Lennart Olofsson
 Riksbanksdirektör
 Lars Sjunnesson
 Direktör
 Svenska Cellulosa- och
 Pappersbruksföreningen
 Gunnar Svalling
 Direktör
 Telefonaktiebolaget
 L M Ericsson
 Gunnar Söder*
 Statssekreterare
 Industridepartementet
 Lars Wohlin
 Statssekreterare
 Ekonomidepartementet

Personliga suppleanter

Åke Gustafsson
 Riksbanksdirektör
 Erik Wärnberg
 Riksdagsman
 Pontus Modigh
 Direktör
 Svenska Bankföreningen
 Åke Larsson*
 Departementsråd
 Arbetsmarknadsdepartementet
 Sören Lindebro*
 Högsekreterare
 Svenska Industritjänstemanna-
 förbundet
 Lars Ljung*
 Sekreterare
 Landsorganisationen i Sverige
 Sven Sommar
 Bankokommissarie
 Hans Möller
 Direktör
 Möllers Kafferosteri AB
 Thomas Hagdahl
 Direktör
 Sveriges Industriförbund
 Gunnar Ribrant*
 Kansliråd
 Industridepartementet
 Kurt Malmgren
 Rättschef
 Budgetdepartementet

*Endast i ärenden rörande direkta investeringar
 utomlands

Riksbankens jubileumsfond

Fondens intäkter uppgick under 1976 till 27 775 073:60 kronor. Omkostnaderna uppgick till 1 433 003:80 kronor, varigenom fondens nettointäkt kom att utgöra 26 332 069:80 kronor. Under året beviljade fonden anslag på tillsammans 24 801 800 kronor av vilka 5 505 000 kronor kommer att utgå ur de under 1977 års disponibla medel och således bokföras 1977. Under dessa och tidigare beviljade anslag utbetalades 26 040 368:77 kronor.

Under året upplupna men ej uppburna räntor har ej bokförts. Fondens ställning per den 31 december 1975 och 1976 framgår av följande balansräkning. De ursprungligen från riksbanken övertagna obligationerna har upptagits till de bokföringsvärden, varmed de överförts till fonden. Vid andra förvärv eller vid försäljning av obligationer har faktiska inköps- resp. försäljningsvärden använts som bokföringsvärde. Bland skulderna har i 1976 års balansräkning upptagits "Ej utnyttjade anslag" med 216 464:54 kronor, varmed avses beviljade anslag som aldrig kommit att utnyttjas samt överblivna, till fonden återbetalade medel.

Balansräkning

per den 31 december 1975 och 1976

	1975	1976
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten	226 402 250:–	226 402 250:–
Hypoteksinrättningar	139 793 375:–	139 793 375:–
Kommuner	23 170 750:–	23 170 750:–
Industrier m. fl.	31 764 800:–	31 644 800:–
Checkräkning i riksbanken	2 491 623:21	3 309 885:99
Postgiro	41 072:22	24 731:11
Kassa	500:–	500:–
Summa kronor	423 644 370:43	424 346 292:10

<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	382 708 420:96	382 708 420:96
Beviljade, ej utbetalda anslag	13 752 885:62	13 366 256:23
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	2 165 549:03	1 691 959:65
Disponibla medel	1 272:40	7 532:92
Ej utnyttjade anslag	168 956:12	216 464:54
Innehållen skatt	16 402:–	23 588:–
Årets nettointäkt	24 850 844:30	26 332 069:80
Summa kronor	423 644 370:43	424 346 292:10

Resultaträkning

per den 31 december 1975 och 1976

	1975	1976
<i>Utgifter</i>		
Omkostnader	1 104 198:90	1 433 003:80
Fondens nettointäkt	24 850 884:30	26 332 069:80
Summa kronor	25 955 083:20	27 775 073:60
<i>Inkomster</i>		
Ränteinkomster netto	25 913 212:30	27 749 296:23
Övriga intäkter	41 870:90	25 777:37
Summa kronor	25 955 083:20	27 775 073:60

Bilaga 3

Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

Till fonden har under 1976 influtit räntor till ett belopp av kronor 1 672 279:17.

Under året upplupna, ej uppburna räntor, har ej bokförts.

Till Nobelstiftelsen har utbetalats 1 123 650 kronor, varav 681 000 kronor utgör 1976 års ekonomipris och 442 650 kronor förvaltningskostnader.

Fondens ställning per den 31 december 1976 framgår av följande utdrag ur räkenskaper, som upptar de till fonden ursprungligen avsatta obligationerna till marknadsvärdet vid utgången av år 1968 och de därefter köpta obligationerna till de faktiska inköpsvärdena.

Balansräkning

per den 31 december 1975 och 1976

	1975	1976
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer utfärdade av		
hypoteksinrättningar	9 475 000:–	9 475 000:–
kommuner	4 130 000:–	4 130 000:–
industrier	10 776 500:–	11 176 500:–
På räkning i riksbanken	515 786:69	664 415:86
	24 897 286:69	25 445 915:86
<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	24 897 286:69	25 445 915:86

Resultaträkning

<i>Utgifter</i>		
Prissumma och kostnader	1 039 500:–	1 123 650:–
Räntor m. m.	64 667:10	–
Överskott	416 412:35	548 629:17
	1 520 579:45	1 672 279:17
<i>Inkomster</i>		
Räntor	1 520 579:45	1 672 279:17

